Cinste cîntecului popular românesc

Cinstind cîntecul popular al acestei minunate Românii, vrem să le cinstim astăzi și pe cele care îl slujesc prin glasurile lor, dîndu-i o viață nouă, înveșmîntîndu-l cu podoabele timpului nostru, fără a știrbi nimic din frumusețea lui tradițională.

Să mulțumim în acest început de An nou celor care îngrijesc cu osîrdie rădăcinile-i adînci pentru a primeni mereu coroana lui bogată și înmiresmată. Să le cinstim deci și să le aducem nu numai mulțumirile noastre, ci și respectul și dragostea noastră, recunoștința tuturor celor mîngîiați sau înveseliți de glasurile lor, cînd duioase, cînd pline de bucurie sau, uneori, grele de jale. Ele sînt glasul simțămintelor adînci ale spiritualității acestui popor.

În țara noastră mulți, nenumărați, îndrăgesc cîntecul popular. Foarte mulți îl și cîntă. Dar nu-i putem onora cu titlul de „cîntăreți de muzică populară" pe toți iubitorii de cîntec românesc și nici pe toți cei care cred că-l știu cînta. Nu sînt cîntăreți „adevărați" nici chiar unii dintre cei care au obținut chiar și o patalama oficială ce le dă dreptul de a urca pe podium.

Multe din țărăncile noastre sînt cîntărețe „adevărate", cu har înăscut și dragoste față de cîntecul moștenit. Dar cîntecul este pentru ele precum este ciripitul pentru păsărele și foșnetul pentru frunze. O exprimare nemijlocită a unor simțiri ce altfel nu și-ar găsi grai. Ele cîntă spontan, cînd prea plinul sufletului își caută năvalnica deszăgăzuire. Dar ele nu-și dedică viața cîntecului popular.

Cîntărețe „adevărate" sînt acele artiste care pe lîngă har și dragoste simt menirea de a se dărui întru totul cîntecului, de a-l cunoaște și înțelege cît mai adînc, de a-i pricepe tîlcul și mesajul și care în primul rînd simt imperioasa nevoie de a-l transmite. Cele care uneori ajung să depășească prin arta lor chiar hotarele vremelnicei lor vieți.

Să fii odată cu neființa din ce în ce mai prezent, mai cunoscut, nu este dat oricui.

Să fii cu atît mai iubit, cu atît mai apropiat de sufletele oamenilor poporului din care te-ai zămislit cu cît ești mai departe, „dincolo", nu este oare aceasta cea mai mare izbîndă hărăzită unui artist?

A sacrifica unele trecătoare succese, a disprețui aplauzele facile, a te sacrifica uneori pe tine pentru cîntecul tău, iată dovezile adevăratei Arte, adevăratului artist „cîntăreț de muzică populară".

Ce omagiu mai mare aș putea aduce „cîntărețelor de muzică populară" care urmează să-și mărturisească crezul, decît a pune în fruntea mîndrului lor alai numele prea mîndru și cinstit al celei intrată de ani în neființă și totuși sclipitoare pe firmamentul cîntecului popular românesc precum sclipitor este Luceafărul printre stelele nopții. Numele Mariei Tănase.

Îmi este drag de a vorbi despre Maria Tănase cu atît mai mult cu cît i-am cunoscut temeinic sufletul, viața, dragostea ei de țară, de oamenii acestui pămînt. Știu bine loviturile nedrepte primite de ea, și de care nicicînd nu s-a lăsat înfrîntă. Purta în ea Sfîntul Mesaj pe care și dumneavoastră, cîntărețele noastre de muzică populară se presupune că îl purtați. Mesajul primit de la bunii și străbunii ei, precum și dumneavoastră de la buni și străbuni l-ați primit. Cu conștiința artistului care nu își îngăduie să facă concesii, a dus făclia cîntecului românesc pînă în ultima clipă a vieții ei și această făclie arde mai departe pentru a lumina din ce în ce mai puternic drumul urmașilor ei.

În ultima vreme însă această pildă este uneori greșit înțeleasă de unele tinere cîntărețe. Nu copierea glasului ei, dealtminteri — din păcate pentru cele ce se încumetă să o facă — inimitabil, nu încercarea neizbutită de a prelua atît de unica-i interpretare, le va aduce cît de cît faima Mariei Tănase. Tocmai unicității talentului și harului personalității ei covîrșitoare datorează Maria Tănase admirația și a contemporanilor ei și a fiilor acestora.

Maria Tănase trebuie să fie un imbold de depășire personală, de fierbinte patriotism. Idealul împlinirii artistice spre care tind.

Sînt aproape 20 de ani de cînd glasul și minunata ei făptură au pășit dincolo de noi, dar ea nu ne-a părăsit. Maria Tănase este mereu vie, deoarece este mereu ascultată, admirată și, mai presus de toate, iubită.

Fiecare dintre talentatele noastre cîntărețe are o rădăcină în acest pămînt românesc. Un repertoriu alcătuit după criterii personale. Un fel de a cînta, de a interpreta, oglindă a personalității ei. Acestea sînt semințele firii. Frumusețea rodului pîrguit se dobîndește prin jertfa de sine și truda fără preget.

Fie ca ele, cîntărețele noastre îndrăgite, la îndemnul Mariei Tănase, și luînd-o drept pildă, să fie conștiente de darurile, soarta și pămîntul românesc care le-a înzestrat, să le cultive cu osîrdie și cu convingerea că aceste daruri nu le aparțin doar lor, ci și nouă tuturor acelora ce le ascultăm cu drag.

HARRY BRAUNER



Florica Bradu

Născută pe valea Crișului Alb, în comuna Șicula, acolo unde șezătorile erau obiceiuri firești, iar nunțile se făceau și încă se mai fac după datini, Florica Bradu a debutat ca interpretă de muzică populară la 25 aprilie 1967 cînd, după cum spune ziarul Crișana din acea zi „balanța punctelor a fost întoarsă în favoarea Bihorului după o vremelnică dincolo înclinare". De atunci, Florica Bradu a reușit să țină, iată, mereu echilibrul, venindu-i în ajutor și alte interprete, la fel de valoroase. Iubindu-și cîntecele așa cum își iubește pe cele trei fetițe, Florica Bradu nu uită că folclorul românesc este unul din depozitele spirituale și intime ale poporului român, și, cu toți anii trecuți de la debut, apropierea de cîntec o face cu umilință și emoție.

Cu ce zestre a intrat Florica Bradu în arena cîntecului popular? Cu cîntecele învățate de la părinții săi care i-au legănat copilăria nu numai cu cîntece de leagăn ci și cu o anumită „superstiție" a cîntecului.

Sigur, ascultînd-o pe interpretă cu cîtă siguranță și sfințenie vorbește despre folclor, (i-a apărut o culegere de folclor bihorean) am îndrăznit s-o întreb ce a însemnat pentru femeia Florica Bradu, succesul și laudele?

— Mulți cred că debutul luminează desfășurarea întregii cariere artistice. Nu sînt de aceeași părere, deși, poate, această judecată m-ar avantaja. De ce? Debutul e o sabie cu două tăișuri. Să mă explic: Poate să te îndemne la muncă, dar te poate și înșela, adică să te culci pe lauri. Cenușăreasa, simbolul adevărat pentru orice femeie. Fiecare dintre noi poate deveni o prințesă cînd i se găsesc condurii.

— Culegeți cîntece numai din zona Crișului Alb?

— Nu. Eu cînt folclor de pe vetrele celor trei Crișuri, reușind în felul acesta să cunosc și să înțeleg adevăratul cîntec bihorean. Dați-mi voie să reproduc un adevărat testament foarte vechi, pe care l-am învățat de la mama mea, venit ca o chemare peste timp de la generațiile străvechi: „Oi muri, m-oi duce-n lume / Horile cui or rămîne? / N-o ști nime că m-am dus / Numa o vedea că nu-s / Și-n pămînt de m-oi băga / Nu m-oi sta și-oi asculta".

— Vă plac aplauzele Florica Bradu?

— De ce n-aș recunoaște, aștept aplauzele ca pe o confirmare a înțelegerii cîntecului popular românesc, ca pe un triumf al frumosului. Pentru mine cîntecul e și o răspundere socială, iar publicul e cel mai în măsură să răsplătească pe interpret dar să-l și pedepsească.



Emilia Bubulac

Emilia Bubulac, metodistă la Clubul sindicatului U.R.E.M.O.S. București, apare pe scena cîntecului popular în 1975 cînd imprimă la radio și televiziune. Ea vine din zona Peștișanilor de Gorj, acolo unde Maria Lătărețu încă mai domină gustul oricărui ascultător de muzică oltenească. Dar, Emilia Bubulac aduce un alt fel de ritm gorjenesc. Ritmul șchiopătat. Bogăția melodică a cîntecului gorjenesc e o înlănțuire de acorduri teribilă pe care interpreta le studiază și numai după aceia le cîntă. La bîlciurile din satele Gorjului ascultă toate variantele unui cîntec, înțelegînd astfel influențele zonelor adiacente. Fiind adepta păstrării autenticității cîntecului popular, Emilia Bubulac refuză să creadă că **Arta** adevărată va avea sorți de izbîndă atîta timp cît mulți dintre cei care interpretează folclor nu au o **conștiință artistică**. „Eu am studiat foarte mult poezia românească populară, dar n-am întîlnit nicăieri exprimări de prost gust sau lipsite de decență. Poporul nostru a căutat întotdeauna cuvintele cele mai delicate pentru a-și exprima sentimentele. Ce cusur poți găsi unui text popular ca acesta pe care-l cîntă țăranii din satul meu, exprimîndu-și astfel dragostea față de femeia iubită: „Lele, lelișoara mea / Vine ea primăvara / Că de cînd tot așteptai / Să-nflorească fagu-n plai / Să-nfrunzească lăstăreii / Și să-mi zburde mielușeii / Mă uitai din deal în luncă / Văzui lunca-mbobocită / Și-am zis verde de lipan / Hai puică la deal, la deal / Să cătăm iarbă la cal / Și umbriță de tufan / Noi calul să-l priponim / Ș-amîndoi să ne iubim".

Dar, Emilia Bubulac, pe lîngă faptul că adună și cîntă folclor este deținătoarea unei colecții de costume populare gorjenești pe care le poate îmbrăca oricînd. Cel mai vechi îl are de la nunta bunicii sale, și-l păstrează ca pe-un trofeu al purității și sensibilității țărănești. „Folclorul trebuie înțeles și simțit altfel decît acum cîțiva zeci de ani. Ascultînd azi o melodie veche nu-i nevoie neapărat s-o cînți cu aceeași intonație, însă niciodată nu trebuie să ieși din limita folclorului. După mine, cred că folclorul ar putea deveni o știință, foarte puțin luată în seamă deocamdată. Se duc și ultimii bătrîni. Cine o să ne mai aducă aminte de comoara versului popular?".



Maria Ciobanu

Numită „ciocîrlia cîntecului popular oltenesc", Maria Ciobanu, în ciuda tuturor precizărilor și presupunerilor, rămîne una din vocile distincte ale cîntecului popular românesc. Născută în zona de interferență a județelor Gorj, Dolj și Vîlcea, mai precis în comuna Roșiile, acolo unde dealurile și văile o ajutau să-și ascundă copilăria, dar nu și glasul, cu cîmpia la o aruncătură de piatră, Maria a simțit încă din fragedă tinerețe ecoul cîntecului în libertatea naturii. „Se-ntoarce Maria lu' Ciobanu" ziceau sătenii cînd îi auzeau glasul. Cînta nu pentru ei, cum s-a întîmplat mai tîrziu, ci pentru ea, pentru că, așa cum recunoaște interpreta, cîntecul e viața și aerul ei, e liniștea și neliniștea ei, e bucuria care face necazul să fie uitare : „Cine fluieră și cîntă / nu-i este lumea urîtă / nici inima amărîtă / nici fața posomorîtă / dorul cît de mare crește / cîntecul îl potolește / omul uită și trăiește".

Debutul Mariei Ciobanu ? S-a întîmplat odată... După propria-i mărturisire, debutează ori de cîte ori cîntă. Emoțiile nu fug niciodată. Fac, se pare, casă bună cu vocea și sufletul ei. „Cînd am cîntat prima oară „Hai du-mă dorule, hai", plîngeam și cîntam și asta se întîmpla acum un an. Între timp am avut emoții și de altă natură. Prin iunie trecut m-am îmbolnăvit. Ziua în spital, seara la spectacol. Oamenii nu știau de efortul meu. Pînă într-o seară cînd am simțit că mi se taie respirația, că mă sufoc. Simțeam o umflătură pe căile respiratorii. (Maria povestește rîzînd. Se bucură de faptul că acum e în afara oricărui pericol). Am crezut că mor. Mă gîndeam doar la copii. Apoi a urmat examenul...

— Ce examen ?

— Fiica mea cea mare, Liliana (n.n. — studentă de-acum la Conservatorul din Iași, secția canto), era în febra examenului de admitere. Dar toate au trecut cu bine și Anul nou 1982 cred că ne va aduce și mai multe bucurii și sănătate. Parcă sînt bolnavă de fericire.

— Și duetul ?

— Am să-l continui cu Camelia, care este în clasa a VIII-a și mi se pare că iubește folclorul mai mult decît Liliana. Astea rămîn însă bucuriile mamei Maria Ciobanu. Cîntecul îmi dă putere, așa cum vă spuneam, pentru toate. Ascultați o casetă.

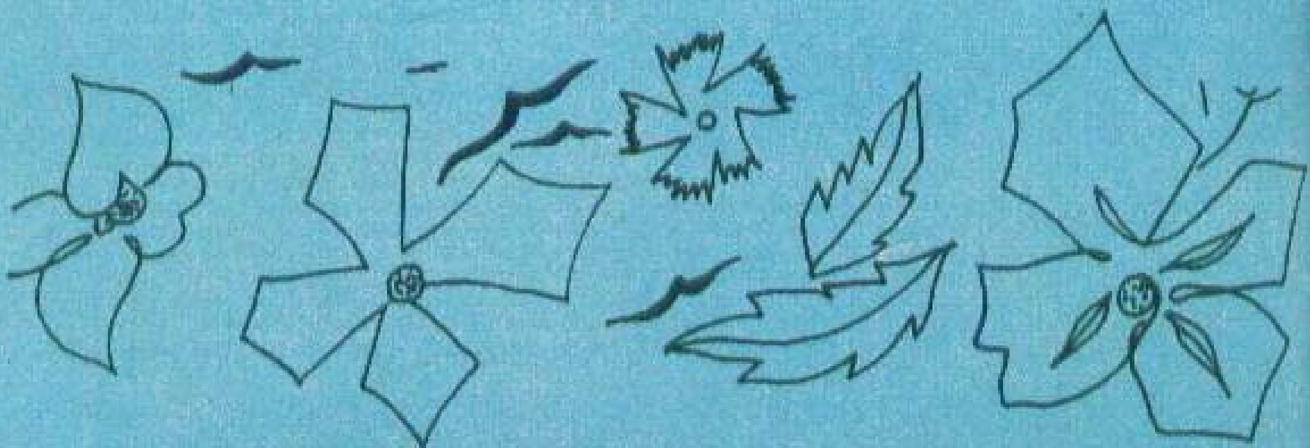
— Cine cîntă ?

— Un bătrîn din Pîrîieni, Vîlcea. Aproape că uit de mine cînd ascult aceste cîntece. (Îmi arată un dosar în care sînt copiate textele viitoarelor cîntece). Vă spun asta pentru că se discută mult pe seama felului în care adunăm noi, interpreții, folclor. Se mai fac și texte penibile, dar adevărul e că uneori sîntem puși în situația să schimbăm textul pentru că așa se cere, chiar dacă textul autentic este foarte frumos. De exemplu : „De-ar fi mîndra unde-i luna / aș vedea-o întotdeauna / dar mîndra e pe pămînt / și n-o pot vede curînd / numai sîmbăta la tîrg / și duminica pe cîmp". E frumos textul, dar se cade a fi interpretat de bărbat și nu de mine. Atunci sînt nevoită să schimb „mîndra" în „neica" cu toate că textul original sună așa cum vi l-am spus. Cel mai frumos text cules ? ! E foarte greu să-l aleg. Din cele 14 sau 15 discuri (Nu, mama, 16, intervine Camelia), cred că există unul emoționant și adevărat. Mă străduiesc ca în 6 ani de-acum încolo să răspund tuturor dorințelor venite de la public. După aceea...

— Ce va urma ?

— Nu știu, o lungă și binevenită, cred, odihnă. După aproape 25 de ani petrecuți pe scenă... În afară de oboseală, intervine și vîrsta. Nu-i așa ?

CINSTE CÎNTECULUI POPULAR ROMÂNESC





Lucreția Ciobanu

Lucreția Ciobanu, nume pe care-l rostim mult mai puțin decît ar merita, duce prin lume de mai bine de 30 de ani o salbă de cîntece pe cît de accesibile gustului nostru pe atît de bogate în melodicitate și substanță. Născută în satul Topîrcea, județul Sibiu, loc izolat dar cu accentuată culoare folclorică, pe care interpreta a știut s-o păstreze și s-o exploreze, departe de modernismul pătruns uneori și pe la sate. Mărginimea Sibiului, zona de inimă a Lucreției Ciobanu, a rămas una din cununile de sărbătoare ale cîntecului nostru popular.

— Mi se pare că unul din atuurile care vă definesc este jieneasca.

— Dacă doinele sînt cîntate în toate zonele țării, jieneasca este specifică muntelui, mai precis Mărginimii Sibiului. Cîntecele păstorești pe care le-am cules și din Gorj sînt la fel de frumoase, dar eu cînt și cînt pentru ciobanii care urcă și coboară cît ar fi iarna sau vara de grele. „Jieneasca" mea de suflet sună astfel : „Iar se duc mioarele / Și rămîn izvoarele / Geme codru că-i e rău / Geme că-l plouă mereu / Și atîtea gînduri bat / Cîte frunze-n codru cad / Săracele mele oi / Ce greu mă despart de voi / Clopotele le-oi lua / Și în cui le-oi agăța / Dar cine mi le-o suna / Doar vîntul cînd o bătea / Codrule din valea seacă / Rău îți șade fără apă / Fără frunză fără floare / Numai cu lemnele goale / Cînd treceam cu mîndra mea / Ceream apă de la ea".

— Cum s-a întîmplat debutul dumneavoastră ?

— După ce în 1950 am cîntat cu ansamblul Băncii Naționale, în 1953 am participat la Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților, unde am fost laureată. Ca urmare a acestui succes am fost solicitată să particip la un concurs de selecție pentru imprimări la radio, unde se înscriseseră vreo 300 de candidați. Maestrul Leonida Petrescu a ascultat acest torent de soliști și soliste, a coborît din cabina de sunet și mi-a zis : „ești singura care promiți". Au urmat imprimările, apoi Electrecordul și mult mai tîrziu televiziunea. Mergeam în turnee în toată țara și cu toate ansamblurile. Cred că sînt solista cu cele mai lungi și mai multe turnee. Dar nu-mi pare rău.

— Ați cunoscut-o pe Maria Tănase ?

— La primul revelion al televiziunii am cîntat împreună cu ea. A fost o mare bucurie dar și o mare teamă. Să apari alături de „Doamna cîntecului românesc" era o șansă dar și un curaj.

— Purtați întotdeauna brîul tricolor peste costum ?

— De cînd mă știu, sau mai bine-zis de cînd am îmbrăcat costumul popular. Sobrietatea și eleganța culorilor alb și negru este completată de măreția culorilor din tricolor.



Maria Dragomiroiu

Mult asemănătoare, la voce, cu Maria Tănase, Maria Dragomiroiu, a avut, are, și va mai avea unele necazuri, tocmai din acest motiv.

Debutînd în 1973, ea cînta foarte puțin. Vocea ei, vocea aceea puțin răgușită, timbrată, emoționată pînă la lacrimi (solista cîntă de obicei cu ochii închiși), este ținută, fără rezerve în întuneric. Cînd apăruse, în urmă cu aproape opt ani, Maria Dragomiroiu rostindu-și vaietul prin cîntecul „Mărie, Mărie / Ia să-mi spui tu mie", părea să aibă un viitor strălucit. Vîlceancă de origine, născută la Ionești, Maria Dragomiroiu știe multe cîntece de la mama ei, așa cum este acest cîntec de leagăn pe care, firește Maria l-a îngînat și celor doi copii ai ei, atunci cînd leagănul devenise realitate în casa Dragomiroiu : „Lună, lună nouă / taie pîinea-n două / mie jumătate, vouă sănătate / și noroc în toate / lună, lună plină / coboară-n grădină / zorile-ți anină / și fă-mi legănuțul / leagănă-mi pruncuțul / lui, lui, lui, / puișorul mamii, pui / bucuria omului".

Mi s-a părut, stînd de vorbă cu interpreta, că e o singuratică. Întrebînd-o, mi-a răspuns : „Poate, dar mă simt foarte bine în aglomerație, în autobuz, în piață. Atunci pot cînta pentru mine, atunci îmi imaginez săli pline cu oameni, atunci îi văd și eu pe oameni, pentru că altfel e greu să-i privești".

— Povestiți-mi o întîmplare care v-a făcut să suspinați ?

— Am să fiu crezută pe cuvînt ? Cîntînd într-un spectacol organizat la Teatrul Mic, deci într-o sală nu prea mare, am crezut că mi-am găsit publicul mult așteptat. Eroare. Cîntînd „Cine iubește și lasă" am simțit că oamenii nu-s receptivi la sensibilitatea acestui bocet al iubirii. Mi-a părut atît de rău încît am preferat să-l exclud din al doilea spectacol. Eu vreau ca melodiile mele să fie nu numai lălăieli ritmate, ci și frumusețe interioară. Am plîns de ciudă. Dar asta a trecut. Anul 1982 poate va fi mai plin.

— Cu discuri ?

— Nu pot spune nimic. Deocamdată am refuzat imprimările pentru un disc comun. Pînă nu am un disc propriu, de ce să mă amestec ? Dar pînă la disc, mi se fură cîntecele. Eu le cînt în spectacole, alții, mai norocoși, le imprimă.



Maria Cornescu

Născută în cetatea Băniei, locul unde fluturii își amînă singurătatea, iar oamenii își risipesc orizontul în imensitatea cîmpiei, Maria Cornescu a debutat pe scena cîntecului popular la 18 ani și tot de atîția nu a părăsit-o. Actualmente, solistă a Ansamblului **Rapsodia Română** din București, interpreta nu uită, așa cum niciodată nu a trecut pe lîngă acest crez, că Ea, ca mesageră a cîntecului doljean, trebuie să dăruiască iubitorilor de muzică populară (și nu puțini după numărul scrisorilor primite de Maria Cornescu) cîntece tot mai frumoase, cîntece de inimă, să doinească pînă ce vocea se apropie de jeluire, cîntece prin care sufletul oamenilor va picura un strop de emoție, fericire, sau aducere aminte de cei dragi.

— Mi-amintesc cum la debut — povestește Maria Cornescu cu vocea tremurîndă — cîntînd „Neicuță să nu mă minți / că tu știi că n-am părinți" sute de scrisori mă încurajau, iar dincolo de toate, cineva se oferise să-mi fie mamă. Dar aici vreau să ating o problemă puțin spinoasă. Este vorba despre felul în care înțeleg unii tovarăși, răspunzători cu misterele folclorului, aceste texte. De pildă eu sînt acuzată că mi-aș cînta viața familială. Nu-i deloc adevărat. Familia mea nu e nici dezmembrată, nici în impas. Am două fetițe pe care le creștem, eu și soțul meu, Nelu Bălășoiu, (interpret tot de muzică populară), am și părinți, dar asta nu înseamnă că printre noi nu mai există oameni care se și despart, care nu se înțeleg și pe care, prin cîntecul meu, aș putea să-i întorc de pe un drum greșit. Arta, poate stîrni emoție, poate readuce pe oricine la omenie. Acesta s-ar cuveni să fie gîndul oricărui interpret, oricărui artist care se respectă.

Cel mai frumos text cules din Dolj ? Am avut senzația că se sfiește să-mi răspundă. S-a uitat pe texte, s-a uitat pe discuri, ca într-un sfîrșit să se oprească la o doină oltenească. Curios dar pînă acum, cele mai multe dintre interpretele folclorului nostru iubesc doina. Să fie mai aproape de sufletul și ființa noastră ? Ultimul disc al Mariei Cornescu, apărut la sfîrșitul anului 1981, disc aproape de negăsit, conține și această doină : „Eu le spun c-am un drum lung / Mă-ntreabă de viu curînd / Iar eu le răspund plîngînd / Să am bani de cheltuială / Aș veni la primăvară / Să mai văd soarele iară / Să văd iarba odrăslind / Mugurii-n pom înflorind / S-aud cucu iar cîntînd / N-aș pleca de pe pămînt / Dar mi-e calea depărtată / Unde n-am fost niciodată / Și poate m-oi rătăci / Drumul nu-l voi mai găsi / De-ți vedea că rătăcesc / Și drumul nu-l mai găsesc / Să nu m-așteptați prea mult / Că m-oi fi făcut pămînt". Ascultînd textul acestui cîntec, îmi veneau în minte poeziile Magdei Isanos. Nu știu, ceva respira, poate poezia.

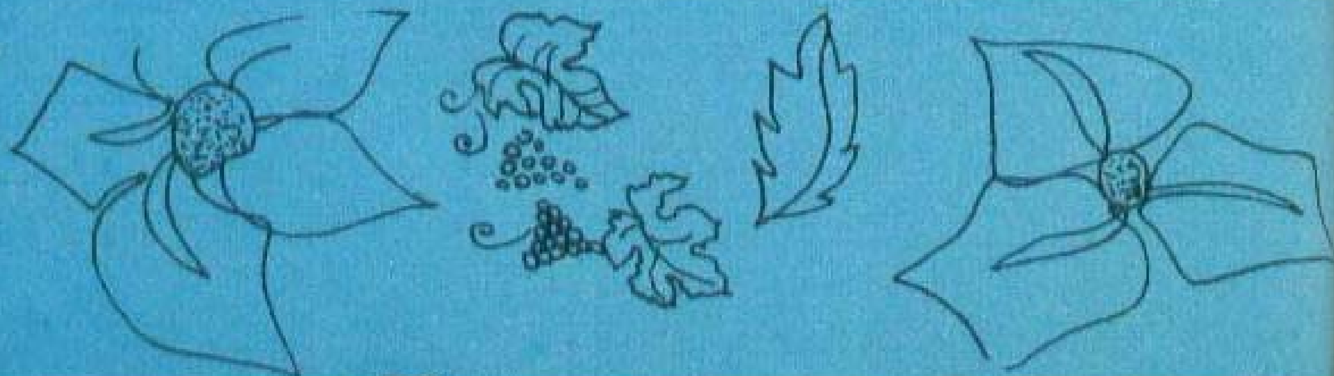
— Păreți foarte emotivă. Vă ascundeți de publicitate, nu vreți să dați interviuri, preferați să ascultați un țăran cîntînd...

— Poate tocmai din această stare de emotivitate, doresc la spectacol să cînt cu lumina aprinsă pe sală. Vreau să văd fețele celor care mă ascultă, să-i simt aproape, să intuiesc stările lor sufletești, bucuriile și necazurile. Cînd cînt „Seara cînd o chem la masă / Ea strigă tată prin casă / Eu știu bine că nu vine / Se frînge inima-n mine / Ea nu știe și-l așteaptă / Iese-n prag și strigă tată", mi se întîmplă să văd pe obrajii oamenilor lacrimi. Ce să însemne această izbucnire ? Eu cred că dacă unul singur din cei care mă ascultă își adună gîndurile și i se înmoaie sufletul, trebuie să fiu fericită. Am cîntece despre aviatori, despre vaporeni. Sînt oamenii curajului, oamenii riscului de zi cu zi despre care cîteodată uităm să ne aducem aminte. Pot fi acuzată de poluarea folclorului ? Ce-au fost și ce sînt cîntecele de jale, de leagăn, de nuntă, de cătănie ? Nu s-au născut tot pentru anumite categorii de oameni ? Și-atunci de ce să n-avem un folclor nou, adevărat, un folclor nu neapărat rupt de realitate ?

— De ce cîntați ?

— Sînt un om singuratic. Iubesc florile, pădurea, frumosul, iar în rest „prin cîntec îmi strig durerea / în cîntec mi-e mîngîierea".

CINSTE CÎNTECULUI POPULAR ROMÂNESC





Florica Duma

Inconfundabilă cu celelalte două Florici ale Bihorului, cu o ușoară sălbăticie a vocii și un chiuit rupt parcă din tristețe și disperare, Florica Duma aduce prin cintecul său un statornic sentiment al spiței de țăran. Născută în satul Cărămzel, comuna Lăzăreni (Bihor), după cum zice și cintecul „Fetele din Lăzăreni", s-a apropiat de folclor încă de copil. Învățind a vorbi, a învățat și a doini. Căutindu-și singurătatea, ea urca dealurile de unde dădea drum liber glasului înspre pădure. Ecoul codrilor îi erau aplauzele venite mult mai tîrziu.

— De ce tocmai cintecul popular v-a marcat copilăria ?

— Avind probabil o oarecare sensibilitate sufletească mă recunoșteam în toate doinele și tărăgănatele cintate de tatăl meu, un rapsod neintrecut din zona respectivă. Cint ori de cite ori sint bucuroasă, dar mai ales cint cind sint tristă. Simt un fel de eliberare prin care trec și-n care m-aș întoarce, cintind cintecele mele.

— Spuneți-mi, vă rog, o particularitate a cintecului bihorean, în afara graiului pe care îl deosebește oricine ?

— Melodiile noastre de joc au ritmul accelerat și rupt, ceea ce denotă voință și hotărire. Acestea se numesc țalandăr și minințăc. Jocurile bătute pe picior sint urcătoare și-ți dau un sentiment de mindrie. Doinele sint mult tărăgănate.

— Ce vă impresionează mai mult, cintecul de joc, doina sau colinzile ?

— Baladele și colinzile. Vin foarte de departe aducind cu ele greul pămintului și liniștea strămoșilor.

— Pe viitorul disc ați imprimat cintecul „Pe dealul Biharii-n sus" și alte 12 piese, culese, firește din satul dumneavoastră.

— Sint cintece învățate de la tatăl meu, iar pe cel amintit aș dori să-l trimit iubitorilor de folclor și pe această cale. „Pe dealul Biharii-n sus / Mîndru pui de moț s-o dus / Și din gură agrăie / Neamul meu și țara mea / Nu m-oi despărți de ea / Iancule, puiuț de moț /Fă-ne dreptate la toți / Și la tinăr și la mare / Și la floarea din cărare / Și la tinăr și bătrin / Și la pruncul de la sin / Și la tinăr și bătrin / Și la vița de român".

Apropiindu-se de bătrinii satelor, Florica Duma a reușit cu răbdare și, de ce nu, cu trudă să adune multe cintece numite doine, balade, colinzi sau cintece de joc, aducindu-le spre lume din cele mai îndepărtate cătune ale Bihorului. Își cintă tristețea, își cintă și dorul, își cintă pădurea dar cintă și omul.



Sava Negrean

Purtătoare a cintecului și portului sălăjan, Sava Negrean vine ca un vers limpede și lin peste munții României. Ducind cu ea tăcerea Mezeșului ca pe-o cunună înflorită, lasă gindurile și muzica să umble peste văile alungite pină dincolo de Carpați. Cintecele ei, pline de dor și omenie, respectă parcă acea trăsătură specifică sălăjenilor : omenia.

Încă de la debut (1971) Sava Negrean s-a remarcat și, de ce nu, s-a instalat comod într-unul din fotoliile folclorului. De meserie profesor, actualmente director al Clubului Întreprinderii de autocamioane Brașov, tinăra interpretă, sau Sava Sălajului, după cum le place sălăjenilor s-o numească, prin muncă și respect față de **Artă** a reușit în scurt timp să-și știe numele printre cele mai aplaudate.

— Considerați cintecul popular un mod de exprimare al sufletului de român ?

— Sufletul românului exprimat în cintec și joc rămine un simbol al vieții, în general. De la măicuța oare-și leagănă pruncul cintindu-i, pină la bocetele pline de poezie și durere, românul cintă. Sufletul lui va fi cintec cit va exista cerul și pămintul. Așa-i românul...

— Trăind și muncind în Brașov, cum reușiți totuși să păstrați destul de strinsă legătura cu vatra folclorică a Sălajului ?

— Distanțele sint destul de mari, dar asta nu mă împiedică să merg acasă ori de cite ori mi se face dor. Despre ritmul și cintecul sălăjean aș putea spune că-l am în singe. Nu-l pot uita niciodată așa cum nu uiți că cerul e albastru. Costumele pe care le port le am de la Sălaj. Nu-mi lucrez eu nimic. De ce ? Din teamă. Cu modernismul care a pătruns în toate satele noastre n-aș putea să redau măreția și sobrietatea caracteristică portului sălăjean, nemaivorbind de autenticitate. Costumele pe care le îmbrac sint vechi de peste 100 de ani.

— Ce cintec le-ați fredona dumneavoastră cititorilor noștri ?

— „Ceru-i sus și lumea-i largă /Ia-mă bade de ți-s dragă / C-a mea inimă nu-i piatră / Nu te uită niciodată / Fostu-mi-a lumea pe mină / Și n-am știut la ce-i bună / Dar acum de o-aș avea / Aș ști ce să fac cu ea / Am auzit, auzit / Că dragostea s-a oprit / Poți opri apele toate / Dar dragostea nu se poate".

Și, Sava Negrean păstrindu-și graiul dulce și ușor ca o adiere de frunze întomnate, oricit de dragă i-ar fi lumea, tot mai dragi îi sint sălăjenii pentru care cintă și la care se întoarce.



Irina Loghin

Despre Irina Loghin s-ar părea că este ușor să scrii. Numai cînd te afli în fața hîrtiei îți dai seama că știind-o atît de iubită și admirată, cuvintele se suprapun, efectul lor devine aproape inutil. Și totuși, sîntem datori, pentru acei iubitori ai cîntecului Irinei Loghin, care nu-și pleacă urechea la tot felul de „legende" scornite pe seama interpretei, să amintim că s-a născut într-o zonă cu păduri, cu oameni gospodari și sănătoși, acolo unde în serile de iarnă fetele se adunau la șezători să-și cînte dragostea și dorul, acolo unde apa Teleajenului murmură necontenit un cîntec neștiut dar liniștit, satul Gura Vitioarei, din județul Prahova.

Îndrăgind cîntecul încă din copilărie, urmînd apoi cursurile școlii populare din Ploiești, îmbogățindu-și repertoriul cu piese culese din satele și cătunele împrejurimilor, numele Irinei Loghin s-a făcut repede cunoscut, glasul ei fiind o încîntare și descîntare a sufletului de român.

— Ce și cît reprezintă cîntecul popular din viața Irinei Loghin ?

— Cîntecul înseamnă pentru mine tot ce poate cuprinde sufletul meu. Cît reprezintă, e mai greu să răspund, pentru că, după dragostea pentru copii, cîntecul este imediat.

— Dar publicul ce reprezintă ?

— Publicul este unitatea de măsură a interpretului. Orice solist trebuie să simtă pulsul sălii în fața căreia cîntă, să înțeleagă vibrația fiecărei ființe, să știe că, a cînta în fața unei săli polivalente arhipline este același lucru cu a cînta într-un cămin cultural cu numai 200 de spectatori.

— Nu totdeauna însă publicul e avizat. El trebuie ajutat, pus în legătură directă cu folclorul adevărat, trebuie format de către dumneavoastră, interpreții.

— Așa este. Eu cred că publicul de azi a evoluat, a devenit mai exigent, nu te poți prezenta în fața lui cu orice și oricum. În ajutorul meu vin cele 12 discuri apărute la Electrecord, vîndute fără nici o greutate.

— Cam cîte exemplare ?

— Mă mîndresc spunînd că am depășit cifra de un milion de bucăți.

— Cei doi copii, Irinuca de 3 ani și Ciprian de 5 ani iubesc cîntecul popular ?

— Despre Ciprian nu pot spune pînă acum nimic. Irinuca aș vrea să fie cea care să bucure oamenii, să le aline inimile și dorul, suferințele și necazurile așa cum am încercat să fac și eu.

Ochii Irinei s-au aburit de nemuritoarea lacrimă a emoției iar cîntecul „Satul meu de lîngă munte / Unde-s brazi și flori mărunte / Unde cîntă cucul vara / De cu zori și pînă seara / Tot așa cîntam și eu / cînd eram în satul meu" venea ca un avertisment al copilăriei ușor îndepărtată, dat minunatei interprete a folclorului prahovean.

CINSTE CÎNTECULUI POPULAR ROMÂNESC



Valeria Peter Predescu

„Măritată de cînd mă știu — zice Valeria Peter Predescu, și mărturisirea ei nu ni se pare exagerată, văzîndu-i cei doi băieți (Adrian, 17 ani și Niculae, 14 ani) — la cei 34 de ani trebuia să fiu obosită și plictisită, dar cîntecul și, de ce nu, emoția copiilor mei ori de cîte ori mă aud cîntînd, mă ajută să fiu mereu tînără". Fiică de țărani năsăudeni, din comuna Telciu, Valeria Predescu aduce spre lume nu numai perlele folclorului greu și prețios, ea știe să cînte, și cîntă la fel de frumos, așa-zisul folclor nou. „Românul e mereu înfrățit cu natura, noi, cei tineri avem aceleași stări sufletești ca bunicii noștri, ogoarele dau mereu bucate, și e firesc să fie cîntate".

Tînăra solistă vede, așadar, o binecuvîntată continuitate a folclorului. Rezemîndu-și fruntea și sufletul de vorbele, atît de simple dar adevărate ale cîntecelor năsăudene, Valeria Predescu începe a doini : „Bade frumoși ochișori / am auzit că te-nsori / știu că nu ești rupt din soare / să-ți fiu ție rugătoare / bată-te focu drăguț / că la mine nu te uiți / sara vii și mă săruți / pe drum ziua nu mă vezi / sara tăt la mine șezi / pare-mi rău, vremea-i tîrzie / las c-așa-mi trebe și mie / nu te-am știut mai dintîie / că nu ești de omenie /", căutîndu-și parcă în aceste versuri, culese din comuna Telciu (Năsăud) frumusețea și neuitarea tinereții.

Despre Valeria Peter Predescu poate vorbi cineva mai frumos decît o face ea prin cîntecele și costumul purtat ? Nu. Așadar, stimați cititori, anul 1982 va aduce în casele dumneavoastră o parte din sufletul și blîndețea acestei tinere interprete care poate fi la fel de bună mamă și soție, prin discul deja imprimat la Electrecord.



Ana Pacatiuș

Intorcindu-ne spre cintecul bănățean, ne-am oprit la Ana Pacatiuș, interpreta care, de peste 22 de ani slujește cu credință și pasiune folclorul românesc. Născută și crescută în comuna Iablanița, poartă a Văii Almajului, județul Caraș-Severin, ingînindu-și dorul și durerile cu versul și ritmul doinelor bănățene, fiind o ascultătoare consecventă a cintecelor mamei și bunicii ei, Ana Pacatiuș a purtat și poartă către lume toată zestrea bătrînilor acelui sat. Debutînd pe scena cintecului popular în anul 1959, imediat după absolvirea Liceului de muzică din Timișoara, cu cintecul doinit, specific zonei din care venea, a reușit să-și creeze un stil propriu și inconfundabil.

— Ce reprezintă cintecul în sufletul bănățencei Ana Pacatiuș ?

— Aproape totul. Multă noblețe și demnitate. Dragostea pentru cintecul popular nu înseamnă numai apetență pentru afirmare, pentru glorie, ci și o recunoaștere a artei. Sigur, gustul pentru folclor se și formează. Depinde însă cum înțelegem această formare.

Mi s-a intimplat ca o piesă de profunzime, de interiorizare să n-aibă ecou la public. Mă refer, bineînțeles, la publicul neavizat. Interpreții sint datori să cunoască și chiar să studieze unele obiceiuri și creații folclorice, dar, din păcate, există tendința de-a alătura texte traduse din folclorul sirbesc — Banatul are și un bogat folclor sirbesc — pe melodii românești, sau invers. Se poate numi acesta folclor ? Mă îndoiesc.

— Ce face Ana Pacatiuș pentru păstrarea, pentru cunoașterea folclorului ?

— Ca profesoară la Școala populară de artă din Timișoara încerc să trezesc celor ce bat la porțile afirmării, gustul și dragostea pentru cintecul popular adevărat. Sigur, e foarte greu să convingi pe cel care vrea să ajungă repede la succes că folclorul nu este o „haină de rezervă" pe care dacă vrei o porți sau dacă nu o ignori. Folclorul îl consider treapta de plecare a muzicii. Gindiți-vă la creația lui Enescu...

— Există o legătură între valoarea cintecului și costumul pe care-l poartă interpreții ?

— Fără îndoială. Oricît de valoros ar fi un text, dacă cel care-l cîntă este îmbrăcat într-un costum cu paiete exagerate, cu cusături fără nici o legătură artistică, valoarea lui se diminuează. În ceea ce mă privește, toate costumele sint de la mama.

— Unul dintre cintecele dumneavoastră spune : „La izvor la izvorele / Semănat-am viorele / Viorele printre stinci / Cind le vezi bade să plingi / Te-așteptai seara pe lună / Și-am trimis dorul să-ți spună / Că-nfloresc iar viorele / La izvor la izvorele". Vă mai amintiți unde și cind l-ați auzit ?

— În satul meu, într-o primăvară, fără egal. Eram copleșită de seninătatea și blîndețea pajiștilor, a cimpurilor de viorele care invadaseră pășunile. Mi-s la fel de dragi și azi locurile și oamenii satului meu dar parcă ajung mai rar la ei.



Elena Roizen

Dobrogeancă fiind, Elena Roizen, născută în comuna Ovidiu, Constanța, colindă încă din copilărie satele Dobrogei, cintind împreună cu bătrînii, reușind să-și formeze un repertoriu bogat dar în același timp valoros.

Cîntă la diferite concursuri județene și republicane dar adevăratul debut îl are în 1965 cînd imprimă la radio două cîntece pe care și astăzi interpreta le consideră a fi cele mai frumoase: „Dobroge, măicuță bună" și „Hai, Dunărea mea". Acesta din urmă este și va rămîne cintecul de referință al Elenei Roizen : „Triști și negri rămîn norii / Toamna cînd pleacă cocorii / De cum se revarsă zorii, / Cit ești Dunăre de mare / Tu curgi liniștită-n vale / Și n-ai nici o supărare / Dar inima mea se frînge / Focul nu mi-l poate stinge / Că iubesc un puișor / Și de el mi-e tare dor".

Cine i-a îndreptat sufletul spre folclor ? Mama sa care și astăzi fredonează vechi melodii dobrogene. La fel de important este pentru interpretă și costumul pe care îl poartă. Orice costum își are modelul și punerea într-un anumit fel pe pînză. De aceea, pentru a-și lucra costumele, Elena Roizen merge la țărăncile din sate consultîndu-le în alegerea culorilor și a modelelor. „Ele, numai ele au darul și talentul unic, poate, de a îmbina atît de armonios și simplu, culorile", spune interpreta, și o rază de emoție îi trece peste față.

Dar, pe lingă bucuria cîntecului, Elena Roizen are și bucuria de a fi mamă a doi copii, Mihai și Alina, pe care îi crește frumos și cu gîndul că mîine, cine știe, se vor apropia și ei de tainele folclorului. Ascultind-o cintind simți apele Dunării și ghiolurile mării cum își plimbă talazul de la un mal la altul, iar zborul pescărușilor însoțind liniștea din somnul copiilor.



Angelica Stoican

Privită cu un oarecare scepticism la începutul carierei sale, mesagera folclorului mehedințean, Angelica Stoican a urcat ușor, dar sigur toate treptele ierarhice ale valorii, pînă cînd, iată, a ajuns să fie numită interpreta reprezentativă a zonei de nord a Olteniei. Norocoasă dar și contestată, cu privilegiul că s-a născut în zona de interferență a două regiuni bogate în folclor dar și diferite, cîntecul Angelicăi Stoican, însoțit de melodii gorjenești, și rostit în dialect bănățean, s-a lăsat pînă la urmă admirat. Nimeni, oricît de potrivnic ar fi muzicii populare, n-ar fi putut rămîne surd la glasul frămîntat și chinuit al tinerei soliste. Pe Angelica Stoican o știu munții și pietrele, o știu apele și brazii, o știu caii și turmele de oi, o știu copiii și bătrînii, o știe freamătul frunzei dar și uscăciunea ierbii. Ea este pretutindeni.

— Ați cîștigat în 1973 „Floarea din grădină", ați fost laureată a Festivalului „Maria Tănase", ați făcut imprimări la radio și la televiziune, ați scos discuri, dar mereu folosim trecutul verbului „a face". Vă întreb ce faceți acum, ce intenționați să faceți în anul 1982 ?

— Port cîntecele ca pe-o salbă fără de care nu mi-ar fi bine. Îmi cresc cele două fetițe și încerc (știu eu cît reușesc) să păstrez poezia fiecărui cîntec pe care-l interpretez, asta oglindind de fapt sufletul omului, care, vorba cîntecului „nu-i nici piatră, nu-i nici lemn".

— ...pe care îl cîntați, și v-aș ruga să-l transcriem.

— „Și de-ar fi omul să fie / Piatră de munte pustie / Vîntul de l-ar viscoli / Și tot piatră ar cedi / Dar omul e mititel / Numai dragostea-i de el / C-așa-i sufletul de om / Nu-i nici piatră, nu-i nici lemn".

— Cum ați dori să încheiem aceste gînduri ?

— Tot cu un gînd și anume acela ca fetițele mele chiar dacă nu vor cînta, măcar să respecte cu sfințenie munca mea și să înțeleagă că pînă și cîntecul ne leagă de piatra unde ne-am născut. Eu mă simt într-adevăr legată de satul meu, Prejna, sat de munte cu oameni sănătoși dar și dintr-o bucată. Așa-s oamenii de munte. Nu iartă dar nici nu cer să fie iertați.

CINSTE CÎNTECULUI POPULAR ROMÂNESC



Elisabeta Toth

Născută la Tîrgu Mureș, într-o familie de muzicieni, Elisabeta Toth, îndrăgește încă din copilărie cîntecul și dansul. Absolventă a Institutului de teatru „Szentgyörgy Istvan" din Cluj-Napoca, membră a Ansamblului artistic „Mureșul", interpreta cîntecelor populare maghiare, Elisabeta Toth, interpretează ori de cîte ori situația i-o cere și cîntece populare românești din Moldova și Dobrogea demonstrînd în acest fel, că arta, frumosul în general, unește sufletele indiferent de limba în care se exprimă.

— Spuneți cîteva din trăsăturile caracteristice folclorului maghiar transilvănean.

— Folclorul maghiar transilvănean are mai multe dialecte dar formează totuși o unitate. Zonele principale sînt cele din Cîmpie, Călata, Sic, Niraj, Ciuc, Gheorghieni, Harghita și cele ceangăiești. În toate cîntecele se disting trei etape evolutive, respectiv stiluri și anume, cîntece vechi, noi și mixte, diviziune preconizată de Bartok. Prin această diviziune, evoluția cîntecului popular poate fi urmărită de la forma ancestrală (recitativă) pînă la cîntecele din zilele noastre. Orice interpret trebuie să cunoască aceste aspecte pentru a ști care sînt limitele stilare ale cîntecului popular. Limitele stilizării pot fi împinse destul de departe, dacă, bineînțeles, nu se apelează la mijloace străine cîntecului popular. Se înțelege deci că și forma vocală are dreptul să beneficieze de un acompaniament instrumental sau orchestral prelucrat, cu respectarea spiritului folcloric autentic. Dar pentru aceasta trebuie nu o simplă bunăvoință, ci cunoștințe muzicale înalte.

— Să înțeleg că dumneavoastră sînteți o iubitoare a muzicii populare ușor stilizată ?

— Nu pot să fiu de acord cu concepțiile unora, chiar bine intenționate, care consideră orice prelucrare — fie ea oricît de reușită — imixtiune deplasată. Aceste tendințe de dogmatizare a cîntecului popular se datorează, din păcate, insuficientelor cunoștințe profesionale.

Un alt pericol, poate și mai mare, îl constituie răspîndirea muzicii populare cu destinație „comercială". Această muzică pseudopopulară degenerează pe neobservate folclorul adevărat. Or, folclorul este azi o **știință** la fel de exactă ca oricare altă disciplină muzicală : contrapunctul, armonia ș.a.

Crezul artistic al Elisabetei Toth rămîne unul simplu și curat : contopirea materialului folcloric provenit direct de la sursă cu procedeele muzicii populare contemporane, în așa fel încît să nu aibă de suferit autenticitatea, cum ar fi acest frumos cîntec popular maghiar : „Zboară rîndunică peste codrul verde / Caut-o pe mama că e singurică / spune-i că-s tare bolnavă ofilesc printre străini / lîngă ea mi-ar fi locul, în casa noastră bătrînă".



Anuța Tite

Dacă ați vizionat filmul Pintea cu siguranță vă veți aduce aminte de vocea care susținea o parte din coloana sonoră. Este vorba despre Anuța Tite, interpreta care, născută într-o foarte cunoscută localitate, Săpința, cu acel celebru „Cimitir vesel", a învățat că harul românului poate fi dus și dincolo de moarte. Tînăra interpretă și-a adus cu anii modesta ei contribuție la cunoașterea și perpetuarea folclorului maramureșan.

— Ați debutat în 1972. Dar pînă atunci ?

— Pînă atunci sculptasem și pictasem ca ucenică a meșterului Ion Stan Pătraș. Prin pictură am descoperit că știu a cînta. În timp ce pictam simțeam nevoia să îngîn cuvinte, să horesc cum auzeam la bătrînele noastre. Din 1972 am început a cînta cu ansamblul „Mara" din Sighetu Marmației, oraș în care îmi desfășor activitatea în cadrul Muzeului Maramureșan.

— Un element specific vocii dumneavoastră sînt nodurile.

— E, de fapt, un element specific zonei maramureșene. Mie îmi cad bine pe voce. Nu modific nimic în cîntecele mele. Ce-aș putea aduce mai frumos decît sufletul acelora care le-au păstrat peste vremi (bune sau rele) ! Cîntecul e o taină neveghează. Mă confund cu cîntecele mele? Este un compliment pentru care le sînt recunoscătoare ascultătorilor.

— Ce ne puteți spune despre felul în care este primit folclorul românesc în străinătate. Sînteți cîștigătoarea multor premii internaționale.

— Se știe foarte bine că în orice colț al lumii cîntecul și jocul popular românesc sînt dorite și admirate. Mulți iubesc portul, obiceiurile sau chiar interpreții.

— Balada lui Pintea rămîne cîntecul de referință al interpretei Anuța Tite.

— Și pe care îl vom transcrie pentru cititorii almanahului: „Doară Pintea n-o pieritu / Numa-un pic o hodinitu / Doară colea n-o fost flori / Ci mîndreață de feciori / În locu' unde-o dormit / Florile au răsărit / De cu zori și pînă seara / O strîns Pintea oastea iară / Din Gutîi și Țibleșu / Și tot Maramureșu".



Mioara Velicu

Ca voce rotundă, mai mult șoptită decît cîntată, legănîndu-și glasul precum horele moldovenești, Mioara Velicu păstrează izul moldovenesc ca pe-un bujor mereu înflorit. Moștenindu-și mama, care la cei 64 de ani încă mai cîntă, solista aduce cu ea nu numai frumusețea graiului dar și calmul și dulceața vorbei lui Sadoveanu. De unde vine Mioara Velicu ? Din satul Ireasca, comuna Gobor, județul Galați, acolo unde și-a petrecut întreaga copilărie printre dealuri și cîntece, printre flori și spini, printre bucurie și necaz, printre urît și frumos. Debutează ca solistă a formației „Rapsodia Dunării", apoi cîntă cu ansamblul „Trandafir de la Moldova" din Vaslui, iar din 1980 este solista ansamblului „Ciocîrlia" din București.

— Cît timp afectați cîntecului ?

— Cîntecul e tot ce am mai bun și mai frumos pe lume. Sînt fericită că pot să-mi exprim sentimentele față de oameni, față de natură chiar, altfel decît o fac ceilalți consăteni ai mei. Multe din cîntecele mele sînt preluate de la mama, dar i-am căpătat încrederea și unei țărănci, bătrînă și sănătoasă, încît ori de cîte ori merg în sat își mai descarcă sufletul către mine cu cîte un cîntec. Cîteodată o ascult și nu pot să spun nimic. Parcă-aș rîde, parcă-aș plînge. Altădată, se întîmplă ca textul cîntat să fie complet depășit de timp. Păstrez melodia.

— Cînd faceți culegeri de folclor, urcați și mai sus de Galați ? Graiul dumneavoastră trădează o limbă moldovenească curată cu un accent inconfundabil ?

— Sigur că da, urc pînă la Vaslui. Aici mă simt ca acasă. Cunosc oamenii, le înțeleg gîndul și fapta, iar horele lor sînt un fel de prelungire a visului meu despre frumos. De pe aceste meleaguri am cules cîteva cîntece foarte apreciate de public, cîntate, să nu vă sperie ce spun, de fanfară. În Moldova se obișnuiește așa ceva, numai că nu sînt prea cunoscute.

— Aveți un cîntec preferat ?

— După discul apărut acum cîțiva ani, am strîns material pentru un disc mare și cred că am texte cu care nu mi-ar fi teamă să apar în fața oricărei comisii de specialitate : „Bate vîntu frunza-n fagi / Nu văd ochii ce mi-s dragi / Că nu l-am văzut de-o vară / Mă seacă la inimioară / Dar diseară l-oi vedea / Tare bine mi-o părea".

— Despre folclorul nou putem vorbi astăzi ?

— Folclorul nou există, cu siguranță, dar trebuie înțeles așa după cum merită. Nu vreau să dau nume. Să evităm această discuție,



Florica Ungur

Fără un debut zgomotos, strălucitor și răsunător, o veșnică debutantă din cauza sensibilității și sufletului de copil nerăsfățat, adunindu-și materialul și ascultindu-l cu răbdare și incrincenare, Florica Ungur, bihoreancă la origine din satul Fișca, a știut dincolo de toate să se autodepășească. După terminarea facultății, Florica Ungur a urmat cursurile Școlii populare de artă din Oradea, unde a avut-o ca profesoară de canto pe Silvia Pop D. Popa, omul care a ajutat-o să-și invingă neincrederea, și obligind-o, dacă se poate spune, să participe la un concurs care i-a consemnat debutul.

— Intr-o discuție anterioară mi-ați povestit o intimplare atit de emoționantă incit pare de necrezut. O femeie care...

— Intre timp femeia a murit, așa că vorbim cind nu mai poate să se bucure. Una din elevele mele (n.n. Florica Ungur este prof. de limba latină) mă tot ruga să mergem la mătușa ei, respectiv bătrina aceea și să o ascultăm cum cintă. Intr-o duminică ne-am hotărit să facem vizita. Mi-am luat magnetofonul cu unele inregistrări de-ale mele, trebuia să-i capăt increderea și iată-ne in fața casei. La casa bătrinei era pelerinaj. Veneau să vadă dacă mai trăiește. Bătrina stătea in pat. Am pus magnetofonul să cinte și deodată a grăit : „deci dumneata ești cea care cintă. Te-am sudit (adică blestemat) că tare frumos mai cinți. V-am spus eu că nu mor. Ia caietul și scrie !" Și-am scris, și-am tot scris pină s-a inserat. Ce putere are arta ! Trezește chiar muribunzi !

— Ați mai fost la Petid ?

— Țărăncile mă așteaptă, intilnirile noastre sint emoționante. Străduința lor de a găsi noi și noi cintece populare mi se transmite și mie. La fel și cele din Cociuba Mare.

— Pe cind un disc cu noile culegeri ?

— In vara anului trecut am depus la Electrecord o bandă pentru audiere. Sper că își urmează cursul și apoi vom vedea și discul. De aproape trei ani și jumătate nu mi-a apărut. Aștept.

Printre cintecele pe care aș dori să le imprim pe disc se află și versurile „Am un bade mindru tare / De l-aș putea birui / La mărgele l-aș lipi / La mărgele-n loc de primă / Stimpărare la inimă".

Sigur, Florica Ungur are multe cintece, și toate la fel de frumoase, pline de sensibilitate și adevăr. Ea rămine una din remarcabilele Florici ale Bihorului. Și rămine Ea oricit de mult graiul le-ar asemăna.

CINSTE CINTECULUI POPULAR ROMÂNESC



Sofia Vicoveanca

Din Bucovina dulce și frumoasă, cu brazi umbroși și ierburi numai cintec, ne-aduce glasul ei ca pe-un blestem, ca pe-o eroare, ca pe-o taină, ca pe-o bucurie, in felul ei unic și inconfundabil, renumita interpretă Sofia Vicoveanca. Sofica, cum le place bucovinenilor s-o alinte, a reușit să le cunoască și să le simtă stările sufletești, așa de bine, incit, acum, după atiția ani de legătură sufletească, ei vin cu cintecele lor ca la un magnetofon.

— V-ați numărat vreodată cintecele incluse in repertoriu ?

— Am cintece de leagăn, de jale, de voie bună, de blestem, de bucurie, de bătrinețe, de nuntă, de dragoste și chiar de moarte insă n-am reușit să le număr. In schimb mi-am numărat anii dăruiți cintecului. Am adunat 22 de ani și mi-au apărut nouă discuri, in afara imprimărilor de radio și televiziune.

— Ce vă place să faceți cind nu cintați ?

— Să citesc și să croșetez. In puținul meu timp liber, printre picături, mă ocup și de gospodărie. Cel mai mult imi place să mă știu așteptată de public și de oamenii mei de suflet.

— Vocea dumneavoastră este unică, gravă, amplă, sfirtecată de neliniști, brăzdind in sus și-n jos, nelăsind loc liber niciunei șovăiri. Așa ați cintat dintotdeauna ?

— Cu vocea mea s-a intimplat o schimbare. Mai bine-zis, cintecul meu are două vieți : prima, pină la nașterea pruncului meu, și cea de a doua, cea de azi, cind am mai multă rezistență vocală, mai multă profunzime, ceea ce mi-a dat curajul să abordez piese cu caracter mai adinc.

— Nu v-a speriat transformarea ?

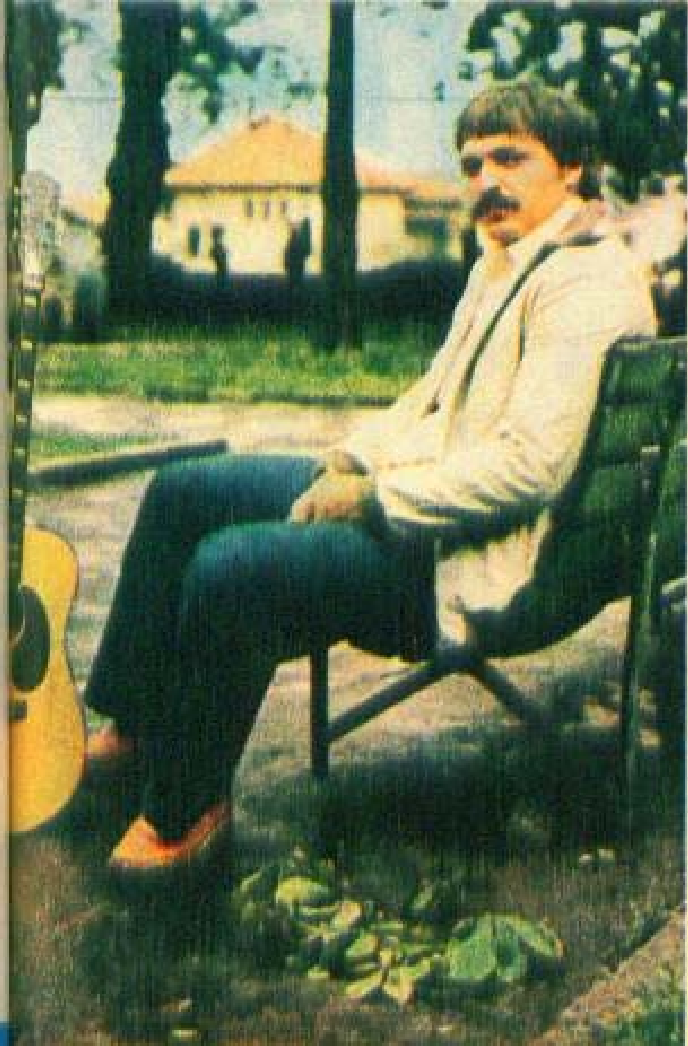
— La inceput, da, pină cind și eu și publicul ne-am obișnuit. Cint note mult prea grave pentru o femeie dar asta mă definește de-acum.

— Vicoveanca e numele dumneavoastră?

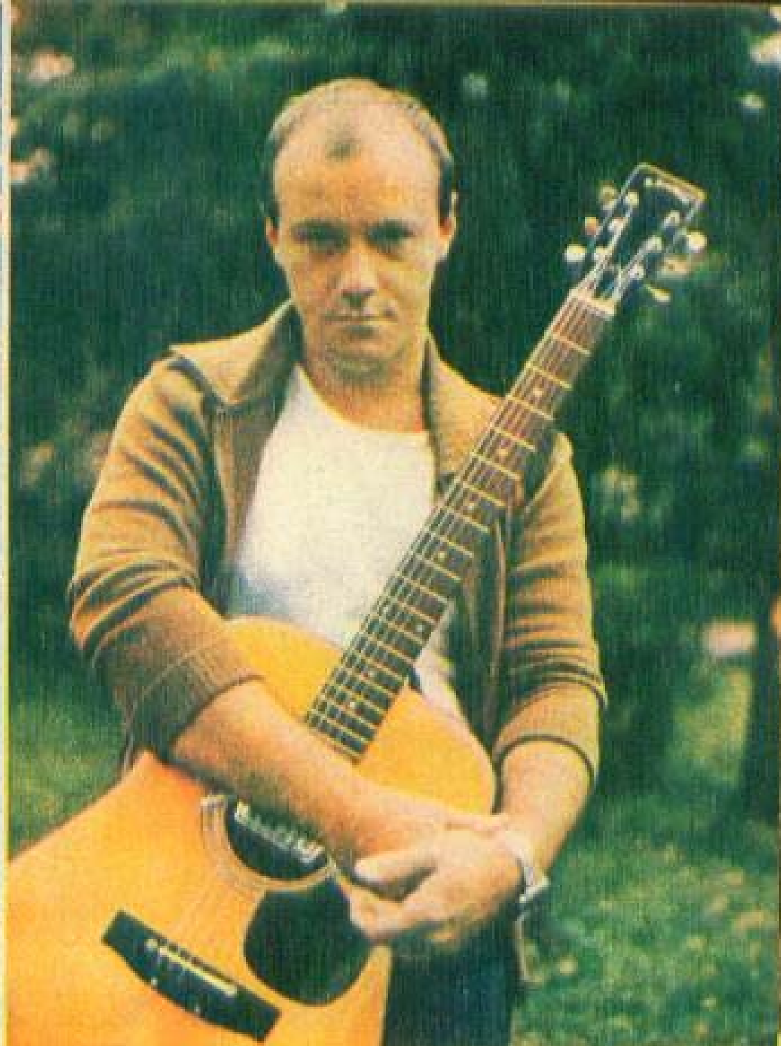
— E pseudonim luat de la comuna unde m-am născut și-am copilărit, Vicov, așezată la jumătatea drumului dintre Rădăuți și Putna lui Ștefan, și unde se mai cintă cu oarecare nostalgie și amărăciune : „A trecut viața ca gindul / Și-o petrece lăcrimindu-l / Mindrele-au imbătrinit / Altele-n loc au venit / Păcat că m-am hirbuit".

Costumele Sofiei Vicoveanca, fără nici o umbră de excentrism, fără sforțare a bunului simț, cu o notă de noblețe și eleganță aproape fără egal, cu un cult al autenticității, veneau parcă din istoria românilor din toată Bucovina.

Pagini realizate de IOANA PROCA



Victor Socaciu



Nicu Alifantis

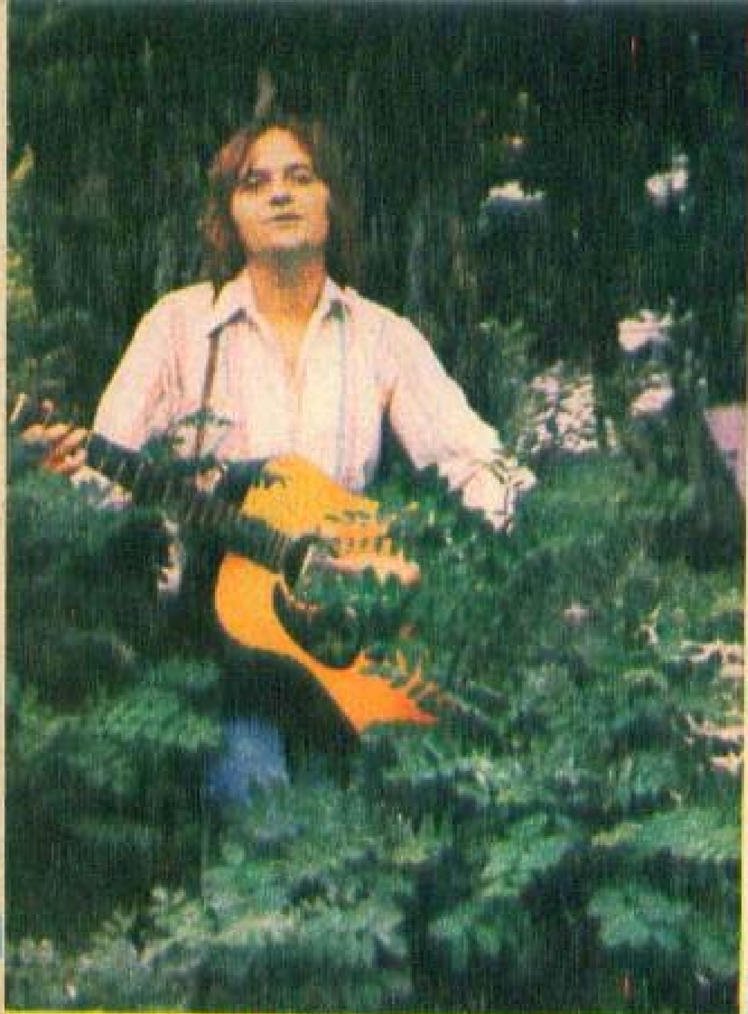
TRUBADURII MUZICII TINERE

Insoțindu-i pe membrii Cenaclului Flacăra al Tineretului Revoluționar, organizat de C.C. al U.T.C. și revista Flacăra, condus de poetul Adrian Păunescu, de-a lungul citorva turnee și-mprietenindu-mă cu ei, m-am incumetat să sper că, abordindu-i pentru cite un interviu, restrins ca spațiu tipografic, voi reuși, totuși, să vi-i prezint sub diverse ipostaze, fie ca atitudine față de propriul lor act artistic, atit de bine conjugat, după părerea celor mai mulți spectatori, cu actul artistic, ideologic, patriotic, artistic și educațional al intregului cenaclu, fie ca demers activ și novator față de mișcarea muzicii tinere in general. Cit de mult, sau cit de puțin, am reușit să mă implic in felul de-a fi al fiecăruia, cit de multe, sau cit de puține noutăți am reușit să scot la iveală, sau cit de apropiați am reușit să vi-i fac pe interlocutorii mei, acești tineri cărora li se smulg, pretutindeni, zeci și zeci de autografe, acești tineri care țin, cu sufletul la gură, oriunde s-ar afla, sute și sute de săli de spectacole, pline ochi cu sute și chiar mii de tineri, nu știu. Ceea ce insă știu, și-n același timp sper din toată inima, este că interviurile de față ar putea să insemne incă o dovadă de sinceră prietenie a acestor tineri față de dumneavoastră, stimați și dragi cititori.

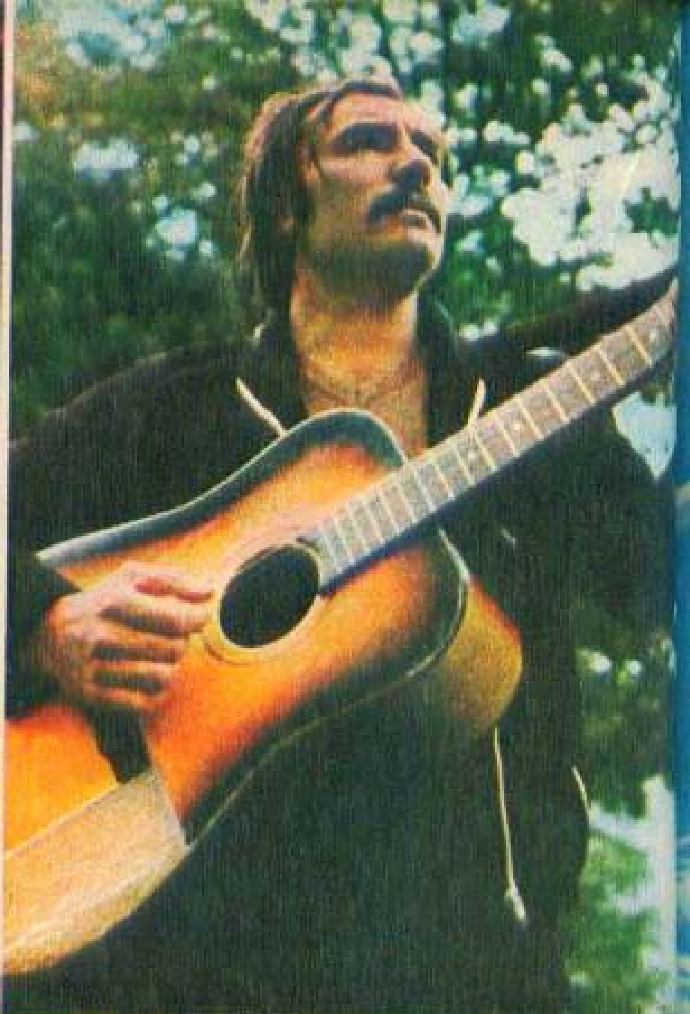
Prezentindu-vi-i, deci, prin portretele colegului meu, A. Mihailopol, vă invităm să citiți in paginile următoare interviurile pe care, pentru dumneavoastră, mi le-au incredințat, eu personal considerindu-le nu doar niște interviuri, ci dialoguri prietenești, dialoguri la care vă invităm să participați.

Interviurile in pag : 289—297

VICTOR NIȚĂ

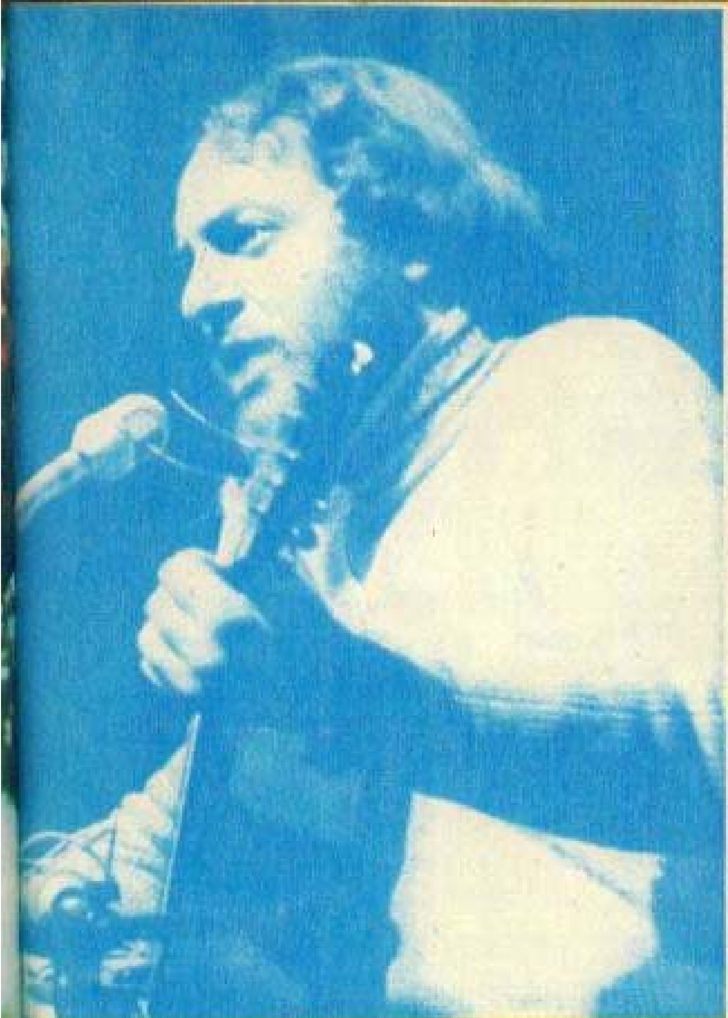


Mircea Vintilă



Vasile Șeicaru

Grupul „Canon"



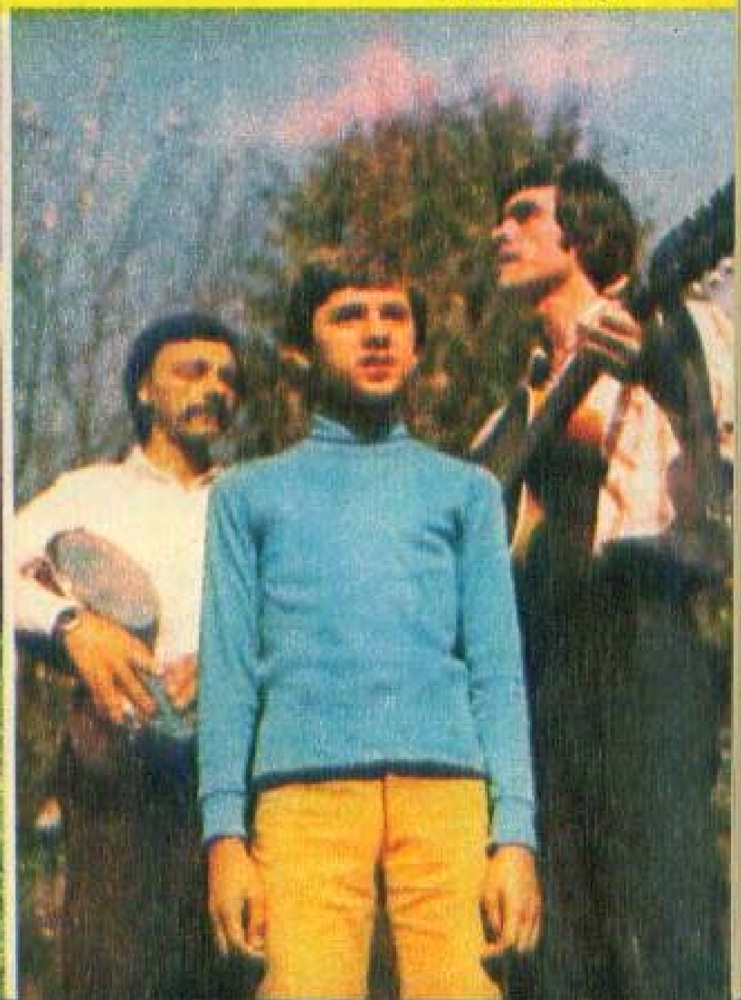
Gil Ioniță



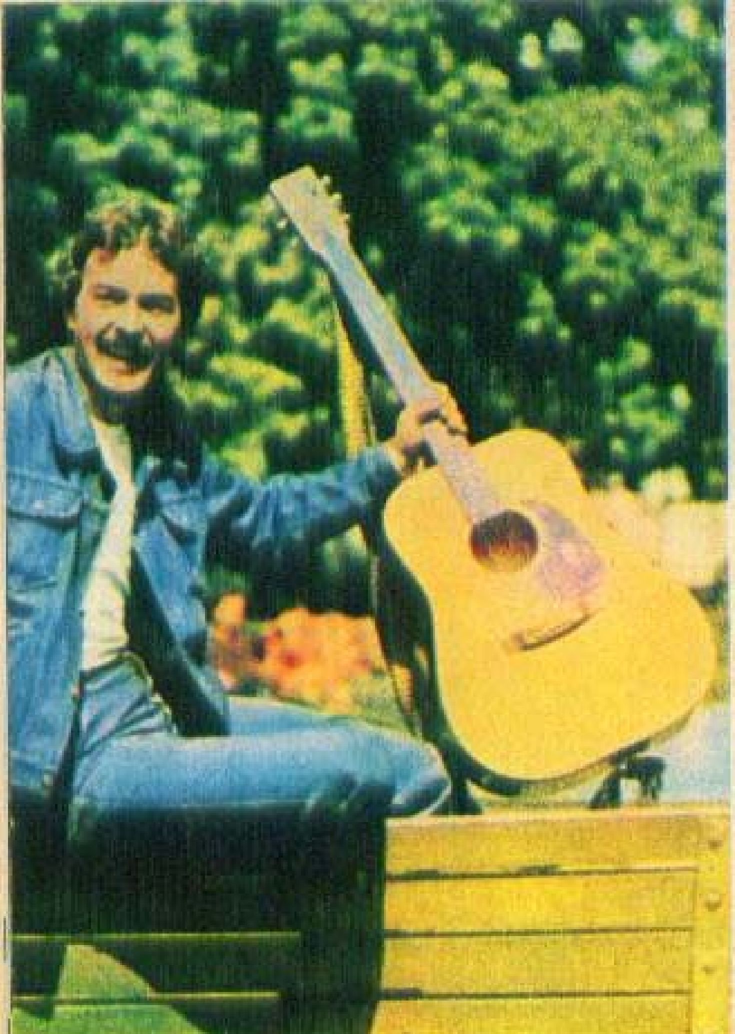
Mihaela Popescu



Grupul „T"



Grupul „2 1/2"





Ducu Bertzi

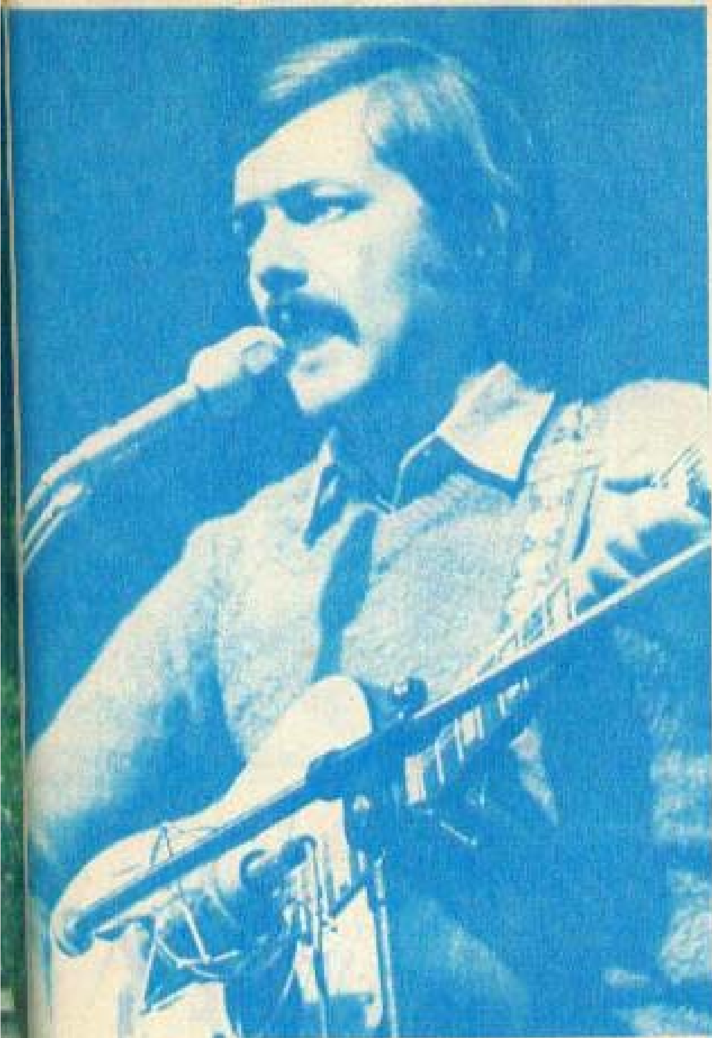
Ileana Calinovici

Maria Nagy

Constantin Dragomir

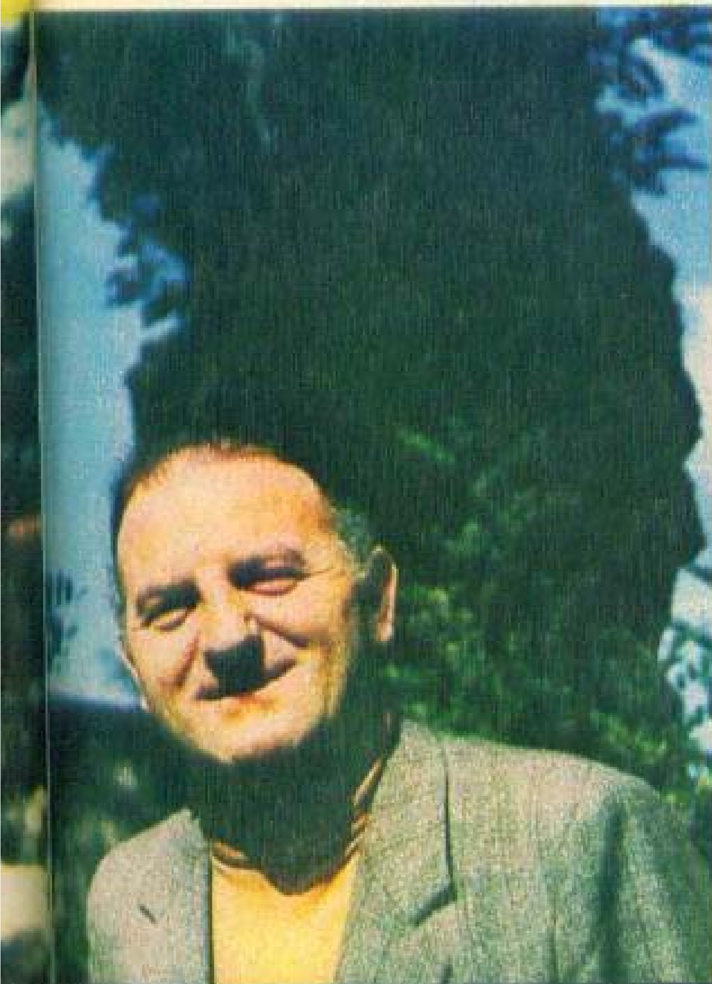


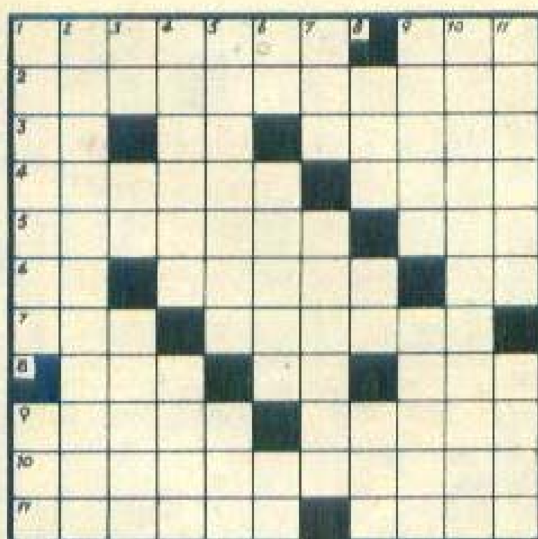




Adrian Ivanițchi

Doru Ghiaja



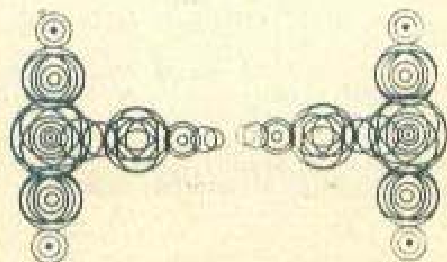


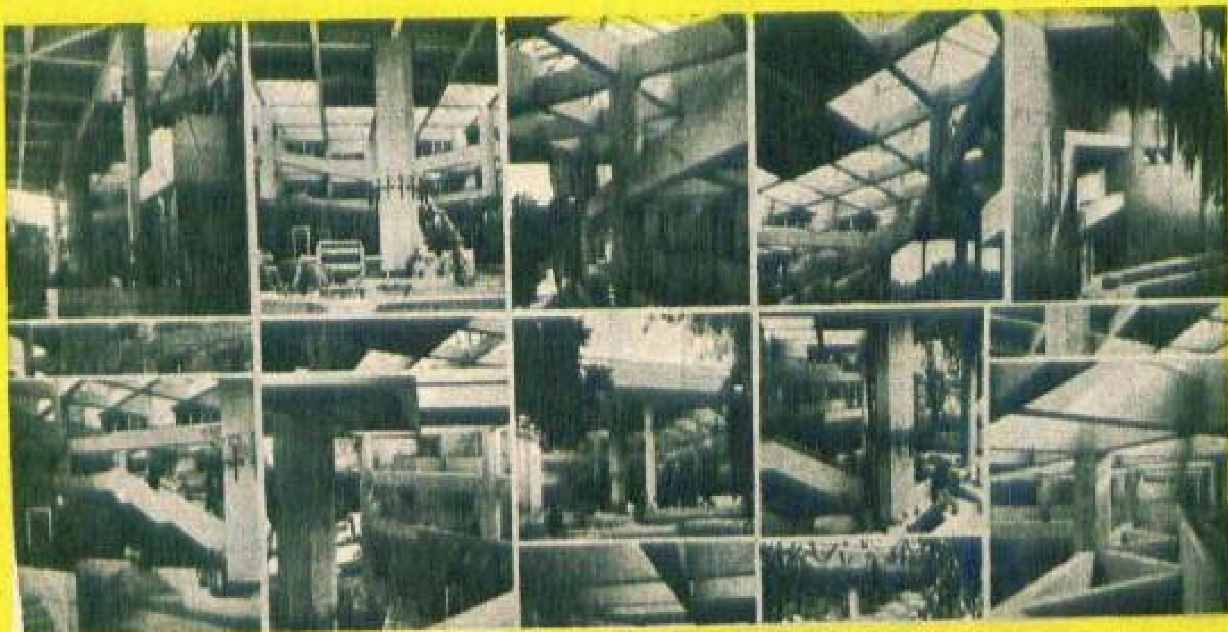
PUR ȘI SIMPLU

ORIZONTAL: *1)* Tratate de prietenie — O limbă periculoasă. *2)* Adresă ... poștală. *3)* Perioadă de plan! — Unu la mie! — Produs de cofetărie pentru ... trufași. *4)* Înțepenit în motor — Circul pe apă. *5)* Învățatul pămîntului — Fragmente de arie. *6)* Tone scurte! — Îndulcește privirea (fem.) — Grai mioritic. *7)* Asta, nu! (masc.) — Unitate de recrutare. *8)* Un fel de du-te vino — Număr de înregistrare! — Trase pe sfoară. *9)* E un mare animal — Aflat în opoziție. *10)* Se ocupă cu studiul extraterestrelor. *11)* Intră într-o cursă — Abițir mai simplu.

VERTICAL: *1)* Aflată sub presiune — O frumusețe de poveste. *2)* Înaintași cu balonul... *3)* ...și viceversa! — O bucățică ruptă din soare! — Coroană scoasă din circulație. *4)* Un om de bază — Laitmotiv ecvestru. *5)* Într-adevăr sună bine — Slăbiciunea lui Manole. *6)* Gura leului! — Carte mare — Mare maestru. *7)* Un punct luminos — Tren pentru orășeni. *8)* Apar în fața tribunalului! — Notă de referință — Se. deplasează în sensul opus. *9)* Urmată de un duș rece — Pur și simplu. *10)* Știință căreia i se duce vestea. *11)* O... stare pasageră — Sursă de energie.

EUGEN GUJA ■
București





PREMIILE DE ARHITECTURĂ PE 1980

MUZICA FORMELOR CITADINE

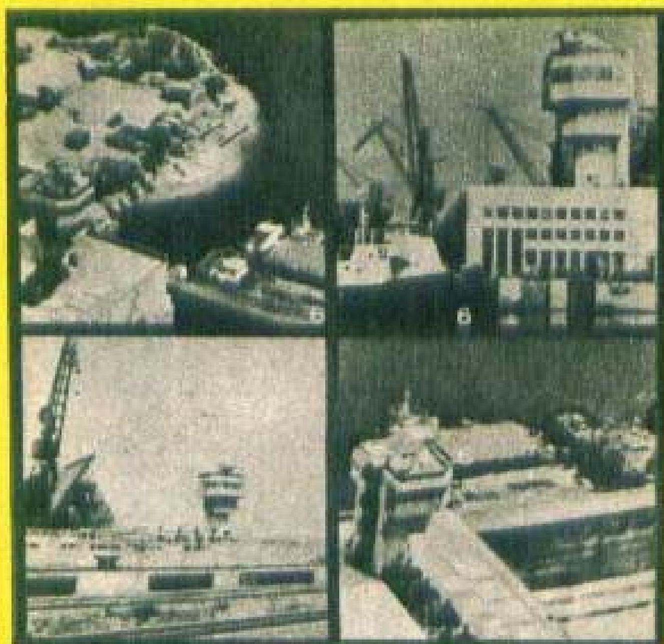
A existat pentru orașele noastre un moment de confuzie, mai exact de confundabilitate prin uniformitatea geometriei construcțiilor noi, incit, aflindu-te la Baia Mare, puteai să-ți pierzi simțul spațiului, socotindu-te în mod egal la Iași ori la Galați... Din fericire, momentul a trecut repede, arhitecții noștri — școala noastră de arhitectură în care credem cu tărie — avînd capacitatea, talentul și luciditatea de a depăși rapid această eroare ce ne putea costa scump în planul spiritului și al sufletului, readucîndu-le echilibrul prin personalitate. Centre civice profund moderne, ridicate pretutindeni în ultimul deceniu și jumătate, au armonii și accente inconfundabile, multe de o frumusețe și originalitate aparte. In ultimii ani, în Capitală, dar și la Suceava, la Cluj-Napoca, Baia Mare, Craiova, pe Litoral, pretutindeni, și-au făcut apariția veritabile evenimente de arhitectură, edificii de referință pentru arhitectura contemporană care, în materialele secolului (betonul, sticla etc.) și în tehnologiile lui, au topit formele tradiționale ale arhitecturii clasice românești, ale casei țărănești și, odată cu ele, psihologia despre confort a românului, raportul specific dintre el și Cetate, dintre Cetate și natură, funcționalitățile orașului și edificiului de azi și de mîine.

Asemenea criterii, ca și multe altele, au stat și anul acesta la baza cîntăririi propunerilor și selecționării valorilor, pentru acordarea premiilor Uniunii Arhitecților pe 1980. Despre creațiile premiate, intrate în patrimoniul orașelor și al istoriei acestei arte, am purtat un dialog cu prof. univ. arh. CEZAR LĂZĂRESCU, președintele Uniunii Arhitecților din România, mai exact, l-am rugat să ni le comenteze.

Incepem călătoria de la București, nu pentru că este Capitala țării, ci pentru că astfel începe și lista premiilor și premiaților.

● **Băneasa nouă**, transfigurarea unuia dintre cele mai pline de farmec și specific colț de București „ilustrează, spune profesorul, una din concepțiile noastre despre un ansamblu de locuințe cu puține niveluri într-o arhitectură contemporană care are însă un pronunțat caracter autohton. Prin prezența și tratarea acoperișurilor, prin alternarea unor suprafețe albe cu altele roșii, de cărămidă aparentă. E un ansamblu mare (circa 10 000 apartamente), din care s-a realizat numai prima etapă și care, prin căldura și suplețea ce o degajă, exprimă confort pentru locuitorii lui și un punct de atracție pentru turiști, vizitatori, trecători. Desigur, intuim în ansamblul de case noi ale arterei-poartă de nord a orașului, arteră vitală a lui, acel gînd major al creatorilor și edililor, păstrarea unei permanențe sublime a locului: natura. Aceste blocuri joase, la scară familiară, cu acoperișurile lor roșii de olane, amintind arhitectura țărănească, răsar dintr-un ocean de verdeață, creînd astfel, un cîntec suav de culori, o pictură vie, oferind acea stare de confort psihic, acel mod de viață specific românului: comuniunea lui cu natura, cu peisajul. Creatorii acestui proiect sînt arhitecții **Paraschiva Iubu, Mircea Secășan, Horia Boian, Petre Vraciu.**

● „Pentru aceleași calități, dar într-o arhitectură mai sobră, specifică zonelor centrale ale orașelor, a fost premiat și **blocul de locuințe din centrul civic al Ploieștiului** proiectat de arh. **Sever Niță**". Orașul petrolului a suferit, poate mai acut ca altele, acel „moment" al uniformizării, corectat, iată, în replici ferme, recompunînd echilibrul for-



melor şi expresiilor plastice ale centrului, prin aşezarea alături de clădiri într-o arhitectură clasică, precum este fostul palat al justiţiei, edificii moderne cu trupuri elansate, a căror paralelipipede sint încălzite cu arce de cerc, cu unghiuri şi culori tandre, atît de des întîlnite în modul de a construi al acestui popor, de la culele olteneşti la Voroneţ, de la casele Bucovinei la palatele brîncoveneşti.

● „În domeniul clădirilor social-culturale a fost relevat, ca o contribuţie deosebită în creaţia arhitecturală actuală, **proiectul sălii de concerte a Conservatorului „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca întocmit de arh. Sebastian Moraru.** Calitatea importantă a acestei lucrări este înscrierea, într-un cadru existent, arhitecturii mai vechi, şi realizarea lui cu mijloace simple, însă foarte expresive". Desigur, secretul tuturor artelor pe care îl află marile talente şi marii lor truditori!

● „În aceeaşi familie de proiecte social-culturale s-a detaşat şi cel al **Casei ştiinţei şi tehnicii pentru tineret din Rm. Vîlcea,** al arhitecţilor **Ştefan Lungu şi Petre Ciută.** Într-o arhitectură curajoasă, cu forme simple, dar elocvente, construcţia contribuie la înfrumuseţarea unei zone importante a oraşului. Oricine trece azi prin Rm. Vîlcea va descoperi uşor acest accent de o mare forţă şi expresie, nu în centru, ci într-un cartier de la marginea lui, aducînd oraşului, iată, noi puncte de interes, personalizînd un ansamblu urban a cărei istorie abia începe.

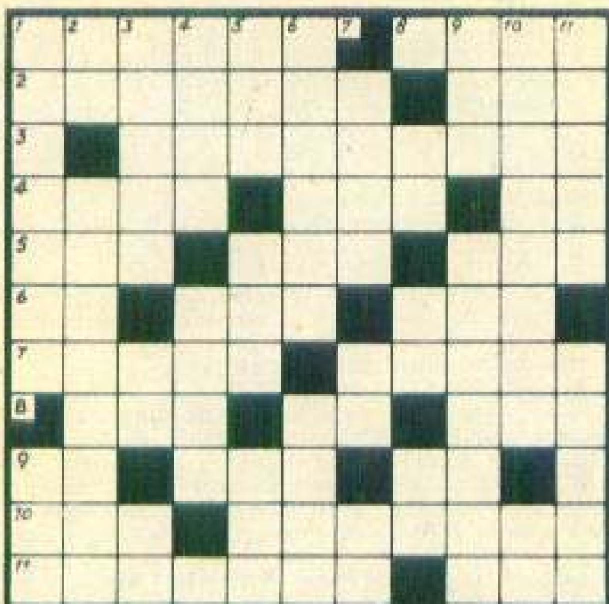
● „Pentru o funcţionalitate remarcabilă în condiţiile stricte ale unei eficienţe economice sporite a fost premiat şi **edificiul Spitalului judeţean cu 700 de paturi şi policlinică de la Brăila.** După proiectul arh. **Ioan Ţipa, Marcu Anghel, Gheorghe Trifu,** el constituie una din importantele dotări sanitare nu numai ale judeţului, dar şi ale ţării".

● Să ne întoarcem în Capitală şi să ne îndreptăm paşii spre **Complexul turistic pentru tineret,** intrat demult în zestrea Bucureştiului, de pe malul Lacului Tei. Să ne oprim în faţa unei recent apărute construcţii cu funcţionalităţi multiple: club, restaurant, hotel. Un alt premiu al Uniunii Arhitecţilor pe 1980. „Cu elemente deosebite, cum ni-l prezintă prof. **Cezar Lăzărescu,** cu un mare hol de intrare, parţial în aer liber, parţial acoperit, are o tratare ingenioasă şi destinaţii polivalente, locul celor mai variate manifestări tinereşti". Să reţinem deschiderea lui către peluzele verzi, către natură, o noutate în construcţiile noastre noi, de o mare frumuseţe şi libertate a spiritului. „Interpretînd această întindere dintre spaţiul liber şi spaţiul construit, foarte armonios gîndită, construcţia a cîştigat un caracter cu totul particular". Cuvintele profesorului marchează literalmente o reuşită deosebită, şi e cu atît mai semnificativă, cu cît acest proiect aparţine unor tineri, chiar foarte tineri arhitecţi: **Barbu Popescu şi Petre Ciută.**

● În sectorul arhitecturii de interior în care avem, de asemenea, valori certe, s-au acordat două premii. Unul — arhitecţilor **Mircea Bivolaru, Maria Oancea şi Alexandru Chialdă pentru proiectarea mobilierului şi decoraţia interioară a cîtorva restaurante din Moscova,** amenajate cu ocazia Olimpiadei, celălalt — arhitecţilor **Valentin Stratu şi Alexandru Negoescu pentru noua imagine a restaurantului „Pescăruş" din Bucureşti.** „Respectînd soluţiile de construcţie iniţiale, au dat o altă expresie interiorului, specific românesc, realizat cu mult bun gust şi rafinament. Mobilier din lemn alb, o decoraţie discretă ce se încadrează perfect, după părerea noastră, în ambianţa generală a construcţiei şi a locului unde este amplasată". Este socotită chiar una din cele mai interesante reuşite din ultima perioadă şi, peste această afirmaţie, vorbele devin de prisos; merită să-l vedem, să poposim la „Pescăruş", măcar pentru o clipă, ori atît cît am putea să acordăm ochiului o mare bucurie.

● Încheiem acest drum imaginar de la un edificiu la altul, printre premiile de arhitectură, însoţiţi de unul dintre cei mai exigenţi şi valoroşi profesori de arhitectură români de azi, cu **staţiile primului tronson al celei dintîi magistrale de metrou din Capitală.** Arhitectura lor, fapt cu totul remarcabil, a fost distinsă cu **Premiul Academiei R.S.R. „Aurel Vlaicu".** „Respectînd funcţionalitatea strictă şi tehnologiile unui asemenea gen de construcţii, comentează ghidul nostru, colectivul de arhitecţi proiectanţi au realizat interioare cu expresii originale ce le diferenţiază de construcţiile similare din străinătate". Aşa deci, oriunde te-ai duce, în cele peste 30 de metropole ale lumii deţinătoare de metrou, poţi recunoaşte că cel de-acasă, este cel de-acasă, din Capitala României. Îţi vor rămîne atunci în minte şi în suflet dragi şi familiare staţiile lui cu dimensiunile lor la scara tradiţiilor noastre în construcţii, cu cromatica şi căldura lor, cu marmură de Ruschiţa, de Banloc, ori de Dobrogea, cu travertin ca fildeşul tăiat în Munţii Carpaţi, cu piatră din rîurile noastre de munte, limpezi şi sincere ca oamenii ce trăiesc pe malurile lor... Să mulţumim atunci şi arhitecţilor **Adriana Bunu, Gheorghe Besnilă, Victoria Radu, Viorica Ciurea, Alin Negoescu, Ion Noviţchi, Cătălin Stanciu, Clement Moldoveanu, Ileana Pepina.** Ca şi tuturor arhitecţilor noştri de azi, din toate generaţiile, pentru efortul de a ne lăsa oraşe confortabile în care formele citadine cîntă o muzică blîndă, de suflet, pe care s-o ascultăm fără plictis, aflînd mereu alta şi alta, în fiecare oraş, în fiecare edificiu mai important al lui.

CICI IORDACHE ■



ȚĂRII

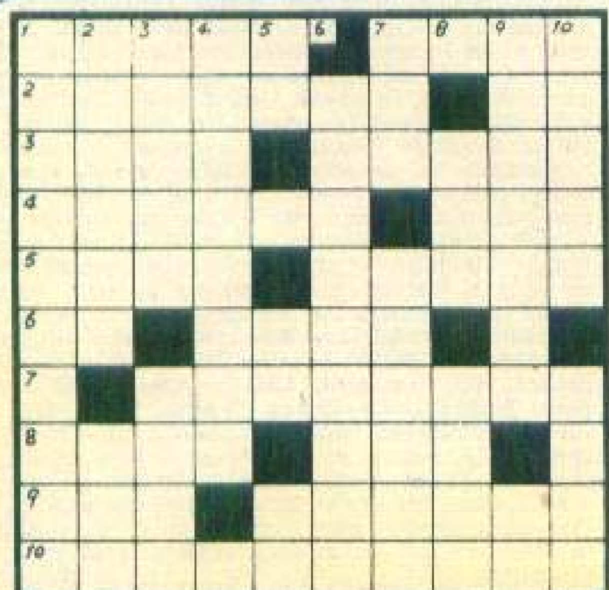
CÎT MAI MULT CĂRBUNE!

ORIZONTAL: *1)* Întreprindere minieră din județul Hunedoara, în abatajele căreia se desfășoară o intensă întrecere pentru sporirea producției de cărbune cocsificabil și pentru realizarea exemplară a planului — Localitate pe Valea Trotușului, unde se extrage cărbune brun, în special pentru termocentrala de la Comănești. *2)* Minerii din acest oraș situat în bazinul carbonifer al Văii Jiului, împreună cu cei din Lupeni, Bărbăteni, Petroșeni, Vulcan și Dilja, răspunzînd prin noi fapte de muncă înflăcăratei chemări de a da patriei cantități sporite de cărbune, aplicînd tehnologii noi, de mare randament, introducînd pe scară largă mecanizarea lucrărilor în abataje, realizează astfel însemnate depășiri de plan — Oficiul Național de Turism (abr.). *3)* Centru de extracție a cărbunelui, folosit în mare parte la termocentrala din aceeași localitate. *4)* Specie de ovăz sălbatic — Moneda noastră (pl.) — Curele! *5)* Veșnicie (în filozofia antică) — Avantaj (fig.) — Nici ai mei, nici ai săi. *6)* Doi romani — Jiu (pop.) — Lampă electrică. *7)* Oțețit — ... Golești, localitate în județul Argeș, pe valea Rîului Tîrgului, cu bogate zăcăminte de lignit exploatate (neart.). *8)* Zeul vînturilor în mitologia greacă — La Reșița... în centru! — Oraș în Japonia. *9)* Subsemnatul (presc.) — Rocă formată din acumularea și consolidarea cenușei, nisipului etc., provenite din erupțiile vulcanice — Pămînt cu apă. *10)* Uniunea Tineretului Comunist (abr.) — Centru carbonifer pentru extracția huilei, al doilea din bazinul Văii Jiului. *11)* Cariera... 2, nou înființată în perimetrul carbonifer al Rovinarilor, își va aduce o contribuție însemnată la creșterea producției de cărbune în județul Gorj — Rînduială, tipic.

VERTICAL: *1)* Carieră în Valea Motrului — Durata zilei de muncă în mină, schimb. *2)* La intrarea în Urdari! — Localitate care împreună cu Șotinga și Mărgineanca, formează centrul carbonifer care furnizează lignitul necesar termocentralei cu același nume. *3)* Parte a ciocanului de abataj constituită dintr-o bară cilindrică de oțel cu vîrful ascuțit sau lat, care servește la ruperea sau la dislocarea rocilor de minereu — La intrarea în Rovinari! — Coș gol! *4)* Comună în Franța — În acest an, minerii gorjeni, consecvenți devizei lor „Țării cît mai mult cărbune!", au deschis noi fronturi de lignit, printre care și cariera „...-sud", unde a intrat în exploatare prima capacitate. *5)* Lac în R.P. Chineză — Usturoiat — Rîu în R.S. Cehoslovacă. *6)* Cît munții de mari — Mineral alcătuit din silicat natural de titan și de calciu cristalizat. *7)* Localitate în județul Arad, lîngă Minișul de Sus, de unde se extrage minereu de diatomit — Siliciu — Cută. *8)* Dinșii — Bec! — La ieșirea din Tehomir! *9)* Zeamă de mîncăruri — Localitate în tînărul bazin carbonifer Jilț din județul Gorj, unde a intrat în funcțiune cea dintîi capacitate: un abataj cu front lung de lucru, dotat cu complex mecanizat de tăiere, susținere și transport. *10)* Cărbune de pămînt de calitate superioară, avînd în compoziția sa mult carbon, de culoare neagră, lucioasă, foarte dens, fiind un prețios combustibil. La noi în țară se găsește la Schela (Oltenia) și Lupac (Banat) — Litiu. *11)* Folositori — Gaz de mină.

Dicționar: ODOS, AON, OTA, ECOS, NAM, UPA, TANAT.

NICOLAE IONESCU
București



INEXTRICABILE

ORIZONTAL: 1) O soluție de bază — O grilă fără puncte negre. 2) Lucrare la hidrotehnică — Ruzici! 3) Celebră introducere la operă — Face paralele. 4) Urmează o cauză comună (pl.) — Marea la capete! 5) Nu se ridică la nivelul obișnuit (fem.) — Formă de gătit. 6) Ieșire din tîrg! — Pictor fără perspectivă. 7) Se menține pe poziție. 8) Gaz în stare lichidă — Ipostaze rebusiste! 9) Aici te-ai încurcat! — Nu prea se poate vedea. 10) Proprietăți proteice (sing.).

VERTICAL: 1) Cuvînt prost definit. 2) Tub de alimentare — Scade dintr-o sută! 3) Din același soi cu castanii (sing.) — Catîr! 4) Are puține cunoștințe (fem.). 5) Răsărit și apus! — A repeta! — Delegată! 6) Repetiții la operă. 7) Înscrie gol — Desfășurat în trapez. 8) Are formulare de dovedit — A vorbi la un nivel înalt. 9) Oscilații întreținute — Poșta la sate! 10) Miner de valoare — Intră-n transă! (pl.).

IONEL TOMA
EUGEN BULAI
Bacău — Cercul rebusist „Sfinx"

avizier

TELEGRAMĂ

În 1962, regretatul actor Jules Cazaban, împlinind 60 de ani de viață și un an de cînd interpreta pe Ion Luca Caragiale în piesa lui Mircea Ștefănescu „Procesul domnului Caragiale", primește de la Mircea Șeptilici următoarea telegramă: „Dragă Iancule, să ne trăiască „puștiul" de Cazaban care împlinește 60 de ani de cînd se joacă pe el și un an de cînd te joacă pe tine. Prietenia dintre noi fiind istorică, te iubesc în continuare! Ce dracu' să fac? Delavrancea". ...Șeptilici îl interpreta pe Delavrancea.

I-A PIERIT GLASUL...

În general, actorii la repetiții nu „dau tot", ca la spectacol. La Teatrul Armatei se repeta „Ion Vodă cel Cumplit" de Laurențiu Fulga. Rolul principal era interpretat de maestrul George Calboreanu. Grigore Constantin, zis „Baronul", interpreta rolul unui țăran amărît, care la ieșirea lui Ion Vodă din biserică, după încoronare, trebuia să vină în fața lui și să-i spună: „Mulțumim, Măria Ta, pentru dreptele tocmeli pe care le-ai adus norodului".

În seara premierei iese „Baronul" în fața lui Ion Vodă și, văzîndu-l într-o ținută impunătoare, cu niște ochi care scoteau fulgere, i-a pierit glasul. Ridicînd din umeri, ducîndu-și mîna la gît, spuse: „Măria Ta... asta-i!"

„ACTOR" CONȘTIINCIOS

La fostul Teatru al tineretului din sala „Sf. Sava", se juca piesa „Înșir-te mărgărite". La montarea acesteia nu s-a economisit nimic: decoruri fastuoase, trucaje, figurație, pitici, fanfară și un cal în carne și oase, adus în reprezentație de la Circul „Krateyl". Seara la ora 18, calul era adus la spectacol de către un dresor de la circ. Se jucase piesa de peste 300 de ori. Într-o seară, se făcuse 18,30 și dresorul cu calul nu veniseră. Regizorul tehnic intră în panică... Dar cînd erau mai agitați, își face apariția și calul, care urca tacticos scările. În ziua aceea dresorul se „magnetizase", mai multișor și, adormind uitase să mai vină la teatru. Calul „actor" conștiincios, simțind că se apropie ora spectacolului și stăpînul lui nu dă semne de viață, a rupt căpăstrul și a plecat la teatru pe drumul pe care îl făcuse de sute de ori, ca să nu întîrzie la... replică.

SCAUNELE

C. Rauțchi juca în reprezentație la Teatrul „C.I. Nottara" în piesa „Scaunele" de Eugen Ionescu. Într-o zi se afla la Clubul Teatrului Național, cu mai mulți colegi. La discuție participa și Streja, plasatorul teatrului. La un moment dat, Rauțchi se adresează lui Streja:

— Nene Streja, zici că îți sînt simpatic. De ce nu vii într-o seară la Teatrul „Nottara" să mă vezi în „Scaunele"?

— Nene Costache, lasă-mă te rog. Nu sînt eu sătul de scaunele mele, îmi mai trebuie și de la alt teatru?...

ION DACIAN POVESTEȘTE

«Acum vreo 19 ani eram în turneu cu „Vînzătorul de păsări". Ajungem la Sighișoara. De cîte ori jucam aici, balconul și galeria erau cumpărate de consătenii mei din comuna Saschiz, care se află la 20 kilometri de Sighișoara. La spectacol, venind scena în care era vorba de căsătoria Cristinei, interpretul marchizului spunea: „S-o iau eu, un marchiz?" Nae Roman, însă, intervine prompt și arătînd spre mine spune: „S-o ia el, că-i din Saschiz!" După cîteva secunde, galeria și balconul izbucniră în aplauze de credeai că se dărîmă teatrul"».

VESELIE LA DOR MĂRUNT

Cu ani în urmă, la Teatrul Nottara se juca comedia de mare succes „Băieții veseli" de H. Nicolaide. În afară de spectacolele jucate la sediu, teatrul avea în plan și unele spectacole în deplasare. Așa se face că într-o bună zi plecăm la Dor Mărunt... Era toamnă, vinul se făcuse din belșug. În timpul spectacolului în fundul sălii, în loc de suc, oranjadă, se vindea vin. Astfel, noi pe scenă vorbeam de-ale noastre, iar spectatorii de-ale lor. În timpul pauzei, Nae Constantinescu, care era conducătorul turneului, stă de vorbă cu o spectatoare:

— Tovărășico, de ce mai vii la teatru — dai și bani, pierzi și timpul — că tot nu asculți?

— Păi, eu stau la marginea satului, încolo, sora mea în partea cealaltă, dincolo, stă Niculae, așa că atunci cînd vine cîte un teatru mă întîlnesc cu ei aici, că sala e în mijlocul satului și mai stăm și noi de vorbă.

În sfîrșit, terminăm și noi comedia și se trage cortina. Publicul dă să plece, atunci se ridică și Niculae și spune:

— Tovarăși, acum să ne mai veselim și noi. Ne va distra Ionică frizerul cu acordeonul!





MODA

ÎN VIZIUNEA CENTRULUI DE CREAȚIE UCECOM

Progresul, în materie de vestimentație, nu a însemnat altceva pentru om decît transformarea necesității de a se acoperi în plăcerea de a se îmbrăca. Cine ar fi putut bănui că această cerință, care părea, la început, firească și modestă, va lua o asemenea amploare încît ne va demonstra că n-am evadat dintr-o dependență decît pentru a cădea în alta: cea a model. Dar să fim drepți: această plăcută tiranie rămîne singura pe care o suportă femeile în dorința lor de a-și exprima, cu ajutorul îmbrăcămintei, individualitatea, personalitatea.

Din colecția Centrului de creație al cooperației meșteșugărești am ales, pentru dumneavoastră, cîteva modele cu ajutorul cărora vom încerca să răspundem la o serie de întrebări ce se cer clarificate atunci cînd vorbim de moda anului 1982.

LUNGIMEA Ea este cea mai discutată și oscilează în jurul genunchiului. Există exagerări. Scurt se poartă pe pantaloni sau ciorapi groși, iar mult peste genunchi, paradoxal, poartă tinerele. Rezistă influența folkului.

TALIA Silueta este ori dreaptă (de multe ori cu talia marcată mai jos), ori fluidă — pentru rochiile de seară. Și totuși rămîne în modă silueta cu talia bine marcată.

CULOAREA Se poartă combinații de culori, dar eliminînd șocurile. Se combină culorile închise și saturate cu cele foarte vii și strălucitoare. În plus — foarte multe culori pastel, chiar în sezoanele reci.

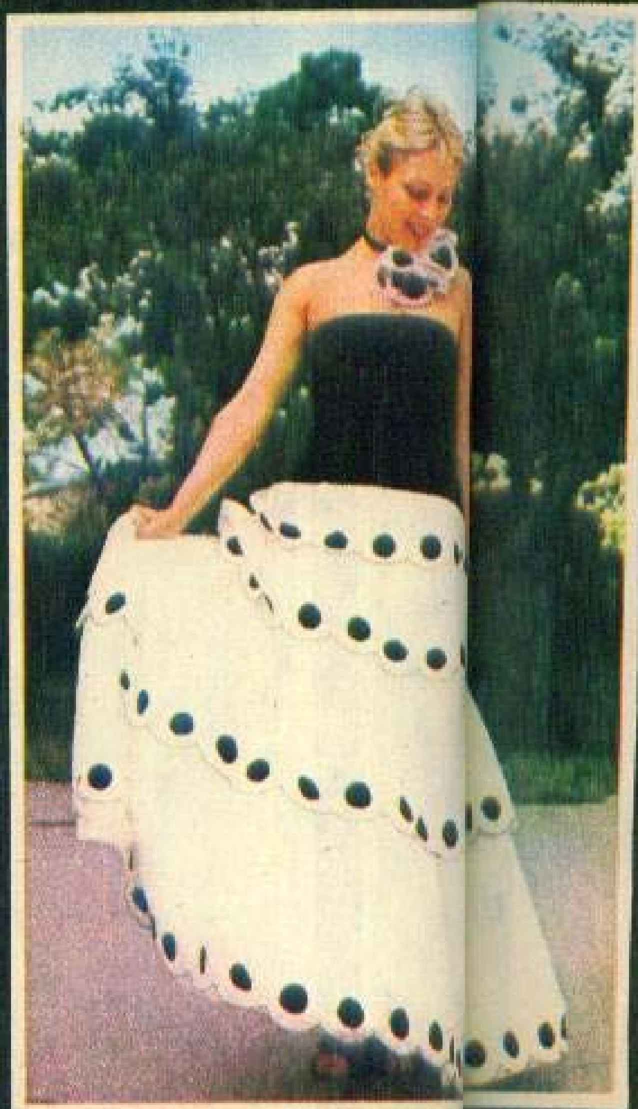
MATERIALUL Iarna aceasta va fi cea a blănurilor sintetice. Garnituri sport și jachete. Străinii au inventat chiar și blănuri de animale care nu există! Tricotul se adaptează, absolut, fiecărui sezon și în, absolut, toate sortimentele, urmînd linia confecțiilor.

UMERII Marcați din croială sau prin vătuire, dar fără exagerări.

GULERUL Gulerele sînt mici și în formate cît mai diverse. Gulerul rotund al bluzei se poate răsfăța pe reverele jachetei sau taiorului.

ELENA GHERA







MODA











1859 CAPITALA ROMÂNIEI

În ședința ținută de parlament la 1 octombrie 1859 se discută problema fixării capitalei Principatelor Unite. Intră în discuție două orașe: București și Iași. Mihail Kogălniceanu propune ca legea ce va fi votată să prevadă următoarele: „Reședința obișnuită a Domnului și a marilor corpuri ale Statului este orașul București". Și oratorul explică de ce: „Bucureștii trebuie să fie rezidența obicinuită a Domnului; așa înțelege țara, așa o înțelege Europa, și aceasta nu de azi; deci, propunînd, noi nu facem alta decît a constata un fact și o trebuință mare. Totodată, nu ieșim din situațiunea lucrurilor făcute de către însăși Europa în urma recunoașterii a îndoitei alegeri. Nu violăm dar constituțiunea. Orașul București este de secoli făcut pentru ca să fie capitala României. Aproape de arterul principal al comerciului, al bogăției Principatelor Unite, Dunărea, pe drumul cel mare al Occidentului către Orient, cu o populațiune numeroasă, compactă și eminamente românească. Nicăieri, în nici un alt oraș al României, nu există un centru de lumini mai mari, un popor cu aspirațiuni mai naționale și mai liberale, un spirit public mai neatîrnat".

Și deputații votează în unanimitate: „Capitala Principatelor Unite este orașul București".

1859 CUZA LA BUCUREȘTI

După alegerea sa de către moldoveni și munteni, domnitorul Cuza a venit, la 8 februarie 1859, de la Iași la București, cu mare ceremonial, după cum aflăm din ziarele Capitalei. „Dîmbovița", bunăoară (nr. 36 din 11 februarie 1859), ne descrie astfel evenimentul: „Duminică, la 8 ale corentei, m.s. prințul Alexandru Ioan I a făcut intrarea sa în capitala țării; bucuria generală manifesta, cu entuziasmul cel mai călduros, speranțele frumoase și încrederea fermă ce inspiră pe tot românul în era măreață pe care prezentul o deschide viitorului; o epocă de renaștere, de regenerare pe care țara o așteaptă după atîta timp de nefericire și de suferință (...). Spectacolul cel mai măreț era mulțimea popului care se aglomerase ca să salute pe prințul constituțional; din strada Mogoșoaiei pînă la Șosea, de-o parte și pînă la Mitropolie, de altă parte, popului furnica atît de numeros, încît circulația unui singur om era o nespusă dificultate (...). Cortegiul înainta prin aclamările de bucurie, de felicitări, de „Ura!", ale popolului care-i înconjura trăsura".

În imagine: sosirea domnitorului Cuza la Adunarea Deputaților.



1859 – DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI

După alegerea – la 5 ianuarie 1859 – a „Domnitorului stăpînitor al Moldovei, Alexandru Ioan Cuza", deputații întruniți la București, la 24 ianuarie, hotărăsc și ei ca Țara Românească să aibă în fruntea sa același domn. În „Monitorul oficial" din 29 ianuarie 1859, citim procesul verbal al ședinței adunării elective: „Astăzi, sîmbătă, în 24 ianuarie, procedîndu-se la vot, rezultatul a fost, cu unanimitate, că s-a ales Alexandru Ioan Cuza, Domnul actual al Moldovei, și ca Domn al Țării Românești". Această dublă alegere venea după hotărîrile prevăzute în Tratatul de la Paris, din 1856. La Iași alegerea a decurs normal, fără întîrzieri și fără multe dezbateri. La București însă, unde erau propuși mai mulți candidați, a fost nevoie de intervenția maselor populare, care au ținut pe deputați trei zile în sala de alegeri, pentru ca, la 24 ianuarie, să dea votul mult așteptat. Medalia pe care o reproducem a fost bătută la București, pentru comemorarea evenimentului: deputații, în unanimitate, votează pentru alegerea lui Cuza.

Din filele unei campanii de presă

„JOS LABA DE

Cazul Stelian Popescu

Chiar și acum, după peste patru decenii, tabloul politic al României anului 1937 apare confuz și plin de complicații. Ascensiunea brutală a forțelor de extremă dreaptă – reale coloane a cincea, stipendiate de Germania hitleristă și de Italia mussoliniană – se petrecea pe fondul dispersării forțelor angajate pe scena politică; pe fărîmițarea și încurajarea de către camarila regală, în scopul instaurării dictaturii personale a regelui Carol al II-lea, a luptelor intestine din sînul partidelor burgheze tradiționale. La alegerile parlamentare din 20 decembrie 1937, de exemplu, cereau să se confrunte nu mai puțin de 13 partide politice și 53 de grupări și liste individuale. Organizații neînsemnate prin numărul lor de aderenți – „Societatea pensionarilor publici", „Uniunea prunarilor din țară", „Liga cooperației" etc. – cerură semne electorale proprii alături de alte grupări ca Partidul agrarian viticol, sau Partidul rezerviștilor, sau Partidul economic negustoresc. Dincolo de aspectul hilar al pletorei de partide politice, gravitatea momentului social-politic cu care era confruntată țara nu putea scăpa însă contemporanilor. Criza regimului parlamentar-constituțional din România era – în egală măsură – efectul manevrelor abile desfășurate de monarh în atingerea scopului său nemărturisit de instaurare a unei dictaturi personale, dar și de demogogica și zgomotoasa agitație a unor lozinci antidemocratice de către cercurile de extremă dreaptă. Erau confruntate – în esență – valorile tradiționale ale democrației parlamentare cu cele mai întunecate forțe încurajate la noi de către Germania lui Hitler. „Alegerile care vin – atrăgea atenția ziarul *Scînteia* din 15 decembrie 1937 – nu vor hotărî o simplă schimbare de guvern. Ele au de hotărît asupra soartei țării noastre. *Împotriva acestei țări se plănuiește un complot criminal*" (s.n.) Iată de ce, în momentul de vîrf al acestei acerbe confruntări politice interesa mai puțin aderența la un partid sau altul, la una din nenumăratele organizații politice apărute peste noapte, cît situarea de o parte sau de alta a baricadelor politice. Și nu este, în această delimitare, riscul unei metafore din moment ce confruntarea politică se afla în pragul unui real și devastator război civil. În această situație *Universul*, ziarul de cel mai mare tiraj din România, al cărui director și proprietar mărturisit era Stelian Popescu, ocupă un loc aparte. Evoluția, de-a lungul a peste două decenii, a ziarului și a patronului său era dintre cele mai semnificative pentru mentalitățile pe care le fecundaseră doctrinele fasciste și fascizante. Redeschiderea acestui dosar, din perspectiva timpului, este utilă și plină de semnificative dezvăluiri într-un tablou politic care mai apare confuz și plin de complicații și astăzi, după peste patru decenii.

Cameleonicele metamorfozări de culoare politică ale familiei de spirite din care făceau parte *Universul* și directorul său sînt viguros desconspirate de Zaharia Stancu (directorul, alături de Constantin Cionaru, al „ziarului democrat de atitudine și de informație *Lumea românească)* în articolul „*Se agită cîteva canalii*" publicat la 28 august 1937 : „În presa românească se agită cîteva canalii mîrșave semănînd ura între locuitorii țării și săpînd, prin criminala operă, însăși temeliile statului (...) Cînd democrația era încă un sistem politic viguros, bandiții condeiului combăteau în numele democrației integrale, jefuiau în numele democrației integrale, șantajau în numele democrației integrale. Apoi a început să bată de peste hotare un vînt de dreapta, cu miros de lire italiene, cu miros de mărci germane. Pirații noștri de presă și-au schimbat peste noapte convingerile. S-au culcat democrați și s-au trezit, spre surprinderea generală, oameni de dreapta (...). Ce nu le-a putut aduce în ani lungi democrația generoasă le-a adus în cîteva luni numai naționalismul intransigent. Mîrșavele canalii au prins, de la o zi la alta, curaj, vervă, obrăznicie. Cu lire italiene și-au construit blocuri. Cu mărci germane și-au cumpărat moșii și mașini (... Profesarea naționalismului l-a transformat din neînsemnat pungaș de buzunare în mare și temut hoțoman de presă. Piratul de presă a confiscat naționalismul, românismul, creștinismul. Nu ești lîngă el te declară francmason. Nu combați pentru idealurile lui te proclamă comunist. Îndrăznești să-i spui pe nume și să-l pleznești între ochi, hoțul spumegă și-ți îneacă în balele lui : familia, mormintele și tot ce ai mai scump în

PE TRICOLOR!“

lume, demnitatea şi cinstea ta de om. Ultima atitudine a acestor scîrnave făpturi, cu penită urît mirositoare, care nu au conştiinţă, piraţii aceştia care nu au nici o credinţă (e că) s-au erijat în apărători intransigenţi ai bisericii, în apărători neînfricaţi ai credinţei străbune (...) Semnul cel mai ruşinos al acestor ani de îngrădire a libertăţilor este acesta : în jurul ideii naţionale se agită cîteva canalii, în jurul ideii creştine se agită cîţiva siniştri hoţomani de presă. O, dacă ar putea interveni opinia publică !..."

În spatele acestei retorice invocări a opiniei publice, Lumea românească tăinuia, poate, cea mai răsunătoare campanie a presei de stînga împotriva cercurilor reacţionare, purtată în perioada interbelică. Dar înainte de a intra în substanţa acestei pilduitoare ofensive, cîteva precizări, pentru cititorul de azi, se impun.

Universul a luat fiinţă în 1882 din iniţiativa şi sub conducerea lui Luigi Cazzavillan, un garibaldian refugiat la noi. După moartea sa, văduva acestuia, o femeie simplă, fără carte, analfabetă chiar, se recăsătoreşte cu un redactor al ziarului, Dumitrescu-Cîmpina, care preia şi directoratul gazetei. N-avea să beneficieze prea multă vreme de avantajele iscate de moartea primului său patron. Stelian Popescu, fiu de popă din satul Balta-Doamnei, tînăr avocat, este angajat în biroul juridic al redacţiei şi devine repede beneficiarul graţiilor Teodorei fostă Cazzavillan, încă Dumitrescu-Cîmpina. Printr-un Stelian Popescu devine, alături de Virgil Dărăscu, avocat şi el, director al *Universului*. În timpul primului război mondial Stelian Popescu se refugiază la Iaşi de unde îl îndeamnă pe V. Dărăscu, rămas sub ocupaţie, să vîndă ziarul nemţilor. După moartea asociatului său, Stelian Popescu, graţie, mai ales, numeroaselor pagini de publicitate, dar şi a caracterului de scandal dat ziarului, reuşeşte să facă din *Universul* cotidianul cu cel mai mare tiraj din România şi centrul unui veritabil trust de presă, atît prin numeroasele publicaţii pe care le scotea, cît şi prin instalaţiile tipografice foarte moderne de care beneficia: *Universul* devine o tarabă cu de toate iar gazetăria o scîrnavă afacere din moment ce un şantaj însemna încă un etaj adăugat palatului din strada Brezoianu şi nu numai de-acolo. În toamna anului 1928, pentru scurtă vreme, e adevărat, pungaşul devine ministru de justiţie într-un guvern liberal.

Cîtă chemare şi cîtă instruire avea Stelian Popescu pentru gazetărie, care este mai degrabă o vocaţie publică însoţită de cultură, decît o meserie, ne putem convinge inserînd aici cîteva dintre „perlele" pe care le iscase atunci cînd îşi scrisese singur articolele în lipsa celui care, de regulă, îşi făcuse din numele patronului său un cotidian pseudonim I. Fermo. Aflat la Roma, Stelian Popescu îi face o vizită lui Mussolini : „Bat uşor de 2–3 ori : uşa se deschide într-o cameră vastă, pătrată, cred că avea 20–30 metri în lungime şi 12–15 metri în lărgime. Tocmai la unghiul din fund, opus uşei de intrare, văd o figură stînd în picioare, de partea interioară a unui mic birou la care strălucea o lampă. La înclinarea mea drept salut, ridică mîna, executînd salutul fascist şi îmi face semn să mă apropii. Instinctiv execut şi eu salutul fascist şi încep să merg în diagonală..." Nici portretul Ducelui nu e mai puţin „subtil" : „Talia mijlocie, bine legată, membrele proporţionate".

Reproducîndu-şi în ziar o conferinţă ţinută la radio în cadrul „săptămînii cărţii", Stelian Popescu, făcînd elogiul *Editurii Universul* se lăuda, între altele, că a tipărit „întregul ciclu al nemuritorului Victor Hugo : *Cei trei muşchetari*" etc.

De cîtăva vreme însă fostul ministru liberal, naviga în apele tulburi ale reacţiunii, făcînd, prin politica de dreapta, prin aţîţarea şovinismului, prin agitarea pericolului comunist, din ziarul *Universul* unul dintre cele mai îmbîcsite şi mai retrograde publicaţii ale epocii. El parvenise repede să fie tribuna principală a reacţiunii româneşti şi toate tendinţele de omenie, de libertate, de cinste şi de democraţie erau pretexte pentru a le proclama „comuniste" sau „bolşevice". Acum, în anul 1937, număr de număr, *Universul*, printre multe altele, publica, cu o obsedantă repetare unul şi acelaş avertisment împotriva presei democratice şi de stînga, ce se nimerise să aibă majoritatea redacţiilor sale pe strada Sărindari : „Numai proştii şi vînduţii nu vor să vadă primejdia infiltraţiei comuniste pe calea presei iudaice din Sărindari (...) Numai proştii şi vînduţii se ridică impo-

triva reacțiunii salutare și salubre pornită de presa naționalistă, în frunte cu *Universul* încercînd să bagatelizeze mobilurile noastre și realitatea primejdiilor, care le justifică".

Dar clipa unei riposte necruțătoare era aproape. Victor Eftimiu, în broșura *Jos laba de pe tricolor* încercase să divulge public acțiunea *Universului*. Dacă nu reușise să clatine această reacționară citadelă, meritul efortului său demascator era de a fi încurajat și alte spirite însetate de justiție și de adevăr în această acțiune de salubrizare publică. Și, în plus, să anticipeze ceea ce avea să i se întîmple celui pe care campania de presă ce se pregătea să se pornească ca o avalanșă, îl numea la fel ca pe gangsterul chicagoan, inamicul public numărul unu: „*Universul* duce, sub masca naționalismului, a moralei, a cinstei cea mai tenace acțiune dizolvantă pe care a cunoscut-o această țară. Scopul lui nu e decît șantajul. Tot ce face Stelian Popescu și complicii săi de la conducerea *Universului* nu este decît o piraterie organizată sub faldurile stindardului, o vînătoare de milioane sau de portofolii ministeriale, o sete nepotolită de parvenire prin orice mijloace. Dar lumea începe să se trezească și le strigă:

„Jos laba de pe tricolor!"

Și dacă ar fi să alegem un moto al campaniei care avea să vină, desființînd o adevărată instituție a reacțiunii de la noi, cum devenise *Universul*, neîndoios că aceste rînduri scrise de cel mai aprig denunțător al turpitudinilor lui Stelian Popescu, L. Kalustian, ar fi cele mai nimerite: „E groaznică în scîrboșenia ei biografia acestei canalii care se descompune. E înspăimîntătoare această viață înnămolită în toate turpitudinile, care-l arată, astăzi, pe Stelian Popescu, ca (...) cea mai sinistră coadă de topor a capitaliștilor — a tuturor capitaliștilor — împotriva muncitorilor și țăranilor, cel mai odios instrument al bancherilor și industriașilor români și străini, cu care s-a înțeles să răstignească pe cei mulți și obijduiți, pe robii ogoarelor ca și pe truditii fabricilor, pe intelectualii care flămînzesc ca și pe lucrătorii care-și scuipă plămînii în galeriile minelor sau în tumultul mașinilor din uzine. Așa este Stelian Popescu".

Cînd Nastitatea Sa teoretizează...

În plină vacanță parlamentară avea să înceapă scandalul politic de mari și considerabile proporții. Picătura care avea să umple paharul nemulțumirilor democraților, dar mai ales a întregii stîngi, avea să cadă de acolo de unde lumea politică se aștepta cel mai puțin: din partea capului bisericii ortodoxe române. *Universul*, alături de alte oficine ale presei de extremă dreaptă aveau, însă, să exulte de pomana unei astfel de... mane cerești. Ce s-a întîmplat? Cu un an în urmă patriarhul Miron Cristea, aflat în Marea Britanie, făcuse unor lideri ai comunității evreiești internaționale cîteva declarații vizavi de problema cetățenilor români de cult mozaic. Tăinuite sau poate neinteresînd în urmă cu un an, întrevederea și mai ales natura declarațiilor trecuseră neobservate atunci. Dar acum? Acum cercurile politice reacționare agitau și ațîțau spiritele atît împotriva pretinsului pericol comunist cît și împotriva minorității etnice evreiești, dintre care, ultimii săi membri fuseseră naturalizați, ca cetățeni români cu drepturi depline, încă de la sfîrșitul primului război mondial. Într-adevăr, între timp, cum scrisese Zaharia Stancu, boarea cu miros de mărci germane se transformase într-un vînt tăios ce ne venea dinspre Germania hitleristă. **Porunca vremii, bunăoară cea** mai imundă foaie de șantaj de la noi, ziar aflat în orbita Partidului Național Creștin, partid care avea să fie adus de rege, la sfîrșitul lui decembrie al acestui an, 1937, la cîrma țării și care avea să înscrie, în numai 44 de zile de guvernare, una dintre cele mai negre pagini de diriguire reacționară, era în căldurile unei astfel de campanii. Ziarul, al cărui director era fascistul Ilie Rădulescu, poreclit și Lăptărie-Cauciuc, pentru manoperele sale cu anvelope dar mai ales cu comerțul fraudulos de lapte, inaugurase o anchetă care se chema, nici mai mult nici mai puțin, „Cum scăpăm de jidani?" *Universul* s-a aliniat iute la această campanie care nega cele mai elementare libertăți constituționale, preluînd și comentînd răspunsurile căpătate în cadrul anchetei ziarului *Porunca Vremii*, altfel numit, mai exact, *Porcăria vremii*. Cum avea să scape Stelian Popescu care, din nemăsuratul său cinism, iscase sloganul consecvenței sale conduite: „nici un ac de la jidani — numai bani!" — o astfel de grasă posibilitate de a pescui cu folos... zornăitor în apele atît de tulburate ale epocii? Cum putea rămîne el indiferent la ploconul făcut de „preafericitul" Miron Cristea?

În zilele de 18 și 19 august cotidianul *Curentul* (director Pamfil Șeicaru) a publicat declarațiile făcute de Dudu, secretarul patriarhului, despre opiniile exprimate la Londra de șeful bisericii române în urmă cu un an. Imediat *Universul* preia aceste declarații și sub semnătura lui Stelian Popescu atitudinea antisemită și intolerantă a patriarhului sînt comentate, după cum mărturisește și titlul articolului: „O datorie națională" —, extrem de favorabil. Opiniile patriarhului ațîțau ura de rasă, agitau spiritele împotriva cetățenilor români de rit mozaic, cerînd alungarea acestora din țară. „A nu reacționa, a nu activa spre a scăpa de această plagă, înseamnă a fi niște lași, indolenți și a ne duce de vii la groapa și pieirea ce ne așteaptă". Miron Cristea ataca nu numai libertățile constituționale, dar și cele mai elementare norme

„JOS LABA DE PE TRICOLOR!“

ale moralei creștine, morală care propovăduiește, prin gura păstorilor săi, toleranța și dragostea dintre oameni : „Nu uita că porunca creștină este să iubești pe aproapele, ca pe tine însuți. Aceasta nu înseamnează că pe tine însuți să te neglijezi, să nu te aperi de cei ce, ca niște lipitori, îți sug vlaga, să le cedezi vatra și pămîntul, să-ți părăsești căminul, să-ți corcești limba, să-ți lepezi comorile sufletului, iubirea de patrie, de tron, de credință, de datini și de propria-ți viață națională, cu toate ale ei. *Creștinul e dator să se iubească întîi pe sine,* (s.n.) să aibă ce-i trebuiește, ca apoi, din ce are, să poată ajuta pe aproapele, care se apropie de el cu gînduri curate, iar nu să dea tuturor veneticilor arme și mijloace de a-l desființa și de a-i ocupa locul".

În timp ce extrema dreaptă exulta, personalitățile democratice și, mai ales, presa de stînga, avea să încerce o ripostă severă împotriva lui Miron Cristea care, pe lîngă violarea libertăților cetățenești, ca și a nesocotirii moralei bisericii în fruntea căreia se afla, încălca și obligația acesteia de a se situa în afara luptelor politice. Cenzura introdusă de guvernul Tătărăscu, guvern care avea acum zilele numărate, veghea cu strășnicie însă. De exemplu, pamfletul lui L. Kalustian, „Schiță de portret pentru Nastitatea Sa" avea să fie de trei ori scos din paginile ziarului *Lumea românească*. Pamfletul era extrem de virulent și, evident, tot atît de greu de trecut printre furcile cenzurii. Nastitatea Sa nu era nimeni altul decît Miron Cristea despre care tot Bucureștiul știa că păcătuise grav rîvnind la femeia altuia, a profesorului Nasta, un mare chirurg. Rușinea pățită de „preafericitul" care rîvnise la bunul aproapelui său, făcuse înconjurul Capitalei. Prins asupra faptului de soțul tradus astfel în propriul său domiciliu conjugal, domiciliu aflat în colțul dintre străzile Domniței și Calomfirescu, patriarhul făcuse uz de o fugă pe cît de rușinoasă pe atît de sănătoasă. Chit că în graba retragerii își uitase camilafca la locul comiterii păcatului trupesc. Dacă presa a fost oprită să atace opiniile ce i se atribuiau lui Miron Cristea, în schimb *Lumea românească* și nu numai ea, publica textul *comunicării* depusă pe biroul parlamentului (care continua să se afle în obișnuita vacanță de vară) de către deputatul Petre Petrescu, din partidul radical țărănesc al lui Grigore Iunian : „Această persistentă atitudine a cenzurii (care nu făcea liberă comentarea critică a declarațiilor atribuite patriarhului – n.n.) a lăsat impresia, atît în opinia publică românească cît și cea de peste hotare, că guvernul țării s-ar solidariza în totul cu pretinsa părere a capului bisericii dominante, ceea ce nu va întîrzia să justifice accentuarea unor tendințe de dominare a instinctelor primare, agravînd starea de nesiguranță, a liniștei interne și păgubind în mod inutil prestigiul țării noastre în afară (...). Orice acțiuni de ură și învrăjbire nu pot fi decît inutile rătăciri de moment, provocate de cei ce vor să pescuiască în apele tulburi ale vieții noastre publice".

Desigur, demersul deputatului iunianist din Gorj nu va rămîne fără replica lui Stelian Popescu care, sîmbătă 28 august, îl ia – prin articolul *O altă coadă de topor* – de guler pe locotenent-colonelul de rezervă Petre Petrescu, în maniera sa caracteristică de „monitor și de dascăl de patriotism". Și după un articol al lui Mircea Damian (pseudonimul lui Constantin Mătușa), în numărul din 31 august al ziarului *Lumea românească*, Zaharia Stancu acoperă întreaga primă pagină cu articolul : „Stelian Popescu, inamicul public numărul unu". Asupra zarafului din Brezoianu se abat toate trăznetele autorului: „Tu n-ai iertat, în lunga ta carieră de presă, nimic. Te-ai răzbunat crunt, prin puterea pe care o aveai în mînă, prin ziarul al cărui stăpîn ai devenit grație unui accident de balcon (astfel murise văduva lui Cazzavillan – n.n.) nu numai împotriva celor ce ți-ar fi făcut un rău, dar te-ai răzbunat cu sălbăticie de *cîine*, nu de pește, împotriva celor ce și-au îngăduit să aibă altă părere decît tine. (...) Ai terorizat oameni politici, de dreapta sau de stînga, i-ai înjurat pînă la desființare și i-ai forțat să ți se supună, să-ți împlinească vrerile, să-ți legalizeze tîlhăriile din avutul public și să-ți treacă sub cea mai tăcută tăcere hoțiile ce nu puteau fi legalizate. Ai terorizat partidele politice, luntraș de apă tulbure, și le-ai dat lovituri pînă ce le-ai silit să te scoată la suprafață, să te așeze, moț, în capul unui departament, fie chiar foarte vremelnic, pentru a-ți spune apoi cu ifose „fost ministru". Ai fost cînd cu democrația, cînd cu biserica creștină, cînd împotriva ei. (...) Pe toți i-ai terorizat cu naționalismul tău, cu creștinismul tău. Pe toți i-ai stors. Pe toți i-ai folosit. Pe toți i-ai exploatat. Apoi, la rînd i-ai înjurat, object și fonf, așa cum știi tu să înjuri pe fiecare. Ai batjocorit în jurnalul tău pe care l-ai fi vrut în mîinile germanilor cotropitori, invalizi de război, generalii glorioși, ofițerii întorși de pe front șchiopi, ciungi, orbi. Nenorocitul guvern Vaida a bătut văduvele și orfanele, a pălmuit invalizii veniți în cîrje ori tîrîndu-se pe șezut, de la zeci și sute de kilometri să-și ceară pensiile minuscule.

Tu patriotule, tu creștinule, tu românule fără seamăn de mare, tu stăpînul unui jurnal naționalist cu douăzeci de pagini zilnic, tu apărătorul hotarelor făurite cu brațele, cu ochii, cu picioarele rupte ale acestor invalizi, tu președintele Ligii antirevizioniste cu timbru, n-ai suflat o vorbă de protest, n-ai tipărit o informație privitoare la această sfîșietoare dramă. Ai tăcut, Stelian Popescu. Ai tăcut nu ca român, nu ca un mare român, ci ai tăcut ca un pește. Ai terorizat, ai tîlhă-

rit, ai calomniat, ai adunat avere. Asta ai făcut în douăzeci de ani de presă, Stelian Popescu. Asta și nimic altceva".

Dacă aceasta avea să fie tonul întregii campanii de presă dusă de *Lumea românească*, intervențiile viitoare aveau să se remarce prin argumente și acte doveditoare asupra trădărilor și matrapazlicurilor lui Stelian Popescu. Un veritabil tribunal popular avea să se instituie astfel. Astăzi, după 44 de ani, supraviețuitorii de atunci își amintesc încă de această formidabilă acțiune de ecarisaj public, administrată de unul din ziarele de stînga împotriva vizuinii reacționare, cum devenise redacția ziarului *Universul* de pe strada Brezoianu. Acest tribunal sui-generis avea să se impună nu numai prin tonul său justițiar dar și prin gravitatea pieselor adunate cu eforturi știute numai de ei, purtătorii acestei polemici. Și nu era un proces dresat numai lui Stelian Popescu, ci unei întregi lumi clădită pe minciună și arghirofilie.

„Antisemitismul" lui Stelian Popescu

Descoperirile senzaționale, revelarea unor documente pe care chiar și un sever complet de judecată nu le-ar fi putut recuza, se succedau cu repeziciune în paginile destinate de *Lumea românească* afacerii Stelian Popescu. Una dintre dezvăluirile care au produs o puternică emoție în masa largă a publicului, a fost, neîndoios, dovedirea cu textele și actele pe masă, a naturii de clasă a antisemitismului practicat de *Universul* și de patronul oneroaselor sale afaceri. Indiscutabil, intervenția din ziarul de duminică, 5 septembrie, a fost cea mai prețioasă dare în vileag, pentru că ea dezgolea, în lumina crudă a zilei, despuind, pînă la grotesca nuditate, conjurația pe care o pusese la cale Stelian Popescu și alți capitaliști români cu capitaliști evrei și capitalurile lor nu numai din România.

Dar mai întîi să reținem din articolul – pamflet, din portretul săpat cu *acvaforte* de L. Kalustian în „Cazul Stelian Popescu sau mic tratat de piscicultură" ceea ce ne interesează în acest episod.

Devenise de notorietate publică agramatismul patronului *Universului*, ca și puținătatea sa culturală iar cîteva mostre le-a putut afla cititorul de azi. Și nu mai puțin știut era faptul că cel care-i scria articolele – exceptînd, se înțelege, zilele în care se afla în indisponibilitate și cînd „cugetările" lui Stelian Popescu căpătau proporții hilare – era Isac Fermo. Aparent, era un teribil paradox: Stelian Popescu făcea antisemitism prin pana lui Fermo. Dar nu numai atît ! I. Fermo, alias Stelian Popescu, îl înjura într-o pagină pe Max Auschnitt pentru ca în altă pagină, de data aceasta chiar Stelian Popescu în persoană, să se înfrupte din banii pe care îi plătea Max Auschnitt pentru a-și face reclamă întreprinderilor sale. „Eu nu-l cunosc pe Max Auschnitt... – scria L. Kalustian – și pot spune înaintea oamenilor că-l urăsc pe Max Auschnitt, cu aceeași îndîrjire și neînduplecare cu care îl urăsc pe Stelian Popescu, fiindcă știu că prin averea amîndurora s-ar putea pune pe picioare un sfert din țara asta care suferă. Dar Stelian Popescu, care îl înjură pe Max Auschnitt, se înfruptă cu *Universul* lui din arginții întreprinderilor lui Max Auschnitt și oamenii atenți pot vedea deseori, în *Universul* pagini cu reclame „Reșița" și „Titan – Nădrag – Calan".

Iată pentru ce vreau să strig, ca să audă toată lumea: *Universul* nu este u.. ziar naționalist. *Universul* nu este un ziar creștin. *Universul* este o tarabă. Este o negustorie – atît și nimic mai mult".

Strigătul fusese auzit, dar demonstrația trebuia încă făcută ! Și cu aceeași acribie, pînă la ultimul detaliu al realității și al adevărului, autorul acestui pamflet avea să publice, după cîteva zile, un aspru rechizitoriu public asupra cîrdășiei dintre capitalurile celui ce-i plăcea să se știe a fi campionul naționalismului, al creștinismului, al antisemitismului etc., și capitaliștii evrei. Întinsul articol – „Stelian Popescu „șabăzgoi". *Universul* ziarul capitaliștilor evrei. Creierul *Universului*, Isac Ben Abraham Fermo, obrazul *Universului*, Moise Sin Burăh Leibovici. Proprietarul *Universului*, bancherul M. Finkels." – făcea să cadă masca „naționalistului", lăsînd să se vadă că Stelian Popescu nu-i altceva decît o hidoasă molie de tricolor: „Da, Stelian Popescu este „șabăsgoi" ! Da, *Universul* este ziarul capitaliștilor evrei ! Toată piscina din strada Brezoianu este întreținută cu suculenți arginți evreiești. Cu arginții evreilor care pot plăti din abundență, care pot hrăni osînza rechinului în descompunere. Paginile fetide ale *Universului* – cu arome de baltă stătută – sunt zi de zi, la dispoziția capitaliștilor evrei, și nu numai a lor, adică a oricărui capitalist dispus să scuipe în gura balenei pachetele cu bancnote. Vom dovedi mai la vale, cu colecția *Universului* în mînă că „patriotul" care a trădat, că „naționalistul" care se vinde, că „antisemitul" care se vinde și „creștinul" fără nici un dumnezeu și fără nici o morală, nu-i altceva decît un șarlatan odios, un gheșeftar bătrîn, un exploatator nesățios, care și-a învelit solzii în tricolor și care – așa îl arată documentele – este tovarăș de afaceri cu evreii, întreținut mai bine zis: peștele evreilor bogați."

Mai întîi societatea Drajna – : „...Drajna este o afacere care a uscat pe țăranii prahoveni – pentru că în dauna lor e făcută – o afacere cu capital nemțesc (afinitățile hitleriste ale caracudei sînt explicabile) unde vedem că Stelian Popescu e tovarăș cu evreii

autentici care-și poartă numele așa cum le-au moștenit, nu ca d. Isac Ben-Abraham Fermo, care se ascunde după pseudonimul Stelian Popescu (...) Mă chinui să găsesc adjectivul care să plesnească jigodia asta a nației care a reușit să înșele atîta lume și recunosc că-mi este imposibil. Sînt banditisme care te îngheață. Sînt îndrăzneli care te dezarmează. Stelian Popescu care dă lecții de „naționalism", care vorbește fudul și arogant de „românism" și de „patriotism", tovarăș cu evreii Haimovici, Ornștein, Jules Staheli, Emil Staheli și Almosino (principalii acționari – s.n.), la *Drajna crucificărilor românești, la Drajna jefuirilor* țărănești (s.n.). Repetăm: Drajna este o afacere cu capital nemțesc, o afacere cu capital străin, care speculează pe țăranii români."

La ce-i folosea lui Stelian Popescu antisemitismul de care făcea atîta caz în coloanele *Universului*? Indiscutabil că „intransigentul naționalist" își asigura un loc privilegiat la împărțirea prăzii. În coloanele *Universului* cu cît înjura mai tare și mai lătrate erau campaniile sale antisemite cu atît creșteau fondurile vărsate de capitaliștii evrei pentru reclamele făcute întreprinderilor pe care le stăpîneau. Cu patronul *Universului* era mai nimerit să te ai bine, cu atît mai mult cu cît veștile venite din Germania lui Hitler nu erau deloc încurajatoare! În cadrul societății de exploatare forestieră Drajna, cu un pachet mai mic de acțiuni el parvenise să administreze consorțiul ca pe o afacere proprie, de familie.

Pentru a vedea cît de la el acasă se simțea Stelian Popescu în afacerea Drajna e suficient să arătăm aici că în comisia de cenzori se aflau Zaharoff de la *Universul*, Simu, administratorul *Universului*, și casierul aceluiași ziar, Georgescu. Dar pentru ca dezvăluirile să fie și mai necruțătoare, într-un al doilea articol – „Stelian Popescu, exploatatorul de la Drajna" – publicat 9 zile mai tîrziu, la 14 septembrie de același L. Kalustian, „cu acte nu cu vorbe, cu documente, – nu cu fraze", sînt administrate piese de o gravitate excepțională.

În cadrul adunării generale a acționarilor societății Drajna, în darea de seamă nu se dădea nici o explicație justificativă despre cheltuielile efectuate în anul precedent. În numele micilor acționari a luat cuvîntul avocatul Ion Chițu din Ploiești, care a făcut cîteva dezvăluiri ce ar fi înroșit și cea mai groasă epidermă dar nu și pe a lui Stelian Popescu: „Din darea de seamă asupra bilanțului la capitolul cheltuieli generale se constată o sumă globală de 9.280.000 asupra căreia nu găsim nici o explicație. (...) Din informațiile ce le țin de la unii dintre funcționarii societății – nemulțumiți de salariul pe care-l primesc – știu că aceste cheltuieli generale sînt exagerate și nedrepte și lipsa explicațiilor asupra lor ar avea darul să ascundă această coloratură, această caracteristică. În adevăr, din dosarul de cheltuieli generale, reiese că d. Stelian Popescu și d. Popescu-Necșești (ginerele și avocatul primului – n.n.) primesc, pe lîngă amputamentele de membri în consiliul de administrație, în plus primul 35.000 de lei iar secundul 25.000 lei lunar (o jumătate din capital). Apoi sunt informat că d. Stelian Popescu întreține o vilă – castel de vînătoare – cu instalații moderne, parc de vînătoare cu animale sălbatice, pentru agrementul său iar nu pentru al societății Drajna, însă pe spinarea acestei societăți. Tot de către acești funcționari ni se aduce la cunoștință că au fost luate materiale de la societate, fără a fi decontate, și au fost transportate la moșia d. Stelian Popescu, la Moineasca. La capitolul „prevederi" se vede că societatea Drajna a dat pentru înfometații din Basarabia suma de lei 200.000 în timp ce ziarul *Universul* scrie că acești înfometați sunt întreținuți de *Universul* fără nici o mențiune asupra contribuției societății Drajna (...). Tot din dosarul cheltuielilor generale reiese că societatea Drajna plătește ziarului *Universul* suma de lei 100.000 pentru o cameră care servește ca sediu, cînd cu această sumă se poate găsi unul dintre cele mai frumoase apartamente în centrul Capitalei."

Acest atac al micilor acționari n-avea nici un efect practic. Era ca o piatră aruncată în pieptul unui tanc din moment ce Stelian Popescu se afla în consiliul de administrație ca în propria sa familie iar capitaliștii străini îl mandataseră drept singurul lor procurator general în afacerea Drajna..

Deși adunarea generală este solicitată să facă publică această intervenție demascatoare „Monitorul oficial" nr. 131/9 iunie 1936 nu menționează decît în treacăt scandaloasa învinuire: „D. avocat Chițu, luînd cuvîntul cere lămuriri asupra „cheltuielilor generale" și d. Slăvescu repetă cele cerute de d. avocat Chițu."

Paralel cu aceste senzaționale dezvăluiri publice asupra cîrdășiei făcute sub paravanul mistificator al „naționalismului", acuzații care trimiteau la codul penal „cu acte nu cu vorbe, cu documente nu cu fraze". *Lumea românească*, în campania sa neistovită nu neglijează de fel latura emoțională a unei astfel de acțiuni de igienă socială. Cu articolul „Zece mii de moșneni prahoveni se roagă la Dumnezeu pentru prăbușirea lui Stelian Popescu", Geo Bogza se alătură acestei virulente polemici cu un ciclu de patru reportaje: ...Acum cînd încep să scriu aceste rînduri, după zece zile și zece nopți pe plaiurile Teleajenului, în satele moșnenilor jefuiți de Stelian Popescu, e în mine o forță uriașă, năprasnică, pe care acolo am dobîndit-o, alături de impresionanții moșneni care-și plîng munții furați. (...) Și în numele acestor zece mii de țărani pun vîrful peniței pe hîrtie pen-

tru a scrie împotriva lui Stelian Popescu. Noi n-am simțit decît în nări duhoarea fetidă a *Universului*. Sînt însă zece mii de români care simt în carnea lor, tot mai adînc, tot mai amarnic, ghiara flămîndă a lui Stelian Popescu. E vorba, de data aceasta, de o tragedie cumplită : Stelian Popescu e dușmanul țăranilor și al românilor. Camarazii mei de redacție au lăsat să se vorbească împotriva lui Stelian Popescu documente zdrobitoare. Hîrtii autentice pe care le-au fotografiat și le-au reprodus. În afacerea Drajna sunt de asemenea documente zdrobitoare. Zapisuri domnești din 1517, de la Neagoe Basarab Voievod, care întărea stăpînirea moșnenilor peste munții pe care azi îi despoaie Stelian Popescu și tovarășul său Haimovici..."

Dar „afacerea Drajna" era una dintre nenumăratele potlogării făcute de această „molie de tricolor" iar antisemitismul lui Stelian Popescu ca și al altora ca el, nu era altceva decît deghizarea naturii de clasă a exploatării aplicată cu o fervoare morbidă. Căci — nu-i așa ? — banul n-are miros, iar aurul strîns prin spoliere n-are apartenență de rasă...

Jefuitorul de cadavre

Cît de interesată era intoxicarea opiniei publice cu lozincile naționaliste, ce monumentală putea fi proporția mistificării pe care o practica, zi de zi, *Universul* le putem dezlega nu numai din afacerea Drajna dar și din analizarea componenței redacției oficinei reacționare de pe strada Brezoianu, din divulgarea celor ce împărtășiau, cotidian, sămînța discordiei între cetățenii aceleiași patrii, a celor ce se făceau, prin scrisul lor, *portavoce* a ideilor rasiste de sorginte hitleristă. Și vom vedea — chiar la capătul unei sumare analize — natura de clasă a șovinismului și cît de aducătoare de arginți putea fi această politică a urii și a discordiei. Faptele — necruțător scoase la lumină de campania dusă cu o juvenilă încrîncenare de cotidianul *Lumea românească* — erau explicate limpede, fără echivocuri, prin prisma luptei de clasă, a cîrdășiei dintre cei bogați — fără deosebire de naționalitate, pe de o parte — și cei sacrificați în această lume deformată de minciună și arghirofilie. După punerea pe tapet a matrapazlîcurilor lui Stelian Popescu în *afacerea Drajna* L. Kalustian îndrepta conul de lumină în cotloanele mai puțin știute ale redacției *Universului* : „...Este îngrozitor cum a putut lepra asta a națiunii să păcălească țara toată ani la rînd. Este tragic cum nimeni n-a văzut pînă acuma, cum a înșelat, cum a mistificat opinia publică această rîie a societății românești. În aceleași pagini unde tovarășul lui Haimovici, Ornstein, I. Staheli, E Staheli și Almosino face antisemitismul cel mai crîncen, ocupă spațiu — spațiu cît mai mult ca să aducă venituri cît mai mari — reclamele întreprinderilor evreiești... (și urmează o lungă listă a acestor firme — n.n.). Și am cercetat și cimitirul *Universului* și am găsit acolo pe răposatul Haim Haimovici și pe Fani Braunștein și pe Nuhăm Alterson, pentru că Stelian Popescu ia și de la vii și de la morți, — dar de la vii și de la morții care îi pot sătura stomacul arghirofil. Și acum să ne ocupăm nițel de evreii care lucrează efectiv la *Universul*. Nu de prea mulți deocamdată. Ci numai de aceia principali. Pe primul redactor al ziarului, pe d. Isac-Ben-Abraham Fermo, care semnează articolele cu numele fictiv Stelian Popescu vi l-am prezentat. Îl cunoașteți deci. El vorbește de „naționalism", de „patriotism", de „creștinism". E liber s-o facă, așa cum am mai spus-o. Dar să iscălească Isac Ben-Abraham Fermo, nu Stelian Popescu. (...) Cine mai citiți gazeta aceasta — și dacă n-o mai citiți faceți-o într-o zi, — uitați-vă în josul ultimei pagini și veți vedea acolo tipărit cu litere de-o șchioapă : Redactor responsabil : M. Leonte. Vasăzică singurul responsabil de la *Universul* este d. M. Leonte. El cu girul lui moral răspunde în fața legilor de toate cele ce se întîmplă în *Universul*. Este o personalitate. Închipuiți-vă că d. Leonte nu-i d. Leonte (...) pe numele lui adevărat d. M. Leonte este Moise Sin Burăh Leibovici. Cu alte cuvinte creierul *Universului*, care semnează articolele cu numele lui Stelian Popescu și face „antisemitism" și „naționalism" și „creștinism" este d. Isac Ben-Abraham Fermo ! (...) Iar în consiliul de administrație al ziarului *Universul* tronează bancherul evreu Finkels ! *Stelian Popescu peste capetele celor mulți și nevoiași, peste trudiți și obidiți se înțelege cu bancherii și industriașii români și evrei*, (s.n.) cu toți acela care-i pot simbria. El nu poartă în sufletul lui nici o biserică. El nu se închină la nici un altar. El n-are nici un idol și nici un ideal decît arginții. El ia de la morți și de la vii, de la români și de la evrei, de la creștini și de la atei. (...) Orice om cu o fărîmă de sensibilitate — pus în fața acestor documente care zdrobesc — și-ar duce pistolul la tîmplă, ridicîndu-și o viață dezonorată. Dar fiți liniștiți ! Stelian Popescu nu va face asta. Stelian Popescu va continua să fie „șabăzgoi" și *Universul* în slujba capitaliștilor evrei, făcînd în același timp „naționalism" și „antisemitism", pînă cînd țara îl va înmormînta sub un formidabil scuipat."

„Creștinismul" era pentru *Universul* o afacere ca multe altele, ca și „mica publicitate" ce se lăfăia pe multe din cele 20 de pagini zilnice, sau ca orice șantaj. Astfel, pentru săptămînala „pagină a bisericii" Stelian Popescu primea de la patriarhie 600 000 de lei pe an și contravaloarea unui mare număr de abonamente, apoi veneau abonamentele făcute în diferite parohii etc. Dar, cea mai mare afacere „creștinească" o făcu *Universul* cu tragedia de la Costești. Și avea dreptate di-

rectorul *Lumii românești*, Zaharia Stancu, să-l țintuiască la stîlpul infamiei denunțîndu-i necrofilia aducătoare de profituri a acestui jefuitor de cadavre. Dar ce se intîmplase ?

În primăvara anului 1931, în vinerea mare, în Argeș, la Costești, s-a petrecut o catastrofă de mari proporții. Biserica din sat, plină de săteni și de copii, care cîntau prohodul, a luat foc. Nimeni nu s-a putut salva. Emoția a depășit hotarele țării și zeci de mii de pelerini au venit la Costești și s-au închinat în fața numeroaselor sicrie. Ce a făcut Stelian Popescu ? Și-a pus semnătura pe un articol scris de I. Fermo și apoi... Dar să-l lăsăm pe Zaharia Stancu să administreze acest aspru rechizitoriu : „Atunci cînd țara întreagă plîngea îndurerată, alături de cîteva sute de familii din Costeștii-Argeșului ai căror copii pieriseră în flăcări, într-o veche biserică lîngă bătrînul preot al satului, atunci cînd acele trupuri micuțe și arse erau alese din cenușa bisericii, adunate în sicrie, încă neîngropate, pe sub o singură frunte a trecut un vînt abject, un gînd odios, – gîndul că din această nenorocire s-ar putea trage un folos, gîndul că această nenorocire ar putea fi transformată într-o afacere. Prin mintea cui trecea în momente atît de profund dureroase gîndul unui cîștig ? Prin mintea puțină a lui Stelian Popescu. Peștele din strada Brezoianu, creștinul tricolor ar fi putut rupe o ciozvîrtă măruntă din averea lui cîștigată cu munca țăranilor din Drajna, din munții furați țăranilor din Drajna ori de robii care asudă în uzina de maculatură a *Universului* și ar fi ctitorit cu această ciozvîrtă de avere o biserică măreață și nouă pe locul celei mistuite de flăcări (...). Așa ar fi procedat un creștin pios. Dar Stelian Popescu n-a fost niciodată nici măcar creștin în sensul obișnuit al cuvîntului. A fost numai un profitor al creștinismului altora, – după cum n-a fost patriot, ci un profitor al patriotismului altora, – după cum n-a fost naționalist, ci un profitor abject al naționalismului altora."

Da, în acele momente de doliu național, cum devenise paștele anului 1931, în noaptea de înviere Stelian Popescu a deschis în coloanele *Universului* o listă de subscripție pentru ctitorirea unui nou lăcaș de rugăciune în locul celui mistuit de flăcări. Și Stelian Popescu, inițiatorul unui astfel de gest filantropic... pe banii altora și-a însușit – așa cum aveau să dovedească dezvăluirile ulterioare – partea leului.

Ștefan Bunescu, fost – vreme de 23 de ani – inspector și casier central al *Universului*, într-un denunț adresat Ministerului de Finanțe în care se ocupă de o serie de fraude comise în spațiul acestei redacții, ne lasă mărturie asupra afacerii făcute de jefuitorul de cadavre : „Imediat după îngrozitoarea catastrofă întîmplată în biserica din Costești-Argeș, în noaptea de înviere a anului 1931, ziarul *Universul* a lansat o listă de subscripție publică pentru reclădirea bisericii distrusă de incendiu. S-a subscris o sumă de cîteva milioane iar d. Stelian Popescu a dat ordin administrației ziarului cum să se ruleze această sumă. Astfel de la 23 aprilie 1931 pînă la 12 mai 1931 s-a subscris o sumă de **lei 1.200.000 din care însă nu s-au depus la** Banca românească decît lei 700.000 chiar în ziua de 12 mai 1931, restul sumei fiind reținut în interesul ziarului. Subvențiunea continuînd s-au mai subscris alți 1.700.000 lei pînă la 15 septembrie 1931; din care, – conform ordinului Direcțiunii – s-au depus la Banca românească următoarele sume și la datele arătate mai jos : lei 800.000, chiar în ziua de 15 septembrie 1931, iar lei 300.000 *tocmai în luna iulie 1932* – adică peste 10 luni timp în care și acest rest a fost rulat în interesul ziarului." Deci, dincolo de rularea unui fond căzut pleașcă din filantropia celor care au subscris, Stelian Popescu a jefuit din această tragedie încă un milion o sută de mii de lei.

Dar această afacere era doar o găinărie în comparație cu panamaua „antirevizionistă". Căci, așa cum spunea Zaharia Stancu, Stelian Popescu „a fost numai un profitor al creștinismului altora, – după cum n-a fost patriot, ci un profitor al patriotismului altora, – după cum n-a fost naționalist, ci un profitor abject al naționalismului altora."

Drept acoperire pentru aceste ultime acuzații stătea afacerea cu Liga antirevizionistă avîndu-l drept președinte pe Stelian Popescu, „dezertor în tinerețe – trădător la maturitate".

Stelian Popescu își făcuse o practică curentă din „cutia milelor" cum devenea, deseori, ziarul *Universul*. Ori de cîte ori se întîmpla o nenorocire, Stelian Popescu deschidea o listă de subscripție publică ; se punea problema unui cămin studențesc sau gîndul pios al înălțării unui monument dedicat unui mare bărbat român ? Nimic mai simplu ! I. Fermo scria un articol pe care-l semna Stelian Popescu și *Universul* deschidea o listă de subscripție iar „bunii creștini" și „bunii români" trimiteau banii lor lui Stelian Popescu și mulți dintre acești bani slujeau apoi interesele rechinului din piscina din strada Brezoianu. Și cum ar fi putut „inamicul public numărul 1" să stea pasiv cînd peste hotare se agitau cercurile revizioniste, cînd revizioniștii hortyști începeau să fie încurajați de fasciștii lui Mussolini ? Dar, înainte de a dezvălui afacerea cu Liga antirevizionistă să anticipăm episodul următor spunîndu-i cititorului de azi că „jefuitorului de cadavre" *Lumea românească* îi restituise în numărul din 8 septembrie 1937, imaginea acestuia reflectată în oglindă, un rechin purtînd drept medalion la gît, nici mai mult, nici mai puțin, decît zvastica hitleristă. Semnificativ, nu ? ! pentru ultimul patron căruia i se vînduse Stelian Popescu.

Din filele unei campanii de presă

„Antirevizionismul“ din Brezoianu, fratele revizionismului hortyst

Ce era Liga antirevizionistă ? Era o societate destinată să facă auzite în marile capitale europene – și nu numai acolo – drepturile sacre, inalienabile ale românilor asupra teritoriilor reunite, în sfîrșit, cu prețul unei imense vărsări de sînge în urma marelui război ? Era ea menită să facă o astfel de propagandă care să contracareze cercurile revizioniste din străinătate ? Își propusese ea să se opună Italiei fasciste și apoi Germaniei hitleriste care, din dorința de a stăpîni prin discordie atît România cît și Ungaria, ațițau poftele revizioniste ale fascistului regent maghiar, amiralul Horty ? Nimic din toate acestea. Atunci ? Nimic mai mult decît un uriaș gangsterism în stilul Stelian Popescu : „Această societate anonimă de patriotism este, se-nțelege, subvenționată. Toate prefecturile, toate primăriile, toate camerele de comerț – pe scurt : toate autoritățile o au în bugetul lor – scria *Lumea românească* din 8 septembrie 1937. Astfel că „Liga antirevizionistă" adună cîteva zeci de milioane de lei anual, despre a căror întrebuințare nu știe decît Stelian Popescu, marele Dalai-Lama al „sfintelor sentimente". Nu mai vorbesc – continuă Mircea Damian, autorul articolului – de eventualele donații, de eventualele cadouri. Așa e românul : crede fără să cerceteze. Și își dă și cămașa de pe spinare („Dacă zice dom' Stelian Popescu, – așa trebuie să fie !"). Românul trebuie să cerceteze însă, să ia urma banului pe care l-a dăruit, ca să vadă la ce a folosit. În țară, la noi acasă, adică, nu avem nevoie de propagandă antirevizionistă. Propaganda trebuie făcută peste hotare așa cum fac ungurii. Istoria și luptele, nu e nevoie să ni le mai amintească Stelian Popescu, nu e nevoie să ne arate „marele român", cu deștul, hotarele. Le știm, pentru că fiecare dintre noi și dintre ai noștri, afară de Stelian Popescu și de ai lui, – am înfipt cîte un țăruș năclăit de sînge, de-a lungul granițelor. Toate drepturile, însă, toată istoria și toate luptele noastre nu sînt cunoscute de străinătate în adevărata lor lumină. Propaganda maghiară (hortystă, se înțelege – n.n.), dusă sistematic și inteligent, ne face nume rău.

Vă întreb : a auzit careva dintre dumneavoastră că „Liga antirevizionistă" ar fi activat într-un fel sau altul peste hotare ? Este cineva informat că Stelian – Haimovici (unul dintre capitaliștii evrei cu care era în cîrdășie marele „antisemit" – n.n.) ar fi cheltuit un singur gologan din fondurile atît de mari ale „ligii" spre a pune piedică, peste graniță, propagandei revizioniste pe care o face Ungaria ? Atunci ?"

Întrebarea gazetarului era pur retorică. Răspunsul, numai unul singur, era acesta : molia de tricolor, la umbra amenințătoare pe care o lungea peste ființa noastră statală ceea ce va fi – trei ani mai tîrziu – Dictatul de la Viena, țesea o mare afacere, de zeci de milioane, făcută cu acte în regulă, sub faldurile tricolorului atît de înroșit în sînge cu două decenii în urmă.

„Liga antirevizionistă" tipărise, pentru început, un milion de carnete. Carnetul era de fapt un petec de carton îndoit, avînd pe copertă un dorobanț ținînd înfășurat – ce altceva ? – decît un tricolor fîlfîind peste căciula sa și peste harta României mari. Costul unui carnet era 5 lei ; și milionul de exemplare fusese distribuit nu numai adulților dar și copiilor începînd cu cei din clasa-ntîi. Afacerea era organizată pe o lungă perioadă și de aceea cartonul îndoit avea în interior casete trimestriale pentru aplicarea timbrelor. Timbrele, după sentimentele „antirevizionistului", erau de 1 leu, 3 lei și 5 lei. Fuseseră trase, tot pentru început, pentru urnirea afacerii, timbre în valoare de 29 milioane. „Liga" avea o organizare teritorială și nu se poate spune că nu ținea și niște adunări publice în care, în loc să facă – în lipsa unei activități externe – măcar o propagandă internă sănătoasă, dreaptă, propaga șovinismul și vina „revizioniști" în sală. O astfel de victimă avea să fie ziaristul democrat Emil Huszar, corespondent al ziarului brașovean *Brassoi Lapok*.

În plină campanie a *Lumii românești* împotriva lui Stelian Popescu, ziaristul de limbă maghiară, aflat într-o vizită de documentare în Europa trimite prin ziarul din Sărindar o scrisoare deschisă către Stelian Popescu. Faptele relatate merită să fie inserate aici. Era în toamna anului 1932. Tirajul „celui mai mare ziar din România" scăzuse în mod îngrijorător. Noua invenție a lui Stelian Popescu, *Liga antirevizionistă*, fusese pusă pe picioare și o adunare convocată în sala *Vox* avea să se transforme într-o tragicomică sărbătoare a „marelui campion al naționalismului." Scena relatată e o reeditare caragialescă a adunărilor electorale de altădată. Fanfare, aclamații, discursuri, „popor mult, între care și șomeri aduși cu cîte o pîine. Ce e aia revizionism și antirevizionism, nu știau săracii, dar știau că trebuie să strige cît îi ține gura : Trăiască dom' Stelian Popescu !... Trăiască *Universul* !... Și bătăuși. Mulți bătăuși. Erau „băieții" dumitale, care din ordinul dumitale ard slova pe uliți." Cum Ducele ținuse de curînd un discurs cu accente revizioniste și unul dintre vorbitori îl aminti „băieții dumitale *au izbucnit* : „Ura... Trăiască Mussolini... Trăiască Italia... Trăiască fascismul !" Situația devenise hilară și gazetarul de limbă maghiară nu-și putu stăpîni un hohot de rîs. „După cîteva minute eram sub copitele băieților. Scăldat într-un lac de sînge, am

fost dus de niște muncitori români – care au format un zid în jurul meu – la Prefectura poliției, fiind cel mai apropiat loc, unde eram adăpostit de urgia băieților, care vroiau cu orice preț să mă spînzure de coada de fier a calului lui Mihai Viteazul de vizavi de Universitate..." Apoi a început scandalul: transformarea hohotului de rîs al gazetarului într-un fapt politic prezentat ca o blasfemie și relatat ca atare: „*Universul* mă înjura zilnic, născocea cele mai zdravene nimicuri despre iredentismul meu și scria că e păcat că nu m-am curățat. Și proslăvea eroicul patriotism al băieților. Și băieții făceau mai departe „antirevizionism". Spărgeau geamurile, băteau servitoarele „iredentiste" din Cișmigiu și ardeau cărți românești la *Casa poporului*. Și care a fost efectul antirevizionist al acestor eroice și patriotice fapte inspirate de d-ta? Eu devenisem erou național la Budapesta. Zilnic eram proslăvit în presa revizionistă ca „martir al fraților de sînge de peste granița Ungariei ciuntite." Agenții revizioniști ai lui Gömbös (lider al fascismului maghiar – n.n.) umpluseră toată Europa și America cu grozăviile „crimelor înfăptuite de români în contra minorităților maghiare" (...) Și corbii revizioniști de la Budapesta nu mai încetau să exploateze suferințele mele și „antirevizionismul" d-tale în scopurile lor obscure."

Părăsind, în sfîrșit, patul de suferință Emil Huszar trimite o scrisoare redacțiilor ziarelor democratice de pe Sărindar. El respingea acuzațiile ce i se aduceau de revizionism și șovinism, respingea învinuirea că l-ar fi aclamat pe Horty deoarece „convingerile mele socialiste exclud din capul locului orice manifestare de acest fel din partea mea. Din această convingere reiese logic că n-aș fi putut întrebuința expresii jignitoare la adresa României, precum n-aș jigni niciodată vreo națiune și n-aș proslăvi nici un șovinism, fie maghiar, român, german, evreu etc.".

După această scrisoare a lui Emil Huszar „revizioniștii de la Budapesta n-au mai suflat nici un cuvînt. Se sfîrșise cu cariera mea de erou național și martir... După cîteva luni am plecat la Budapesta, unde, într-un cerc studențesc, am ținut o conferință despre apropierea româno-maghiară și colaborarea tineretului. Am fost huiduit. Eram vîndut „valahilor împuțiți" (limbajul d-tale: „vîndut jidanilor"). Doar o tabără mică era de partea mea, în frunte cu bravul Master Miklos, care a scris de curînd o carte despre istoria comună a celor două popoare. Ziarul dumitale a scuipat și pe această carte care avusese răsunet la români și a fost apreciată și de d. Iuliu Maniu. Încolo băieții cît p-aci să mă bată. De astă dată nu erau băieții d-tale, ci ai confratelui și tovarășului moral al d-tale din Budapesta, groful Urmanczy Nandor. Da, d. Stelian Popescu, ăsta e frate de cruce cu d-ta! D-ta ești președintele *Ligii antirevizioniste*. El urlă și scrie „valah împuțit" iar d-ta „boanghen nemernic". Pe d-ta te doare țara românească, cum îl doare pe groful revizionist soarta „fraților asupriți din teritoriile răpite". Pe mine însă mă doare mizeria țărănimii din Ardeal (...cît și mizeria și mai mare a celei de pe Puszta...) al cărui fiu sînt. Și de aceea sînt antirevizionist. Pentru că nu vreau ca acești țărani să fie măcelăriți într-un nou război. Pe cînd dumneata și groful de la Budapesta vă faceți mendrele „revizioniste" și „antirevizioniste", eu m-am înrolat în rîndurile *Madosz-ului* (organizația democrată a naționalității maghiare din România – n.n.) – pe care de asemenea l-ai înjurat d. Stelian Popescu, – am colindat mahalalele Bucureștiului, strîngînd „boanghenii" veniți de pe meleagurile săcuimii după o coajă de pîine și le-am explicat că trebuie, în fine, să scuturăm tirania spirituală a celor de seama grofului Urmanczy Nandor și a îmbogățitului Stelian Popescu. Să ne înfrățim noi Janos, Juliska cu Ghiță și Leana și să ne făurim un viitor mai frumos în granițele actuale... (Chiar și) acei tineri democrați din Budapesta – fii de țărani unguri – au început să demaște „revizionismul" contelui Urmanczy Nandor. Tot așa cum niște tineri democrați din București – fii de țărani români – (...) au început să demaște „patriotismul" dumitale, Stelian Popescu. Și am ținut să contribui și eu cu o parte modestă la această demascare... Poate cînd mă voi întoarce în țară, vei da ordin băieților să mă stîlcească din nou în bătaie, sau chiar să mă omoare. Sînt tînăr, d. Stelian Popescu. Mult, mult mai tînăr decît d-ta. Și iubesc mult viața și lupta. N-aș vrea deloc să mor. Dar să știți domnilor Stelian Popescu și Urmanczy Nandor că noi ăștia de la *Madosz* și încă cîțiva fii ai țărănimii maghiare și române, nu ne vom lăsa – decît morți – pînă nu vom făuri frăția româno-maghiară peste capetele gangsterilor falsului patriotism din București și Budapesta."

Comentariile la această demascatoare scrisoare deschisă publicată la 8 septembrie 1937 în *Lumea românească*, marginaliile la această profundă atitudine democratică față de problema națională ar fi de prisos.

Atunci – din motive pe care cititorul de azi le poate ușor bănui – Stelian Popescu a tăcut din nou ca un... pește. Și frații lui de spirit de peste hotare.

Hoțul de buzunare

Desigur dacă Stelian Popescu n-ar fi fost titrat și dacă nu s-ar fi căpătuit cu stăpînirea *Universului* ar fi ajuns un banal hoț de buzunare. Deși, la urma urmei, tot hoț de buzunare a rămas de-a lungul vieții sale. Nu, se înțelege, nu opera în înghesuiala din tramvaie și furtul lui nu se împlinea din neatenția trecătorilor. El fura prin coloanele ziarului pe care-l patrona iar păgubașii nu pu-

teau fi acuzați de neatenție, nu erau niște gură-cască ci oameni de bună intenție, niște filantropi, am zice folosind un cuvînt atît de frecvent și la noi în epoca interbelică. Adică Stelian Popescu lansa o listă de subscripție și cine avea chef să se lase buzunărit era pur și simplu buzunărit din moment ce cel care avea inițiativa colectei publice n-avea – și nici nu se gîndea măcar – să dea socoteala de banii astfel strînși. Începutul l-a făcut în 1916, cînd a deschis o listă pentru colectarea unui fond necesar cumpărării unui avion cu care să fie dotată armata noastră atît de sărac echipată la începutul războiului de reîntregire a neamului. S-au strîns 150.000 lei. Nimeni nu s-a ales cu vreun avion și banii i-a încasat Stelian Popescu. A mai repetat figura cu avionul la 1927 cînd a băgat în aceeași teșcherea proprie încă 560.000 lei. A treia oară la 1930... Nu, de data aceasta n-a mai fost avionul fantomă – Stelian Popescu, fiul popei din Balta-Doamnei știa că ulciorul nu merge de trei ori la apă...

În timpul campaniei *Lumii românești* se afirma că nababul din Brezoianu depozitase în Elveția cam la 400.000.000 lei. Dar să ne întoarcem la una dintre marile hoții din buzunarele oamenilor de bună-credință. Totul s-a desfășurat după tipicul pe care-l verificase în repetate rînduri.

„Azi o să-l vedeți – scrie L. Kalustian în articolul „Cum și-a vîrît labele Stelian Popescu în fondurile studențești", publicat în ziua de duminică 10 octombrie 1937 – pe Stelică – Joliu mîncător de colecte publice, haplea al fondurilor studențești. Da, tîlhar al tinerimii. Da, pungaș al studenților pe care i-a înșelat în elanurile tinereții lor, comercializîndu-le idealurile, pîngărindu-le credințele, spurcîndu-le sufletele, după ce i-a jefuit de banii strînși pentru ei și nu numai pentru ei. Dar să vorbesc mai puțin, așa cum mi-am deprins cititorii, și să las să grăiască documentele și faptele. Documentele care nu suportă controverse, fapte imuabile."

La 6 februarie 1924, Stelian Popescu, inimă largă, filantrop pe banii altora publică articolul „În ajutorul studențimii" încheind cu aceste rînduri : „Viziunea studentului chelner să ne răscolească inimile și să ne îndemne la înțelegerea adîncă a datoriei, că nimic nu-i mai deprimant ca umilința. De aceea am deschis o listă de subvenție pentru ajutorul studenților.

Într-adevăr, inimile au fost răscolite și în pușculița *Universului* banii se adună cu repeziciune : 29 martie 1924 – 3.456.492 lei ; 29 decembrie 1924 – 4.250.049 lei ; 27 martie 1925 – 4.966.768 lei ; 25 iunie 1925 – 6.311.871 lei ; 17 ianuarie 1926 – 7.016.351 lei ; 12 iunie 1926 – 7.219.705 lei.

De la această dată ziarul din Brezoianu nu mai publică nimic și o lungă tăcere se așterne asupra afacerii. Căci afacere a devenit lista de subscripție și scandal public mai apoi, la 19 noiembrie 1931. „Studenții duceau aceeași existență tragică – scrie L. Kalustian în seria celor trei articole în care desface în fața lumii marea potlogărie. Și Stelian Popescu nu se gîndea să le pună la dispoziție banii, care pentru ei fuseseră dați. La cîrma statului era guvernul Iorga. Căminurile fuseseră închise. Studenții rămăseseră pe drumuri în pragul iernii. „Uniunea națională a studenților creștini" avea în fruntea ei pe d. Mihail C. Panaite. D-sa primise o foarte convenabilă ofertă pentru construirea unei „case studențești." Trebuia însă un capital inițial. Cu suma colectată de *Universul* treaba putea fi realizată. Întîmplarea face ca d. Panaite să-și amintească de lista de subscripție lansată de Stelian Popescu și începînd să se intereseze dacă nu cumva banii au fost puși la dispoziția studenților, a aflat lucrul uimitor, că întreaga sumă se găsește la Stelian Popescu. De aici începe scandalul. Un scandal care arată că Stelian Popescu nu-i altceva decît o canalie mîrșavă și un speculant ordinar. Studențimea a început să se agite. Cîteva demersuri personale făcute pe lîngă *Universul* au rămas fără rezultat."

Într-adevăr, după cele două scrisori trimise de această organizație de dreapta cu sediul în Bdul Schitu Măgureanu 2, scrisori rămase fără răspuns, Panaite, împreună cu un portărel, se prezintă la sediul *Universului* dar patronul se eschivează de la întrevedere și-l deleagă pe directorul administrativ, pe Zaharoff, să-l trimită la plimbare pe solicitanți. „Căpcăunii și javrele nu s-au oprit însă aici și după vechiul nărav au început cu presiunile și cu intrigile, cu cabalele și atacurile împotriva d. Mihail C. Panaite. (...) Și banda a pus la cale debarcarea d. Mihail C. Panaite, de la președinția Uniunii naționale a studenților creștini. (...) Studențimea (de dreapta – n.n.) era împărțită atunci între două tabere: una cu d. A.C. Cuza, alta cu d. Corneliu Codreanu. Uniunea națională a studenților creștini din România era condusă de cuziști, Centrul studențesc București era condus de codreniști. Acțiunea pentru validarea drepturilor bănești – adică a sumelor strînse prin lista de subscripție deschisă de *Universul* era dusă de Uniune (...). Stelian Popescu cunoscînd vrăjmășia dintre cuziști și codreniști și-a vîrît ritul între conducătorii centrului, asmuțindu-i împotriva Uniunii și îndeosebi a d-lui Panaite" etc. Panaite și-a dat demisia. Stelian Popescu știa că nu va fi tradus în fața tribunalului din moment ce „Uniunea..." nu era persoană juridică.

Scandalul însă nu s-a stins. Dimpotrivă !

Dar înainte de a relua firul evenimentelor cîteva precizări pentru cititorul de azi se impun. După cum scriam la începutul acestui documentar, tabloul politic în 1937 era extrem de complicat și de confuz. Alianțe politice sau legături subterane fuseseră stabilite între felurite organizații și personalități din viața

„JOS LABA DE PE TRICOLOR!"

publică cu cei aflați în dreapta evantaiului electoral. Dușmanii de ieri erau acum – stimulați de ascensiunea organizațiilor fasciste și fascizante îndemnizate de mărcile hitleriste – într-o strînsă cîrdășie. Dacă la 1931 între Stelian Popescu și organizațiile de extremă dreaptă nu se afla decît o legătură de simpatie și istoricul vieții noastre politice interbelice nu poate stabili în investigația sa decît similitudini de comportament public – demagogia, falsul naționalism, exaltarea mistică etc. – acum, la 1937 patronul *Universului*, de exemplu, trecuse cu arme și bagaje în tabăra dreptei fasciste. Dar nu subordonîndu-i-se ci încercînd s-o folosească în scopurile sale mercantile. La 1937 Stelian Popescu susține în paginile *Universului* rebeliunea franchistă, la 1937 *Universul* făcuse din mistică și din rasism o armă de învrăjbire a concetățenilor de diferite naționalități și credințe, de la 1931 pînă la 1937, Stelian Popescu preluase autodafeurile hitleriste pentru a scoate din concurență presa de stînga, „anumita presă" cum insidios numea gangsterul din Brezoianu publicațiile democratice care-și aveau redacțiile în strada Sărindar și în aplicarea metodologiei hitleriste studenții rătăciți în organizațiile fasciste erau și instrumentele lui oarbe. Cine erau, în fond, acești „studenți"? Aflăm într-un articol purtînd acest titlu și aceleași ghilimele și aparținînd aceluiași L. Kalustian, articol publicat în ziarul *Zorile* din 24 iunie 1936: „M-am uitat mereu la acești bastarzi ai maidanelor care-și spun „studenți", să surprind pe fețele sau în atitudinea lor o umbră – cît de vagă – de intelectualitate, de omenie, de civilizație. Dar zadarnic. Am văzut, în schimb, o colecție de frunți cît lama briceagului, ochii expediați în fundul capului și priviri de ucigași, gesturi de sălbatec. S-ar părea că nu sînt studenți, deși sînt. Nu studenți care învață, ci care frecventează anarhia, nu studenți care ar trebui, în vremea asta, să fie ocupați cu examenele, ci posedați ai crimei. Și ei nu sînt, în ultimă analiză, decît derbedei tocmiți să manifesteze și plătiți să omoare, care compromit deopotrivă și demnitatea de student și noțiunea de om, chiar dacă poartă – sau tocmai de aceea – cămășile verzi ori albastre și crucea încîrligată". Aceștia erau „studenții" care făceau parte la 1931, fie din „Uniunea..." dominată de cuziști, fie din „centrul..." patronat de codreniști, aceștia erau „studenții" pe care-i folosea acum și Stelian Popescu în autodafeurile aplicate presei din Sărindar sau în arderea cărților lui Sadoveanu.

Iată de ce (pornind acum acțiunea de demolare a statuii pe care și-o făcuse din fărădelegile sale Stelian Popescu, prin repunerea pe rol a scandalurilor cu fondurile destinate căminelor studențești) *Lumea românească* și gazetarul ei țînteau nu numai la desconspirarea celui ce se autointitula „prieten al tineretului" dar și în trezirea la realitate a eventualilor studenți rătăciți în aceste organizații cu „cămăși verzi ori albastre și crucea încîrligată."

...Să reluăm însă firul acestei istorii. Scandalul trecu pragul parlamentului la 30 noembrie 1931 cînd deputatul Dinu Simian interpelă guvernul Iorga – Argentoianu. „Am onoarea a întreba pe domnul ministru al instrucțiunei publice și cultelor (portofoliu deținut de N. Iorga) ce măsuri înțelege a lua pentru a controla odată întreaga gestiune a fondului acesta de 7.000.000 plus dobînzile și a face să fie redat destinației sale. În același timp – față de refuzul directorului *Universului* de a-și prezenta gestiunea, întreb pe d. ministru de justiție dacă nu e cazul să sesizeze imediat parchetul pentru a face o cercetare judicioasă menită să asigure posibilitatea de a se controla întrebuințarea de pînă acum a fondului spre a se controla dacă n-a fost utilizat în scopuri personale și a se garanta redarea lui destinației de interes obștesc pentru care a fost strîns."

– Este o infamie! – țipă un deputat liberal, prieten de casă al lui Stelian Popescu.

– Nu știu – răspunse șeful guvernului și rector al Universității, N. Iorga – dacă minoritatea consideră interpelarea drept o infamie, cum spunea cineva acolo.

A doua zi, în *Universul* hoțul de fonduri publice, hoțul de buzunare cerea în articolul „Căminul studenților săraci" să i se restituie cele trei milioane împrumutate în toamna anului 1927 ministerului instrucțiunei publice și cultelor iar în rest, cu inflația de azi, de la 1931, cu banii strînși plus chiar dobînzile nu se poate face un cămin etc.

Ministerul i-a restituit cele trei milioane, guvernul a căzut apoi, nici un parchet n-a deschis vreo acțiune judiciară, la 1937 se mai punea încă piatra fundamentală, iar cele peste șapte milioane strînse cu 11 ani în urmă ajunseseră la vreo douăsprezece milioane și continuau să facă ouă de aur în buzunarele atît de încăpătoare ale hoțului de contribuții publice care se autointitula „prietenul tineretului", „cel mai mare naționalist", „cel mai evlavios creștin" etc. etc.

„Revolta opiniei publice (care) a început a se revolta"

Cine urmărește evoluția politică a lui Stelian Popescu între 1916 și 1937, data declanșării necruțătoarei campanii a *Lumii românești*, nu poate stabili decît o singură consecvență comportamentală, aceea de dușman al poporului și, implicit, al democrației. El a fost pe rînd, atît prin gazeta sa cît și ca

parlamentar, atunci cînd „s-a ales", inamicul votului universal, inamicul împroprietăririlor țăranilor, împotriva ușurării soartei țărănimii prin ceea ce — ca un palid paleativ — vroia să facă legea conversiunii datoriilor agricole. Iata de exemplu, articolul „Pervertirea debitorilor", semnat de el în *Universul* din 2 februarie 1932, care ni-l înfățișează ca un „subtil" teoretician și ideolog: „Această nouă acțiune de pervertire a sufletului țărănesc (legea conversiunii n.n.) este tot așa de virulentă ca și demagogia corupătoare ce s-a revărsat asupra țării pe valurile *votului universal*, care a întins la sate destrăbălarea electorală a orașelor cu tot cortegiul de intrigi (...) Politicienii se străduiesc să smulgă azi țăranului ceea ce i-a mai rămas: obrazul, făcînd din el un convertit al chiulului și al pomanagiului". Să lăsăm la o parte — chiar dacă se simte nevoia — analiza stilistică a publicisticii sale și să ne întrebăm dacă Stelian Popescu nu era un visător, un neconsolat frustrat de satul patriarhal de altădată, un amant părăsit de un timp revolut? Nicidecum. În locul votului universal, fie el și inoperant în epocă, el aplica pe „obrazul convertit al chiulului și al pomanagiului" hoția și palmele... paternaliste ale feudalului, cum vroia să rămînă el ca stăpîn absolut nu numai în satele moșnenilor din Drajna dar și în satul unde se afla moșia soției sale. Cătunul Măineasca — scria Zaharia Stancu la 10 septembrie 1937 în articolul „Stelian Popescu înscenează „rebeliuni" — situat nu departe de București, la numai 29 km., e un cătun otrăvit, cu oameni săraci, lipiți pămîntului, un cătun de 1050 de oameni ce trăiau în frica lui Dumnezeu, cu sufletul pe buzele lor arse de nevoi, de lipsuri. Un cătun sărman și uitat de lume la fel ca toate miile de cătune revărsate pe întinderea țării". În 1935 s-a abătut urgia lui Stelian Popescu asupra satului. El stăpînea 800 de pogoane iar ceilalți 1050 de oameni restul de 1200 de pogoane. Foametea era amăgită de săteni cu ceea ce mai pescuiau în lacul Mostiștei. Dar Stelian Popescu vroia să fie el stăpîn acolo și de aici a început o serie de procese. Văzînd că nu dă de cap Stelian Popescu a înscenat sătenilor din Măineasca o... rebeliune. În ziua de 31 martie 1935 *Universul* a organizat — exact ce le trebuia sătenilor! — o serbare a sădirii pomilor. În timpul conferinței ținută într-o șubredă clasă de școală sătenii, știindu-l pe boier organizatorul marelui tămbălău au început să vocifereze: „Nu ne trebuie pomi, ci mămăligă". A intervenit jandarmul și Ilie N. Ion, Gheorghe Ion zis Blejoiu, Dumitru R. Bîrgău și Dumitru St. Preda au fost puși în lanțuri și purtați prin tribunale sub motiv de rebeliune, de răzmeriță împotriva ordinii statului. Noroc că s-a găsit un judecător fără frica lui Stelian Popescu care a hotărît „a se da în cauză ordonanța de neurmărire".

Dacă „răzmerița" n-a ieșit... răzmeriță Stelian Popescu a reușit însă să bage frica în oameni și ei, unul cîte unul, și-au pus degetele pe actul de renunțare asupra lacului Mostiștei... „În schimbul bălții — scrie mai departe Zaharia Stancu — Stelian Popescu le-a făgăduit un izlaz, să-și pască vitele pe el. Izlazul făgăduit nu-i aparținea însă lui Stelian Popescu ci statului, așa că țăranii au ieșit de două ori păcăliți".

Instalat și la Moineasca Stelian Popescu a început să-și aducă slugile: preot nou, un nou șef de post de jandarmi (mai capabil să dovedească răzmerițele închipuite de patron drept răzmerițe reale), iar ca „administrator a pus un zbir, pe un oarecare Avramescu, individ meschin cu care sătenii au dese conflicte. Astfel, acest vătaf, fost pe vremuri funcționar la *Universul*, ia cîte o dublă de fiecare 36 duble treierate, percepe cîte 200 lei de pogon atunci cînd închiriază tractorul și plătește cu 18 lei pe zi mîna de lucru, atunci cînd sătenii sînt tocmiți să lucreze cele 800 pogoane ale boierului."

La 1936, ca orice marfă, *Universul* traversa o perioadă critică, „Negustorul de maculatură sordidă din Brezoianu — scria L. Kalustian în articolul „Țara lui Stelian Popescu" — era în panică. Comerțul lui era dezastruos. Cititorii îl părăsiseră, prietenii îl ocoleau, opinia publică îl disprețuia. Îi trebuia ceva care să-l remonteze. Îi trebuia ceva care să-i facă valide picioarele paralizate. Îi trebuia ceva care să-l aducă din nou în centrul atenției, ca un păduche pe frunte. Și a găsit. Peștele, care împotriva tuturor teoriilor științifice, a reușit dintr-o simplă aterină să devină balenă, și-a acoperit solzii cu tricolor, a ieșit obez și gîfîind la răspîntie de uliță și a început să geamă ca o vită beteagă: „Nu mă lăsați! Sînt marele român! Ajutați-mă, sînt marele naționalist! Fie-vă milă de mine! Sînt marele patriot! Săriți, oameni buni și dați-mi tot ce aveți, fiindcă sînt marele, singurul și inocentul creștin!" Și Stelian Popescu a purces să suduie *Dimineața* și *Adevărul*. Nu era o campanie sinceră. Nu era o luptă ideologică. Nu era nici măcar o acțiune moralmente justificată. Era, pur și simplu, disperarea comerciantului amenințat să tragă obloanele."

Atacul împotriva celor două publicații democratice a început cu o furie nemaipomenită. Injuriile din paginile ziarului erau însoțite de arderea pe străzi a jurnalelor pe care căsunase să se răzbune Stelian Popescu, de autodafeuri aplicate cărților lui Sadoveanu, a cărui vină de neiertat era că preluase conducerea celor două gazete, focul inchizitorial al lui Stelian Popescu își găsea a doua zi ecoul în pagini întregi ale *Universului* sub titluri dintre cele mai ațîțătoare: „Țara reacționează" sau „Țara este solidară cu Stelian

„JOS LABA DE PE TRICOLOR!"

Popescu" Care țară ? Cum se realiza această „solidaritate ?" Cine și cum pregătea „revolta opiniei publice care a început a se revolta" ?

Cele 4 scrisori publicate de L. Kalustian în cadrul luptei purtate de *Lumea românească* sînt de excepțională valoare demascatoare și rămîn documente prețioase pentru istoriograful acestei epoci politice atît de tulburi. Să republicăm aici, precizînd că notele din paranteze aparțin lui L. Kalustian, prima scrisoare : „București, 18 mai 1936. Stimate domnule Duda, față de atitudinea obraznică a ziarelor jidovești *Dimineața* și *Adevărul*, consiliul de administrație a ziarului nostru („al ziarului" se scrie Stelian Popescu — n.n.) convocat de domnul director a hotărît o vie propagandă contra acestor ziare și boicotarea lor. Revolta opiniei publice a început a se revolta (da, da a început a se revolta, revolta. Pariez că domnul Fermo trebuie să roșească — n.n.) prin arderea acestor foi comuniste. Am hotărît ca în inspectoratul meu să procedez la fel și de aceea fac apel la dvs., un bun naționalist ca să sondați terenul (păi ce mai era nevoie de sondat dacă țara era cu Stelian Popescu ? — n.n.) și să organizați cît de curînd asemenea manifestații și la Galați. Luați contact cu șefii mișcărilor de dreapta (va să zică șefii mișcărilor de dreapta, viriți în borșul pescăresc al lui Stelian Popescu — n.n.) și comunicați-mi la București, de urgență, pe adresa de acasă. Salutări, (s.s.) Martinescu. P.S. Distrugeți această scrisoare. (După cum vedeți, această scrisoare nu a fost distrusă — n.n.)"

Astfel opinia publică a vremii a luat cunoștință despre caracterul „spontan", „dezinteresat", despre faptul că „revolta opiniei publice care a început a se revolta" era o afacere ca oricare alta. Căci, celelalte trei scrisori facsimilate de ziaristul de la *Lumea românească* tarifau „revolta opiniei publice care a început a se revolta" și anunțau cît de spontane urmau să fie aceste „revolte" și la Brăila și la Bacău, adică în zona de care răspundea Martinescu, inspectorul administrativ al *Universului*. Dudu era depozitarul ziarului la Galați și primise 7.000 lei pentru „ca ziarele (*Adevărul* și *Dimineața* n.n.) să fie arse înainte de a intra la depozitar și complet distruse pentru a nu putea fi vîndute."

Dacă la Moineasca Stelian Popescu se folosise de jandarm, omul autorităților, să nu se creadă poate că în arderea gazetelor de stînga Stelian Popescu era cumva incomodat de autorități. Dar înainte de a desconspira aceste legături să vedem cine erau incendiatorii slovei tipărite. Chiar într-unul dintre facsimilele publicate de *Lumea românească* apare numele unui oarecare Angheluță, care semnează o chitanță pentru 5.000 de lei luați de la Martinescu pentru a declanșa „revolta opiniei publice care a început a se revolta." Cine era Angheluță ?

Ne-o spune L. Kalustian în același articol care demască legăturile subterane ale lui Stelian Popescu cu mișcarea de dreapta de la noi. Angheluță era agent electoral al partidului național-creștin în județul Covurlui. Și nu era singurul goga-cuzist năimit să dea foc ziarelor antifasciste. În vara anului 1936, cînd Stelian Popescu regiza autodafeuri în ziarul de stînga *Zorile*, L. Kalustian denunța opiniei publice cine sînt uneltele, agenții plătiți ai dreptei, pe ce pleavă socială se sprijineau organizațiile de extremă dreaptă : „Noi, de pildă, am văzut mereu echipe de derbedei, tocmiți să smulgă din mîna vînzătorilor ziarele democratice și să le dea foc, și am văzut și capete sparte și oameni răniți și uciși de bandele de mercenari în cămăși verzi și albastre." Huliganii își ziceau „lăncieri" și făceau parte din trupele de șoc ale Ligii apărării național-creștine, grupare politică realizată în urma fuziunii A.C. Cuza-Octavian Goga. Aceste formații paramilitare practicau teroarea, fie asupra adversarilor politici, fie asupra ziarelor democratice *Adevărul* și *Dimineața*, *Facla* și *Zorile*, fie asupra populației evreiești, fie asupra militanților de stînga ca și asupra studenților democrați.

În sfîrșit, ca să nu se creeze vreun dubiu că „revolta opiniei publice care a început a se revolta" era reprimată — cum s-ar fi cuvenit — de către autorități, să cităm același articol apărut în *Zorile* din 25 iunie 1936 sub titlul „*Autoritățile își fac datoria*" : „Nu mai departe decît ieri, o haimana obeză și cu ochelari, dînd foc unui teanc de ziare chiar pe strada Sărindar (actualmente strada Constantin Mille, care adăpostea în epocă redacțiile presei democratice — n.n.), l-a determinat pe un comisar — nu să-l ducă la poliție — ci să-l întrebe textual : „cu cine am onoarea ?" și apoi să-l invite, tot textual : „să ardă gazetele în altă parte, fiindcă pe Sărindar nu e permis."

„Revolta opiniei publice care a început a se revolta", era, se vede bine, făcută nu numai cu simbriași în cămăși verzi sau albastre dar și cu aprobarea tacită a autorităților. Și asta ar fi vrut să fie „țara" lui, „țara" lui Stelian Popescu.

Invitația la sinucidere n-a fost onorată

Campania împotriva lui Stelian Popescu și a ziarului *Universul* — și prin ei împotriva întregii măsluiri politice a epocii — scosese la lumina necruțătoare a zilei matrapazlîcuri inimaginabile alături de găinării ilariante. Dovada cea mai palpabilă a succesului repurtat de această acțiune de deconspirare a celui ce se vroia acum în aceste momente de ascensiune a dreptei un port-drapel al cercurilor reacționare de la noi o constituia

nu numai creșterea tirajului îndrăznețel publicații *Lumea românească* – nu numai modificarea formatului ei dar și numeroasele scrisori de felicitare trimise ziarului de personalități marcante ale vieții noastre publice ca și de adeziunea lor la această ofensivă a presei democratice și de stînga din România, în fruntea căreia se găsea, în toamna anului 1937, *Lumea românească*.

La trei săptămîni după declanșarea virulentei campanii, L. Kalustian, făcînd un bilanț al probelor administrate avea să afirme: „Atîtea documente implacabile. Atîtea probe, varii și excepționale. Atîtea acuze zdrobitoare, atîtea ticăloșii, atîtea găinării mărunte și atîtea potlogării monumentale, care alcătuiesc, laolaltă și mai monumentalul cazier al lui Stelian Popescu. Și monstrul acesta moral, care coboară speța la promiscuitatea cavernelor, tace vîrtos, tace și viețuiește, tace îmbolnăvit parcă de fălcariță și din toată zarva lui de odinioară, cu care asurzea impudic țara, n-a mai rămas decît tăcerea păcatului originar tăcerea atavică. Și ne întoarcem spre altă lume, spre alți oameni, spre alt climat, spre alte epiderme și spre alte năravuri."

În articolul *„Marginalii la cazul Stelian Popescu"* sînt trecute în revistă cazurile unor oameni care, compromiși și prin dezvăluirea unor încălcări ale normelor morale de care s-au făcut vinovați, s-au retras din viața publică sau și-au încheiat socotelile cu propria lor existență ducîndu-și pistolul la tîmplă. Pe lîngă gangsterlicurile lui Stelian Popescu L. Kalustian era îndreptățit să-i considere pe cei care aleseseră sinuciderea în locul unei vieți dezonorate drept cavaleri neprihăniți: „Firește, nu fac nici o apropiere între toți aceștia și Stelian Popescu. Nu e cu putință. Am opune cinstei necinstea cea mai patentă. Am opune gingășiei nesimțirea cea mai exasperantă și liliacului alb cucuta."

Dar această campanie nu e numai o lecție de presă, de ceea ce înseamnă în mîinile unor profesioniști de mare clasă, dublați și de conștiințe ireproșabile, ziaristica. Ea e – în egală măsură – o luptă în care lovind fără cruțare într-una dintre puterile exponențiale ale reacțiunii interne – și Stelian Popescu era, indiscutabil la acea dată o astfel de putere – lovești în chiar eșafodul social clădit pe minciună și arghirofilie. Și într-o astfel de încleștare, nici un argument nu e de prisos, nici o alianță – fie ea și pasageră – nu poate fi neglijată.

Numeroase dovezi în acest sens a înscris această campanie. După cum se știe, acum cititorul de astăzi, picătura care umple paharul cîrdășiilor oneroase ale lui Stelian Popescu fusese intrarea în scena politică a patriarhului Miron Cristea, ale cărui idei antisemite le preluase *Universul* cu o fervoare specială. Iată de ce, pentru a sparge acest straniu concordat, redacția ziarului democrat îi îndemnase pe moșnenii de la Drajna să aleagă o deputăție care să meargă la capul bisericii ortodoxe pentru a-i divulga acestuia nemiloasa spoliere la care țăranii erau supuși de Stelian Popescu. În fața unei astfel de plîngeri încurcătura în care a fost pus Miron Cristea e ușor de imaginat.

Acțiunea de izolare a lui Stelian Popescu de fruntașii politici ai zilei a fost urmărită cu o exemplară perseverență și cu o abilitate pe potrivă. Deși, aparent, nu era prea greu din moment ce în cele două decenii de terorizare a oamenilor politici care nu conveneau *Universului* Stelian Popescu înjurase și dăduse certificate de bună purtare după cum îi dictase interesele de tarabă: „...Ploșnița asta a peniței altora, și rapănul ăsta de călimări mercenare, – scria L. Kalustian în articolul „Dl. Dinu Brătianu anatemizat..." – înșală și fură poporul acesta răbdător și bun. Cînd pitulat, după o sutană, cînd dosit după tricolor, – a devenit cenzorul întregii vieți publice românești, monitorul ei, tiranul ei. Și nimeni nu mai e bun român și naționalist și patriot și nimeni nu mai e cinstit și creștin și neprihănit, fără certificat de la Stelian Popescu. Așa, n-a rămas în țara noastră nici un om care să nu fie anatemizat și spurcat – de la Vlădică pînă la opincă – de jigodia asta băloasă și întunecată, care pune note și eliberează diplome de bună purtare. A suduit toată lumea. A batjocorit pe fiecare om în parte și apoi societatea, în toată cuprinderea ei. Nimic n-a scăpat neminjit de balele cleioase ale tiriturii care neguștorește în taraba din Brezoianu. Nimic și nimeni".

În urma unui discurs ținut de Dinu Brătianu, discurs care „strica socotelile de demagog și pescuitor în apă tulbure ale lui Stelian Popescu (...) caracuda care a evoluat în bideu, a pus imediat niște rîndași să-l acopere de sudălmi pe președintele partidului liberal".

După patru decenii, l-am întrebat pe L. Kalustian, care este explicația acestei intervenții în apărarea lui Dinu Brătianu, intervenție deloc consonantă cu convingerile sale politice, tranșante de stînga. Iată răspunsul:

– Uneori, foarte rar s-a întîmplat, pomenindu-i numele în toiul luptei împotriva guvernului liberal, să-i adresez o nevinovată ironie sau să-l întreb – ca să-l sporesc doar amărăciunile – dacă e de acord cu multe din actele și faptele regimului Tătărăscu. De atacat însă, nu l-am atacat niciodată, fiindcă nu era cazul. Din cei trei frați Brătianu – Ionel, Vintilă și Dinu – a fost singurul care n-avea nici o chemare pentru politică, pe care nu-l pasiona cituși de puțin viața politică. Era un om retras, cinstit, trăind în mijlocul familiei și stăpînit de trei slăbiciuni: existența campestră, vînătoarea și lectura. Cînd,

„JOS LABA DE PE TRICOLOR!"

după moartea lui Vintilă Brătianu, care îl succedase pe Ionel Brătianu, s-a pus problema să fie continuator la șefia partidului liberal — ca să se păstreze astfel o tradiție — Dinu Brătianu a refuzat cu obstinație și a recomandat cu insistență și căldură pe Ion Duca, ceea ce s-a și întîmplat. Dar Ion Duca a fost ucis ; și în vacanța deschisă nu mai era nimeni de prestigiu și autoritate în partidul liberal, care să preia șefia. Constrîns de situație și înțelegînd-o a trebuit să accepte, pînă la urmă, dar totdeauna spunînd că și-a sacrificat viața și liniștea. Așa că, n-ar fi fost nici drept, nici moral, să intre în obiectivul atacurilor mele ; iar în cazul de față, l-am apărat pentru alt motiv : Stelian Popescu, contra căruia declanșasem lupta de demascare, eșuînd în toate manevrele încercate de a ne anihila atacurile, a mai recurs la una : hîrtia de imprimat ziarele era un monopol al societății „Letea". La „Letea", președinte al consiliului de administrație era Dinu Brătianu și printr-un cunoscut al acestuia Stelian Popescu, îi cerea ca „Letea", pur și simplu, să nu ne mai vîndă nouă, celor de la *Lumea românească*, hîrtia trebuincioasă. Fără hîrtie, e de la sine înțeles, ziarul nu mai putea să apară — de altundeva ea nu putea fi procurată, pentru că ne găseam în fața unui monopol — și în felul acesta campania era sugrumată. Firește, Dinu Brătianu, prin structura lui, nu se putea preta la o asemenea cupiditate. A respins-o indignat și a adăugat — noi am aflat-o mai tîrziu, chiar de la emisarul lui Stelian Popescu — că „nu-i cunoaște pe băieții de la *Lumea românească* și dacă n-ar fi, din tot ce scriu ei acolo nimic adevărat, cererea asta care i s-a adresat, ar îndreptăți toată acțiunea lor." Așa a început Stelian Popescu să-l atace pe Dinu Brătianu, iar noi luîndu-i apărarea, înțelegeam să adresăm o mulțumire omului de caracter.

...Dar să ne întoarcem în timp, în atmosfera încinsă a campaniei de demascare a lui Stelian Popescu. Căci, dacă în cazul apărării luate lui Dinu Brătianu simțeam nevoia împrăștierii unor nedumeriri în situația specială pe care o aveau în epocă Nicolae Iorga cîteva simple precizări vor fi suficiente. De-a lungul anilor, așa cum avea să arate și Zaharia Stancu în articolul „Stelian Popescu, calomniator ordinar, patronul *Universului* a luptat necontenit împotriva marilor valori ale neamului", falsificatorul de testamente din strada Brezoianu a dus împotriva lui Nicolae Iorga o odioasă campanie de presă. De orice putea fi acuzat omul politic Nicolae Iorga — de naivitate, de lipsă de tact, de combinații de culise, dar în nici un caz de furt din avutul public. Stelian Popescu avea să se facă vinovat și de o astfel de nerușinare. Pe vremea cînd marele istoric ajunsese președintele Consiliului de Miniștri *Universul* l-a acuzat că din bugetul statului — și așa atît de subțire — Nicolae Iorga a luat un milion și ceva cu care sumă l-a subvenționat pe editorul său de la Paris. Și acum ?

Acum, conform obiceiului său de a scoate castanele din foc cu mîinile altuia — Nicolae Iorga era adulat și mai mult decît atît ! „Ducem o luptă, domnule profesor — i se adresează L. Kalustian într-o scrisoare deschisă — de însănătoșire a vieții noastre publice — betegită de impostori și de demagogi — o luptă de profilaxie civică și de curățenie socială. Și nu m-aș fi gîndit să vă trimit rîndurile acestea dacă n-aș fi văzut cum, în disperarea și panica lui, Stelian Popescu încearcă să fugă de răspunderi și de judecată, oploșindu-se după prestigiul dumneavoastră. Văd că în fiecare zi *Universul* vă reproduce articolele pe care le scrieți și mai văd că Stelian Popescu însoțește aceste articole de unele comentarii personale avînd aerul că dumneavoastră nu v-ați rostit cugetul întreg, convingerile toate. Este, domnule profesor, o incorectitudine și o ofensă. Nu este Stelian Popescu nici la prima, nici la ultima."

Și urmează apoi lista fărădelegilor lui Stelian Popescu, care cuprind „profilul exploatatorului cinic și demagogului fără scrupul."

Așa cum nimeni nu se aștepta că, odată dovedit falsificator de testamente și trădător al intereselor naționale prin încercarea de a vinde cotropitorilor germani *Universul*, jefuitor al cadavrelor de la Costești și spoliator al țăranilor de la Drajna, molie de tricolor și hoț din cutia milelor, Stelian Popescu va avea o singură și unică tresărire de conștiință și-și va duce pistolul la tîmplă, tot așa nimeni nu se aștepta ca invitația ce-i va fi făcută lui Nicolae Iorga avea să devină o realitate. „Veți recunoaște că Stelian Popescu nu mai poate rămîne la *Universul* : El trebuie să plece de-acolo în numele celei mai elementare morale. A stat destul — a cîștigat enorm. Opinia publică s-a săturat de acest fals patriot și fals naționalist. Luați dumneavoastră, domnule profesor, conducerea *Universului*. Va fi o faptă bună și veți binemerita de la țară. Pentru că dacă dumneavoastră veți face naționalism, va fi fără stipendii de la străini".

Se înțelege că invitația n-a fost onorată.

Sfîrșesc aici evocarea negrului crîmpei de istorie a moravurilor și a năravurilor de altădată, cu ideea reconfortantă pentru breasla noastră că s-au găsit atunci oameni care au știut prin jeraticul cuvîntului să cauterizeze, cu un impresionant curaj moral și cu o exemplară tenacitate de luptă un mare apaș de presă și o purulență socială care își făurise un crez din impostură și minciună și o religie din exploatare și înavuțire.

VARTAN ARACHELIAN

— O monstruoasă loterie, a cărei tragere se face în plin aer.

— Cursele : sport, afacere sau... o formidabilă escrocherie ?

CULISELE TURFULUI

— Crezi că am timp să discut „sport"?

Aceasta fu răspunsul celebrului organizator american Tex Richard, în ajunul marelui meci de box Dempsey-Tunney, la naiva întrebare a nu mai puțin cunoscutului organizator Léon Sée: „Care-i pronosticul d-tale asupra acestui meci?"

Aceasta se întîmpla la Chicago, cu zeci de ani în urmă. Marele Tex — cum i se spunea în cercurile sportive — care închiriase pentru birourile sale un întreg etaj al unuia din cele mai mari hoteluri ale orașului, primise, cu un etern trabuc în colțul gurii, cîțiva reporteri sportivi.

— Nici nu vă dați seama, le spunea el, de formidabila complexitate a unei organizații ca a mea. Gîndiți-vă că am sub ordinele mele 12 șefi de serviciu care conduc, fiecare, o mulțime de funcționari. Mai întîi, serviciul financiar, apoi locațiunea, publicitatea, plasarea spectatorilor, trenurile speciale, corespondența, parkingul mașinilor și mai știu eu ce?! Numai serviciul financiar e o importantă afacere bancară. A trebuit să depun municipalității din Chicago 100 000 dolari numai pentru închirierea stadionului Soliders Field. Primesc peste 50 000 de dolari pe zi în cecuri. Locațiunea se face simultan în peste 40 de orașe. Rețeta o să depășească 2 500 000 de dolari. Să vedeți acum și chestiunea plasării. Eu mă bizui pe un număr de 140000 spectatori. Un plasator nu se poate ocupa de mai mult de 200 persoane în două ceasuri. Asta necesită aproximativ 700 plasatori, un adevărat regiment, pe care trebuie să-i pun să repete în fiecare zi, ca să-și poată cunoaște bine sectorul încredințat. A trebuit, deci, să se facă 700 planuri parțiale ale stadionului.

Dar trenurile speciale! Am aranjat 40, care vin din toate direcțiile spre Chicago. E nevoie, însă, să înlăturăm îmbulzelile, să garăm trenurile, să ne ocupăm de întoarcerea lor. Numai pentru ziariști am 40 de dactilografe. Primesc peste 1000 de scrisori zilnic. Și mai veniți să-mi vorbiți de sport!

— Dar nu te-ai gîndit, Tex, față de o asemenea organizare colosală, de o asemenea mișcare de fonduri, la pericolul unui accident, a unei lovituri joase, a unui meci terminat, dintr-o greșeală, la primul rund? Ar fi o adevărată revoluție!

— Mie îmi spuneți asta? Credeți că nu mi-am luat toate precauțiile?...

● Unde se naște interesul, dispare sportul

Tex Richard avea dreptate! Cînd o organizație pune în joc interese mari, care implică cheltuieli ce trebuiesc acoperite, nu mai poate fi vorba de sport: e o afacere comercială și e o ipocrizie dacă n-am mărturisi-o. Și de aceea putem afirma: unde se naște interesul, sportul dispare, moare.

Pe de altă parte, pe cine am putea face să creadă că o reuniune așa-zisă sportivă, provocînd rețete de sute și sute de mii de lei, poate găsi, în aceste vremuri, actori dezinteresați, amatori puri, care joacă, boxează, se exhibă doar pentru glorie, cînd doar ei sînt aceia care atrag mulțimile? Și cine ar fi acela care ar putea să dezaprobe pe acești sportivi, cînd ar pretinde o mică părticică din sumele realizate de un spectacol ale cărui vedete sînt chiar ei? După acelea ale organizatorilor, doar interesele lor sînt în joc. Dar de îndată ce unul din aceia pe care eu îi numesc „actori" (căci nu toți sînt sportivi) încep să-și apere interesele, în consecință să practice o meserie, se întîmplă aproape totdeauna, în mod inevitabil, să ceară o „majorare" și de aci rezultă, după natura disciplinei sportive, combinații, trucaje, chiar escrocherii. Toate sporturile își au culisele lor, deci „combinațiile" lor, boxul, ciclismul, hipismul și chiar tenisul, fără să mai pomenim de celelalte discipline.

Există numere de dresaj de tir, la circ sau la music-hol, care se cumpără, se cedează la cutare sau cutare preț: Nu-i deloc nevoie să te pricepi, să știi să călărești, să mînuiești vreo armă,

nimeni n-o să aibă ceva de spus.

Dar dacă vreți, să vorbim puțintel, azi, de culisele turfului, de cursele de cai.

● Acolo unde fiecare speră să se îmbogățească pe spinarea celorlalți.

Cum, vor întreba poate mirați unii naivi, hipismul își are și el „culisele" lui?

Ei da! Închipuiți-vă doar acest lucru: în toate zilele pe care bunul Dumnezeu le-a lăsat pentru distracția diavolului, o monstruoasă loterie, a cărei tragere se face afară, în plin aer, pe o cîmpie de cîteva hectare se pot distribui două, patru, zece milioane barăcii intitulată Pariul Mutual.

Și pentru aceste grămezi de aur nevăzut și prezent, se îngrămădeau tot felul de oameni, de la cei care se resemnaseră cu mizeria lor cotidiană și alții, grozav de revoltați contra ei și de care, deodată, își vărsau focul, strigînd: „Hoții! Hoții! la trecerea calului victorios, pe care n-au jucat sau a calului bătut, pe care au pariat! Aici, nimeni nu speră să se îmbogățească decît prin ruinarea celorlalți. Îmi veți spune că pretutindeni se întîmplă același lucru. Fără îndoială, dar aici, pe hipodrom, lucrul acesta e mai evident, mai exemplar. Asta-i destinul standard, soarta banală a turfistului mijlociu.

Dar mai sînt și cei norocoși. Există, în carne și-n oase, puțini inși care au făcut avere jucînd la curse. Apoi așa-zisa „elită", afaceriștii, în sfîrșit, toți aceia care au hotărît, odată pentru totdeauna, să trăiască — și încă bine — pe spinarea naivilor și a proștilor. Tocmai pe aceștia o să-i menționăm în articolul nostru. Nu pe toți. Mai întîi pentru că sînt prea mulți, iar apoi imaginația omenească e nemărginită și, în fiecare zi, trebuie să cauți să faci puțină ordine, chiar acolo unde există cea mai groaznică dezordine morală, ca să poți vedea limpede. Trecîndu-i pe aceștia în revistă ajungem tocmai la ceea ce ne interesează pe noi: culisele turfului, combinațiile hipodromului.

Sînt multe? Ar trebui un volum întreg ca să înșiruim în amănunțime numeroasele combinații savante care se practică zilnic pe hipodroame, la antrenamentele curselor de galop, combinații pe care le pun la cale mințile subtile ale marilor actori ai acestui soi de spectacole, unul dintre cele mai populare: proprietarii de cai, antrenorii, jocheii. Desigur că printre primii mai există încă și azi sportsmeni convinși care, din dragoste pentru curse, din snobism poate, fără nici o mare speranță de cîștig, își pun caii să alerge.



Mai sînt iarăși, destul de numeroși, antrenori și jochei profund cinstiți, care își fac în mod conștiincios, în mod corect, meseria lor.

● Cota, rațiunea de a fi a curselor

Dar pe lîngă aceștia există o mulțime atît de mare de oameni care trăiesc de pe urma turfului, încît e imposibil ca o organizație atît de importantă să fie scutită de mașinațiuni. Și, dealtfel, chiar acei proprietari care sînt — hai să spunem — cei mai respectați, nu pot fi nici ei calificați de amatori. Ei își pun caii să alerge pentru premii în bani, cîștigă, uneori, sume deosebit de importante și pentru cel mai dezinteresat dintre ei, cota are mai multă importanță decît orice altceva în lume. Această faimoasă cotă este sufletul, rațiunea de a fi a curselor de cai. Suprimați cota, pariul mutual, pariul austriac și cel mai distins dintre toate sporturile — cel puțin așa susțin turfiștii — ar dispare!

Calul e, desigur, cel mai nobil dintre animale, dar venind prea des în contact cu omul, o mare parte din această noblețe dispare. În realitate, caii nu aleargă numai unii contra altora; ei constituie, mai ales, o adevărată „ruletă" care atrage publicul, făcîndu-l să-și scoată și să-și piardă banii. Și tocmai această diferență dintre cei care pierd — cei mulți — și cei care cîștigă — puținii aleși ai norocului — această caniotă de sală de joc (să-i spunem pe nume) este ținta tuturor profesioniștilor turfului, a celor șireți sau care se cred că sînt, cei care vor să fie, cum spune francezul **„du coté du manche"**.

Dacă hipismul este — cum vor unii să ne facă să credem — cel mai distins dintre toate sporturile, acest termen își pierde, în mod cert, o parte din prestigiul său și conducătorii săi ar trebui să fie de bună credință și s-o recunoască. În realitate ei nu regizează, în cea mai mare parte a timpului, decît niște vaste întreprinderi financiare. Spațiul fiindu-mi, prin forța lucrurilor, restrîns, mă voi mărgini să citez cîteva mici combinații clasice prin care se încearcă să se trucheze ruleta hipică, mult mai periculoasă în consecințe decît „cinstitele" discuri învîrtitoare **„rouge et noir"** ale cazinourilor.

Dar înainte de a începe, trebuie să vă spun că, în general, există două principale soiuri de combinații: acelea care urmăresc să falsifice chiar cursele, să schimbe rezultatul lor, să suprime coeficientul de hazard și acelea care urmăresc să fraudeze Pariul Mutual, bookmakerii sau pe ceilalți jucători.

● Dopajul e sau nu o escrocherie!

Cineva — un pasionat turfist care socotea că ori de cîte ori lăsa „ceva" bani la ghișeele Hipodromului con-

tribuia la „îmbunătățirea rasei cabaline" — atrăgea atenția, că, de fapt, în toate timpurile și în toate domeniile de joc au existat fraude și trucaje. Deci, nici cursele de cai nu sînt și nu puteau fi scutite de ele. Exemple? Cu nemiluita! Le putem găsi încă în cea mai îndepărtată antichitate, în Egipt, unde cursele erau la mare cinste, ca și la Roma, unde cursele de care făceau gloria jocului din marile arene. Reconstituirile cinematografice, făcute pe bază de documente certe, ne-au dovedit toate vicleniile folosite de concurenți necinstiți sau care se știau în inferioritate. Desigur, azi, nu mai putem regăsi asemenea excese.

E adevărat, prietenul meu turfistul avea dreptate: nu ne aflăm doar în epoca de aur a necinstei, cînd afaceri ca aceea a Skodei, la noi, sau Stavinski, în Franța, au făcut să curgă multe valuri de cerneală și au nenorocit mulți oameni, ba le-a distrus chiar și viețile! Așa că de ce trebuia să ne mirăm că și pe hipodroame se pot produce anumite... accidente? Numai că sînt accidente și accidente.

Nu-i cunoscut astfel, printre alte numeroase cazuri, acel al unui oarecare P..., cal remarcabil, care a aparținut unui mare latifundiar, cal care făcuse montă în cele mai celebre herghelii de iepe existente atunci în țara noastră. Dar acest cal avea picioarele într-o stare groaznică, în așa hal, că, spre a-l face să se suie în autocamionul ce trebuia să-l transporte de la grajd la hipodrom, grăjdarii erau siliți să-l împingă, să-l care pur și simplu. Înainte de cursă însă, i se făcea o injecție — una singură! — adică era dopat, și, datorită acestui dopaj, calul își uita durerile și-și regăsea ardoarea din tinerețe. Așa că P... cîștigă, consecutiv, ca un mare **crack**, douăsprezece curse dintre cele mai mari.

Se poate numi asta înșelăciune? E doar o biciuire a nervilor, înaintea efortului, biciuire absolut permisă. Americanii, de la care s-a luat acest obicei, îl consideră așa, pornind de la principiul că dacă un cal este angajat într-o cursă, e angajat ca s-o cîștige, nu ca s-o piardă. Deci ca să atingă acest rezultat trebuie să fie în cele mai bune condiții.

— Atunci, cum stăm cu dopajul?

— Nu știu, a răspuns amicul absolut sincer. Pentru asta e bine să lăsăm să se pronunțe marii actori ai vieții hipice!

Sărmanul naiv! Așa a făcut și drept urmare s-a sinucis la nici 40 de ani, pentru că toată averea lui, care era destul de mare, s-a risipit la Hipodromul Băneasa.

● Senzaționalele destăinuiri ale unui bookmaker

Într-o zi, pe vremea cînd colaboram la o revistă sportivă și curiozitatea, mai mult decît obligațiile profesionale (căci nu m-am ocupat propriu-zis niciodată de hipism), mă împingea să mă abat pe la Hipodrom și prin împrejurimile lui, m-am nimerit într-o bodegă frecventată de oameni ai turfului. La o masă stătea un bookmaker renumit, care a văzut multe în viața lui. M-am așezat, cu voia lui, la masă și, dintr-una într-alta, Eugen... (Genică, așa cum îi spuneau intimii) a început să-mi înșire cîteva amintiri personale, cîteva anecdote, care îl transformau în ochii celor prezenți — căci nu eram numai eu acolo — într-un adevărat erou de roman.

— Am alergat prima oară într-un mare derby la Paris, în 1907, și am cîștigat. Cursa a fost adjudecată de un cal al grajdului Rotschild, spre nemulțumirea unui grup de parieri de la peluză, care au văzut altfel. Cursa mi-a adus un cîștig de 4 000 de franci, ceea ce, pentru vremea de atunci, însemna o sumă frumușică. Ah, ce timpuri! Și aici, E... își permite o mică digresiune asupra modei trecute, a bărbilor bărbaților și a nestatorniciilor politice.. Îl ascultam — eu și ceilalți din jur — încîntați, căci lumea hipodromurilor e sensibilă la evocările și poveștile jocheilor și ghicitoarelor. Pe mine însă mă rodea o întrebare: oare și un bookmaker, deci un om al turfului, va face aceleași afirmații ca și bietul meu prieten? Că alergările de cai — care, dacă pentru unii înseamnă sport, pentru alții nu înseamnă decît o plimbare oarecare, o distracție, hai să-i spunem cîmpenească! de nu o kermeză populară și un prilej binevenit de exhibiție vestimentară — spun, dacă aceste alergări nu pot fi trucate?

— Cum să nu! Crezi că s-a schimbat ceva? Nu, în privința asta toate-s la fel ca înainte! E adevărat, nu mai vezi, ca odinioară la Paris, în aleea des Acacias, minunatele echipagii. Dar, ce vrei, trebuie să te mulțumești să trăiești cu epoca ta! Ei, dar să revenim la oile noastre. Mă întrebai de curse. Mă aflam tot în Franța, prin 1934. Mă dusesem pe contul unui mare proprietar de cai de curse, ca să fac niște achiziții. Se alerga tocmai Marele Premiu, cursă vestită la Paris. Și lucru interesant, cursa aceasta se alerga după ce, în alte curse, tot atît de importante, favoriții fuseseră învinși. Căci, ca și Margareta de Bourgogne, șansa, această regină a turfului, își decapitase toți favoriții. De multă vreme nu se mai asistase la un asemenea masacru. Mă așteptam deci ca să fie lume mai puțină. Aș, ți-ai găsit! Chiar după hecatomba aceea de **crack-uri**, lumea nu s-a abținut. Nu degeaba franțuzul numește cursele **„des épreuves"**! Turfiștii sînt obișnuiți, nimic nu-i împiedică ca să alerge spre a-și mai goli o dată buzunarele. Nici chiar vremea urîtă. Căci era o vreme groaznică: mai degrabă ai fi spus că-i toamna, decît că-i luna florilor. În orice caz, ca să stai cîte-

va ceasuri, pe o vreme rece, cu nasul înroșit de răceală, cu umerii sub bătaia ploii și picioarele în noroi, asta spune mult despre devotamentul contribuabililor la îmbunătățirea rasei cabaline, nu? De cucoane ce să-ți mai spun? În loc să arboreze toaletele elegante, femeile își lăsaseră rochiile șic acasă și îmbrăcate în negru, purtau doliul cochetăriei lor. Ei, dar m-am luat cu vorba și d-ta, tinere, vrei să știi ce-a fost cu Marele Premiu, pentru că a fost o poveste strașnică! În cursă au luat parte 11 cai, iar cursa se alerga pe o distanță de 2500 metri. Natural, marele favorit era un cal, care dovedise reale aptitudini pentru distanță, aptitudini verificate într-o serie de curse. Calul se numea **Agitato.** Dar, spre marea surprindere a turfiștilor, din care, cum e lesne de înțeles, cei mai mulți au pariat pe **Agitato,** a ieșit în frunte un armăsar de 11 ani, **Evohe II,** pe care nimeni nu-l luase în seamă pînă atunci. Un cal care totdeauna alergase doar pe distanțe scurte și numai handicap. A fost un prilej binevenit pentru ca toată masa aceea stoică de mantale de ploaie și umbrele să încerce să se încălzească, urlînd „Hoțul! Hoțul!" Avea și de ce, pentru că jocheul întreprid, care condusese la victorie pe **Evohe II** a cîștigat cu o cotă de 20 pentru 1! Și în duminica următoare, starterul a avut cinstea unei comisii de anchetă, care a încercat să afle de ce unii cai — printre care se număra și **Evohe II** — care alergaseră nu mai departe decît cu o săptămînă în urmă ca niște vițeluși, au reușit să ajungă primii doar după șapte zile. Au fost anchetați antrenorul, jocheii. Din păcate, cum se întîmplă totdeauna în asemenea ocazii, nu principalii interesați, care au rămas muți. Și în cele din urmă s-a ajuns la concluzia că **Evohe II,** contrar celor ce s-a crezut la început că ar fi fost dopat, a fost pur și simplu „ținut" în toate celelalte curse, tocmai în vederea acestei mari probe. Că adică **Evohe II** era un adevărat **crak,** dar care a fost păstrat ca să-și arate adevărata valoare doar pentru Marele Premiu. Deci comisia a trebuit să-și încheie ancheta, recunoscînd ca valabil rezultatul, iar jucătorilor li s-au mai golit, la această mare solemnitate hipică, încă o dată buzunarele!...

● Se poate oare trăi din curse?

Acestui reportaj, care a urmărit și, sper, a dezvăluit în parte culisele turfului, i se impune firește o încheiere, pe care o presimțim, sub forma unei întrebări, care stă pe buzele tuturor celor care au avut răbdare să ne urmărească pînă aici: **Se poate oare trăi din curse** în ciuda tuturor acestor trucaje, acestor mici sau mari șarlatanii?

Întrebarea am pus-o, la rîndu-mi bookmakerului E., atunci cînd am stat de vorbă cu el.

— Mă întrebi, îmi răspunse el, dacă se poate trăi din curse și ai să te miri, poate, că am să-ți răspund în mod afirmativ. Dar e de asemeni momentul să-ți spun că nu există nici un noroc. Există doar jucători nenorociți, dar mai ales grăbiți, prea confuzi și risipitori. Nici nu sînt interesați. În schimb, există jucători prudenți, socotiți, care procedează, oricît de mediocri ar fi, prin deducții. Pariul nu se aseamănă nici cu ruleta, nici cu bursa. Nu poți învăța să devii bun jucător. Ai sau nu darul de a examina. Ori, printre jucători, sînt unii care știu că acel proprietar de cai n-o să stea multă vreme fără să cîștige, că acel jocheu nu poate ieși al doilea, al treilea sau al patrulea de două ori la rînd, că acel antrenor are nevoie de bani ca să-și achite la termen polițele și mai știu eu ce anume! Văd că raționamentele astea, care dealtfel nici nu sînt raționamente, te fac să zîmbești. Dar scoate-le jucătorilor de curse ideile lor fixe din cap, iluziile lor, atacă-le visurile și ai să vezi atunci ce se-ntîmplă: înseamnă să le furi fericirea. Alții nu se interesează decît de cai, examinează obîrșia lor, performanțele, compară condițiile psihologice sau atmosferice. E și asta o metodă, ca oricare alta. Adevărul care rămîne în picioare e: cursele sînt un joc, în care fiecare își apără șansa sa, cum crede și înțelege, pe riscul său, dacă vrea să-și piardă timpul său liber, un joc la care nimeni nu-l silește. Un joc, al cărui mare stăpîn e norocul!

PAUL B. MARIAN



VOLUNTAR PENTRU SCAUNUL ELECTRIC

Iată textul, extras dintr-un dicționar, referitor la cele trei personaje ale unui dosar foarte diferit de dosarele din istoria criminalității: „Thomas Alva Edison, fiul unui anticar de origine olandeză; primește de la mama sa, fostă învățătoare de origine scoțiană, primele lecții de literatură și de calcul într-o cameră din spatele prăvăliei tatălui. Urmează cursurile școlii publice numai trei luni. La 12 ani este angajat vînzător de ziare prin trenuri. Tot atunci fondează ziarul „Weekly Herald" pe care îl redactează, îl imprimă și îl vinde călătorilor. În 1862 intră la biroul telegrafic de la Port-Huron, unde inventează un telegraf care permitea transmiterea simultană, pe același fir, a două mesaje în sens invers. Devine inginer al mai multor societăți de rețele telegrafice. Bogat, avînd deja un renume, Edison fondează societatea „Consolidated Edison," inventează fonograful, microtelefonul, lampa electrică incandescentă, aparate telegrafice cuadruplex și sexduplex, un acumulator alcalin pe bază de fier-nichel, descoperă „efectul Edison" care se află la originea lămpii cu iod, și luptă împotriva concurenților printre care cel mai celebru este Westinghouse".

În ce-l privește pe George Westinghouse, iată ce spune același dicționar: „Inventator și industriaș american, creatorul frînei cu aer comprimat, folosită pentru prima dată în 1872 la un tren de călători și adoptată apoi de toate societățile de căi ferate din lumea întreagă. El preconizează printre primii aplicarea electricității la căile ferate, atît pentru transport cît și pentru semnalizare. Introduce, în Statele Unite, sistemul de transport al electricității pe bază de curent alternativ monofazic de înaltă tensiune. Societățile create de Westinghouse, în special, „Westinghouse Electric and Co", s-au aflat printre cele mai puternice întreprinderi de construcții electrice din lume".

Al treilea personaj al acestei povestiri, Kemmler, este mult diferit de celelalte două. Recent emigrat, modul său de comportament este cu mult mai frust decît cel al lui Edison în adolescență: un țăran mic de statură, robust, cu o figură de preot de țară, folosind un limbaj grosolan și avînd gesturi de prestidigitator.

Se poate doar imagina modul de viață pe care îl ducea: locuia la Buffalo, un oraș „ciupercă" al statului New York, la 35 de kilometri de cascada Niagara, pe malurile lacului Erie. Este tot ceea ce se știe precis. Făcea parte, fără îndoială, din mulțimea de emigranți de origine irlandeză, germană, scandinavă care locuiau în acest orășel numărînd la vremea aceea circa 100 000 locuitori.

A lucrat probabil într-una din acele uzine oribile în care se fabrica oțelul, se omorau porcii, sau se prelucrau lîna și grîul. În orice caz, totul ne face să credem că Kemmler n-ar fi ales tocmai calea cea dreaptă. Se pot ușor imagina atitudinea lui instabilă, brutalitatea față de femei, tot timpul în căutare de lucru și trăind din expediente.

În 1887, Westinghouse introduce în orașele americane curent alternativ de înaltă tensiune transportat prin cabluri ușoare. Edison, concurentul său, consideră acest procedeu ca fiind un pericol public și propune utilizarea curentului electric direct pe bază de joasă tensiune cu ajutorul cablurilor subterane. Este punctul de plecare al acestei surprinzătoare istorisiri.

În anul următor, William Kemmler iese brusc din anonimat, ucigîndu-și metresa. Crimă pasională? Sau motive financiare? Nu se știe. Cum a procedat? Nici asta nu se știe. Documentele atestă doar că această crimă a fost comisă „în condiții groaznice".

William Kemmler este arestat, iar numele său apare în ziarele locale. În același timp, la societatea Westinghouse se produce un eveniment dramatic : un muncitor care lucra la un aparat pe bază de curent alternativ este ucis de puterea flăcării albastre. George Westinghouse nu poate potoli presa. Și, curînd, cele două evenimente se învecinează în coloanele ziarelor.

Este ocazia oportună pentru Edison, care, în urma accidentului mortal al muncitorului, va încerca să dea lovitura decisivă concurentului său, Westinghouse. El creează o instalație care va demonstra în același timp și pericolul pe care îl reprezintă procedeul Westinghouse. Este vorba de un aparat care va ucide pur și simplu cîinii bolnavi, pisicile bătrîne și caii pentru abator.

Aparatul este format dintr-un șasiu articulat dotat cu fire, electrozi și străbătut de un puternic curent alternativ. În anul următor, Edison prezintă acest aparat cu ajutorul unei intense campanii publicitare și angajează un tînăr electrician spre a prezenta hidoasa creație. În fond, invenția nu are nimic genial. Nu este decît o atracție de bîlci, de prost gust. Dar, pe plan psihologic, ea a fost asociată cu imaginea morții îngrozitoare a muncitorului electrician de la Westinghouse.

Dar Edison, un „deus ex machina" al acestei forțe malefice, nu putea deloc să prevadă urmarea găselniței sale rocambolești. În mulțimea care se înghesuie prin bîlciuri să vadă cum funcționează odioasa mașinărie se

află și magistrați, guvernatori, oameni ai legii. Toți aceștia trăiesc o aceeași dramă: trebuie să conceapă legi, să vegheze la aplicarea lor sau să judece pe cei care nu le respectă și, în ultimă instanță, să condamne chiar la pedeapsa supremă care, pe vremea aceea, era spînzurătoarea.

Rudimentară și brutală, ea nu mai corespunde „modernismului" cetățenilor americani. În schimb, imaginea firelor electrice, foarte curate, a electrozilor din cupru, opusă celei a frînghiei și a scaunului, se impune tinerei Americi ca idealul pedepsei supreme.

Iată cum s-a născut ideea scaunului electric. Nici măcar Edison nu mai revine asupra invenției sale. Pentru Westinghouse, folosirea curentului alternativ sub această formă deosebită nu reprezintă în fond decît o parodie a marilor sale realizări, care riscă în același timp să-i discrediteze firma. Și, spre marea lui disperare, doi funcționari publici se decid să aplice principiul la execuțiile capitale.

Primul dintre ei este primarul orașului New York. Foarte repede, acesta reușește să modifice legislația, iar mașina, care se va numi de aici înainte „scaunul electric", este concepută de către inginerul electrician al închisorii Sing-Sing și construită — s-ar putea spune chiar „meșterită" — de către condamnații înșiși.

Cel de-al doilea este primarul orașului Buffalo. Fie pentru că a fost mai rațional în acțiunile sale, fie pentru că nu a dispus de inginer calificat, acesta a cerut tînărului electrician al lui Edison să construiască un scaun electric eficace. Sînt prezentate planurile unui scaun electric perfecționat, care a ținut cont de experiența execuției de la Sing-Sing.

Despre ce execuție este vorba? La închisoarea Sing-Sing s-a procedat la prima tentativă de electrocutare a unui condamnat la moarte, un anume Chapelin, criminal sordid și fără scrupule. În ziua execuției toate drumurile care duceau la închisoare erau blocate. De ce? Pentru că, spuneau unii, execuția se va termina cu un mare incendiu al închisorii. În realitate nu a fost nimic de văzut. Nu numai că închisoarea n-a ars, dar primul scaun electric din istorie nu a funcționat. Condamnatul s-a ales cu cîteva arsuri de gradul trei și imediat i s-a comutat pedeapsa cu închisoarea pe viață.

Guvernatorul din Buffalo, departe de a fi descurajat, a decis ca scaunul electric să fie gata, iar primul condamnat să fie William Kemmler. După eșecul de la Sing-Sing, evenimentul provoacă vii comentarii. George Westinghouse nu acceptă ca invențiile sale să fie utilizate în asemenea scopuri și, pentru a interzice această parodie, face apel la W. Bonki Cochram, cel mai bun avocat new-yorkez din acea vreme. Acesta redactează imediat un mesaj adresat opiniei publice americane, amintind de existența unui articol din Constituția Statelor Unite care interzice orice pedepse crude aplicate pe teritoriul Statelor Unite. Pentru că, după părerea sa, electrocutarea este tocmai un asemenea act.

Și iată că Westinghouse-Cochram se găsesc în fața unui alt adversar: condamnatul însuși! Presa americană se precipită către închisoarea lui Kemmler, pentru a-l intervieva. În fața ziariștilor, acesta se comportă ca un om important. El declară: „Domnilor, bună ziua! Este bine că ați venit. Voi răspunde imediat întrebărilor. Dar, înainte de toate, aș dori să spun că nu înțeleg de ce este impiedicată execuția mea prin electrocutare. Am comis o crimă, este adevărat, și am fost condamnat la moarte. Ceea ce este important, este să fiu executat... Și dacă tot există un mijloc mai modern decît spînzurătoarea, consider că am dreptul să aleg. Prefer electrocutarea!"

De fapt, acest sinistru personaj, care știa de bună seamă că nu poate fi grațiat, folosea această ultimă ocazie fie pentru a-i fi comutată pedeapsa, dacă mașina nu funcționa, fie pentru a provoca o mișcare de simpatie sau de milă în favoarea sa, fie să se bucure înainte de moarte de atențiile care se acordă oricărui voluntar pentru o experiență mortală.

Întrebat dacă îi este teamă, el răspunde: „Da. Îmi este teamă de moarte, dar nu de modul în care voi muri". „Nu vă este teamă că o să suferiți?" „Nu... Mi s-a explicat cum funcționează aparatul. Scaunul a fost perfecționat, și nu se va mai întîmpla ca la Sing-Sing... Am încredere."

În ziua de 6 august 1890, William Kemmler este condus în camera de execuție. Este ora 6,30 dimineața. Cei prezenți constată că William Kemmler este foarte stăpîn pe sine. Conform protocolului american, Kemmler este prezentat celor care, în virtutea profesiunii sau a funcției, trebuie să asiste la execuție. El se înclină în fața lor și cere permisiunea de a rosti cîteva cuvinte. Declară că regretă fapta pe care a comis-o și că dorește tuturor mult noroc.

Apoi, își descheie singur vesta și se supune docil tuturor operațiunilor pregătitoare. Călăul, directorul închisorii, ceilalți gardieni sînt foarte nervoși. Kemmler încearcă să-i calmeze. Se așază pe scaun și își potrivește spatele exact pe electrod. Scaunul nu are decît trei picioare, al patrulea fiind tocmai piciorul stîng al condamnatului care trebuie să asigure contactul permanent cu pămîntul. După cîteva momente face semn că mai are ceva de spus: dorește să fie strîns electrodul care se află pe cap, operațiune pe care o execută el însuși. Apoi, directorul închisorii deschide ușa camerei alăturate, în care electricianul Edwin F. Davis, cu mîna pe maneta de contact, așteaptă ordinul oficial. Directorul face un semn și Davis apasă pe manetă. Asistența vede pălind dintr-o dată fața lui Kemmler. Corpul i se umflă sub curele. Un miros acru de carne și de păr ars

umple camera, iar din electrozi iese puțin fum.

17 secunde mai tîrziu, doi medici ai închisorii, care cronometrau execuția, îi fac semn lui Davis să întrerupă curentul. Cu un suspin de ușurare, asistența se precipită către scaunul pe care zace Kemmler. Unul dintre medici se apleacă asupra lui și nu își poate reține o exclamație de groază: „Trebuie repetat... Este viu!"

Kemmler respiră încă, deși foarte greu. „Repetați manevra. Trebuie ucis, oricum, numai să se termine odată!"

Cei doi oficiali din Chicago, delegați de guvernator pentru a asista la execuție, leșină. Preotul părăsește imediat încăperea, protestînd împotriva noii modalități de a atenta legal la persoana umană.

Ajutorul de călău, Druston, calm, foarte rapid, strînge din nou electrodul pe capul condamnatului. Apoi, ordonă din nou electricianului să apese pe manetă. Din nou, corpul lui Kemmler se zbate între curele. O flacără mică, albăstruie țîșnește din electrodul care atinge coloana vertebrală și vasele capilare se sparg. Supliciul a fost prelungit cu 70 de secunde, puterea curentului fiind de 1 700 volți.

Medicul examinează corpul lui Kemmler și declară decesul. Asistența, îngrozită, părăsește sala.

Peste 20 de state americane vor adopta pedeapsa capitală prin scaunul electric, pentru că „este mai curată și pentru că încetarea funcțiilor cerebrale este mai ușor de verificat decît la alte forme de execuție."

După Historia

avizier

„ACTOR" CONȘTIINCIOS

La fostul Teatru al tineretului din sala „Sf. Sava", se juca piesa „Înșir-te mărgărite". La montarea acesteia nu s-a economisit nimic: decoruri fastuoase, trucaje, figurație, pitici, fanfară și un cal în carne și oase, adus în reprezentație de la Circul „Krateyl". Seara la ora 18, calul era adus la spectacol de către un dresor de la circ. Se jucase piesa de peste 300 de ori. Într-o seară, se făcuse 18,30 și dresorul cu calul nu veniseră. Regizorul tehnic intră în panică... Dar cînd erau mai agitați își face apariția și calul, care urca tacticos scările. În ziua aceea dresorul se „magnetizase", mai multișor și, adormind uitase să mai vină la teatru. Calul, actor conștiincios, simțind că se apropie ora spectacolului și stăpînul lui nu dă semne de viață, a rupt căpăstrul și a plecat la teatru pe drumul pe care îl făcuse de sute de ori, ca să nu întîrzie la... replică.

Veselie la Dor Mărunt

Cu ani în urmă, la Teatrul Nottara se juca comedia de mare succes „Băieții veseli" de H. Nicolaide. În afară de spectacolele jucate la sediu, teatrul avea în plan și unele spectacole în deplasare. Așa se face că într-o bună zi plecăm la Dor Mărunt... Era toamnă, vinul se făcuse din belșug. În timpul spectacolului, în fundul sălii, în loc de suc, oranjadă, se vindea vin. Astfel, noi pe scenă vorbeam de-ale noastre, iar spectatorii de-ale lor. În timpul pauzei, Nae Constantinescu, care era conducătorul turneului, stă de vorbă cu o spectatoare:

— Tovărășico, de ce mai vii la teatru — dai și bani, pierzi și timpul — că tot nu asculți?

— Păi, eu stau la marginea satului, încolo, sora mea în partea cealaltă, dincolo, stă Niculae, așa că atunci cînd vine cîte un teatru mă întîlnesc cu ei aici, că sala e în mijlocul satului și mai stăm și noi de vorbă.

În sfîrșit, terminăm și noi comedia și se trage cortina. Publicul dă să plece, atunci se ridică și Niculae și spune:

— Tovarăși, acum să ne mai veselim și noi. Ne va distra Ionică, frizerul, cu acordeonul!

RESPECT PENTRU ADMINISTRATOR

Talentatul și simpaticul actor Emanoil Petruț era în anul I la Institutul de teatru din Iași. Locuia la cămin. Administratorul căminului era C. Alexandrescu, care totodată ocupa și funcția de sufleur la Teatrul Național. Într-o zi, Petruț urma să-și facă debutul, într-o... figurație. În seara premierei, emoții, trac. Petruț intră în scenă și fără de voie își aruncă ochii în cușca sufleorului. Văzîndu-l pe Alexandrescu, ia o poziție respectuoasă și...: „Vă salut, tovarășe administrator!"

SCAUNELE

C. Rauțchi jucă în reprezentație la Teatrul „C.I. Nottara" în piesa „Scaunele" de Eugen Ionescu. Într-o zi, se afla la Clubul Teatrului Național, cu mai mulți colegi. La discuție participa și Streja, plasatorul teatrului. La un moment dat, Rauțchi se adresează lui Streja:

— Nene Streja, zici că îți sînt simpatic. De ce nu vii într-o seară la Teatrul „Nottara" să mă vezi în „Scaunele"?

— Nene Costache, lasă-mă te rog. Nu sînt eu sătul de scaunele mele, îmi mai trebuie și de la alt teatru?...

AGENTUL A 54



Carnetul său de membru al partidului nazist purta numărul 61 574. Avea insigna de aur cu care erau decorați „vechii combatanți" ai lui Hitler. Ocupa importante funcții in cadrul spionajului militar german ; or, din februarie 1936, el a inceput să anunțe tot ce avea să se intimple, cu o extraordinară precizie. In analele spionajului, el a devenit celebru prin codul A 54, iar palpitanta sa existență a fost evocată și de revista Historia.

A 54

În 1936, maiorul Josef Bartik era șeful secției de contraspionaj al celui de al doilea Birou cehoslovac. În acea dimineață, luni 10 februarie, se afla în cabinetul său de lucru, la al doilea etaj al clădirii Ministerului Apărării, aflată în Piața Victoriei din Praga. Era un bărbat solid, îndesat, care știa ce dorea. La începutul anului 1936 nu era ușor să conduci serviciile de informații cehoslovace. De doi ani izbucnise un război ascuns, un război pe care nimeni nu dorea să-l recunoască, dar care exista totuși. Al doilea birou cehoslovac și serviciile secrete germane se înfruntau fără încetare provocînd deja victime. Un căpitan german intră în cameră și puse pe biroul lui Bartik curierul ce urma să fie semnat. După ce semnă, căpitanul împinse spre maior o scrisoare absolut obișnuită, într-un plic albastru. Adresa, scrisă de mînă în germană, era a Ministerului Apărării. Ștampila de pe plic dovedea că acesta fusese pus la poștă la Most, la 8 februarie 1936.

PROPUNERI INCREDIBILE

Regulamentul era clar: orice scrisoare, a cărei adresă era scrisă în germană, nu putea fi deschisă decît în prezența a doi ofițeri. Un minut mai tîrziu, locotenent-colonelul Moravek, șeful grupului de cercetări, intra în birou urmat de comandantul celui de al doilea Birou. În prezența lor, Bartik deschise plicul. Era o ofertă de servicii. În germană, un necunoscut oferea Serviciului cehoslovac de informații toate secretele Abwehr-ului. (Abwehr, adică serviciul de informații al armatei germane — Wehrmacht — a cărei centrală era la Dresda; Abwehr-ul era comandat de amiralul Canaris). Necunoscutul propunea niște lucruri incredibile:

1. Toate chestionarele serviciului german de informații pe anii 1935 și 1936;

2. Noua organizare a serviciului german de informații;

3. Noua organizare a serviciului german de informații în Cehoslovacia;

4. Adresa tuturor agențiilor germane, inclusiv ale Gestapoului și a Abwehr-ului; numele funcționarilor șefi, pseudonimele, adresele și numerele lor de telefon;

5. Numele noilor șefi ai Abwehr-ului care complotau împotriva Cehoslovaciei: nume, pseudonime, adrese, numere de telefon;

6. Noua metodă de transmisie a informațiilor provenind din Cehoslovacia;

7. Organizarea prevăzută în caz de război.

Cei trei ofițeri luau cunoștință cu stupoare de conținutul acestei oferte fără precedent. Necunoscutul cerea 15 000 mărci germane, specificînd că dorea bilete noi, pentru a-și putea plăti o datorie. Alte trei condiții erau:

a. Nu veți ști niciodată numele meu; b. Nu vă voi întîlni niciodată pe teritoriul Cehoslovaciei; c. Dacă vor fi necesare măsuri pentru folosirea informațiilor mele, acestea să se adopte mai inteligent decît o fac de obicei tribunalele militare, pentru a se evita bănuielile în Germania.

Individul cerea în plus un avans pentru a cumpăra un aparat foto și a-și plăti primele cheltuieli. Aștepta să i se răspundă la post restant, de fiecare dată într-un alt oraș din Saxonia sau Bavaria. Primul răspuns trebuia trimis la adresa: F.M. 137, post restant, Annaberg (Erzgebirge). Scrisoarea trebuia să fie trimisă dintr-un oficiu poștal german.

OMUL FĂRĂ FAȚĂ

Povestind, după mulți ani, acest moment istoric, cel care avea să devină generalul Bartik își va aminti: „Înainte de a lua o decizie, am recitit scrisoarea. Ne întrebam dacă nu era vorba de o provocare premeditată din partea serviciului secret german. Reușisem deja să-l păcălim pe amiralul Canaris și trebuia să ne așteptăm la o reacție din partea lui. Conținutul scrisorii demonstra, în orice caz, că autorul său era foarte la curent cu problemele care ne interesau. În aceeași zi i-am răspuns expeditorului scrisorii comunicîndu-i adresa noastră secretă: „Karl Shimeck, Praga XIX, Dostava 16". Deci, în aceeași zi trimiteam un răspuns afirmativ necunoscutului, precum și cele 4 000 mărci cerute. Cîteva zile mai tîrziu, necunoscutul expedia primele sale informații. El anunța că un

DIVERSE

SOȚUL ȘI STĂPÎNUL NOSTRU

Margarito Esparza, unul din cei mai mici oameni din lume (0,96 m.) și-a găsit o soție în San Salvador. După ce a căutat în van o tovarășă de viață de înălțimea sa, a trebuit să se „mulțumească" cu o soție de 1,52 m, Rosa Urbino. Soția a promis că nu va căuta niciodată să-l domine în vreun fel.

CU ȘI FĂRĂ TELEFON

Pentru a-și face curaj un spărgător, nu de meserie, Alexius Corell, de 33 de ani, din Copenhaga, a băut zdravăn înainte de a se apuca de treabă. Odată intrat în magazin, s-a simțit rău, n-a putut să mai iasă, și atunci i-a venit o idee salvatoare. A dat telefon la cel mai apropiat comisariat de poliție, rugînd să fie eliberat. Poliția s-a grăbit să-l scoată din magazin, pentru a-l băga la închisoare, unde n-a mai avut telefon, se înțelege...

carnet cu note al unui ofiţer ceh era în mîinile serviciului secret german, un carnet care compromitea mulţi agenţi. Îndată, al doilea Birou ceh a deschis o anchetă şi s-a dovedit că, într-adevăr, un carnet fusese pierdut de un căpitan cehoslovac pe frontiera germană, în cursul unei tentative ratate de răpire. Faptul că misteriosul corespondent ştia un asemenea detaliu îl autentifica. Din acel moment la al doilea Birou din Praga fu deschis dosarul său, dosar pe a cărei copertă figura numele de cod ce i se atribuie : A 54. Informaţiile de început nu prezentau prea mare interes. Era evident că A 54 îşi studia interlocutorii.

La Praga se simţea nevoia unei întîlniri, care i se propuse lui A 54. Acesta acceptă să vină pe teritoriul cehoslovac. Maiorul Bartik hotărî să-l întîlnească personal pe cel care nu era pentru el decît un spion fără faţă. Întrevederea urma să aibă loc la 6 aprilie 1936, la ora 20,30 pe drumul spre Karlovy-Vary.

PRIMA ÎNTÎLNIRE

Părea a avea între 32 şi 35 de ani, era de talie mijlocie, fără vreun semn distinctiv în aparenţă. Era tuns ca un prusac. Mai tîrziu, Bartik îl va descrie astfel : „Avea nişte ochi mari, pătrunzători. Un bărbat liniştit, calm, care vorbea puţin..."

Convorbirea s-a desfăşurat în germană. Bartik trecu direct la subiect :

— Pentru ce nu oferiţi colaborarea dumneavoastră Serviciului secret francez?

— Pentru că francezii sînt aiuriţi de felul lor, iau lucrurile prea uşor şi există riscul deconspirării.

A 54 oferi două documente — „eşantioane" — din care reieşea un lucru stupefiant şi anume : structura organizaţiei Abwehrstelle din Dresda precum şi documente preţioase despre Gestapo. Exista, de asemenea, o listă de informatori cehoslovaci care lucrau pentru germani. Aceştia erau aproape toţi germani sudeţi, membri ai partidului lui Henlein. Dar, mai ales, omul vorbea şi ceea ce spunea era mult mai important decît ceea ce adusese. Dezvăluia care erau lucrările Abwehr-ului, ce i se cerea lui, ca membru al Abwehr-ului. Informaţiile pe care acesta le cerea de la membrii săi se înscriau, toate, în cadrul unei viitoare cuceriri a Cehoslovaciei. Se poate imagina uimirea lui Bartik auzind din gura unui german că invadarea, cucerirea şi zdrobirea propriei sale ţări făceau obiectul unui plan al cărui proces începuse deja. Dar A 54 nu se mărginea la atît. Fără a ridica vocea, cu acelaşi calm aparent, el afirma că, după ce Hitler va cuceri Cehoslovacia, el se va îndrepta spre Polonia. Apoi va fi rîndul Franţei şi, în sfîrşit, al Uniunii Sovietice.

3 000 DE MĂRCI GERMANE

Sîntem în 6 aprilie 1936, aşadar, iar omul din faţa maiorului Bartik anunţă istoria următorilor cinci ani. Procesele verbale şi rapoartele există. Ştim că A 54 a spus textual : „Rusia va fi cu siguranţă atacată". Raportul dictat de locotenent-colonelul Moravek precizează că, incontestabil, A 54 era extrem de bine informat asupra detaliilor activităţii Abwehr-ului. Din acel moment provocarea este exclusă. Nu s-a ezitat, deci, să i se plătească 3 000 mărci germane şi 200 coroane cehoslovace. El a spus că se numeşte Jochen Breitner, şi a semnat de primire. A mai zis că este funcţionar civil detaşat la Abwehrstelle din Dresda, unde lucra la secţia Radio-Funk-Photo. A declarat că este desenator şi fotograf şi a precizat că salariul său lunar era de 350 mărci.

Europa se îndrepta spre război. Războiul din Etiopia îl aruncase pe Mussolini în braţele lui Hitler. În Spania, războiul civil servea de pretext germanilor şi italienilor pentru a-şi experimenta materialul.

A 54 continua să informeze. El iscălea acum Voral şi semnala instalarea de noi servicii ale Abwehr-ului la Dresda. Totul era îndreptat împotriva Cehoslovaciei. În prima săptămînă a lunii decembrie 1937, şeful suprem al Abwehr-ului, amiralul Canaris personal, veni la Dresda. A 54 anunţă că acesta ceruse întărirea spionajului împotriva Cehoslovaciei. La începutul anului 1938, A 54 făcu cunoscute lui Bartik toate detaliile mobilizării pe care o pregătea Germania contra Cehoslovaciei.

Acum, la Praga se studia febril fiecare informaţie primită de la A 54. Fiecare simţea pericolul. Fireşte, Germania va sfîrşi prin a

MODA ŞI TERMOMETRUL

Un adevărat scandal a stîrnit apariţia în cadrul unei prezentări de modele la Carnaby Street (Londra) a unui manechin care purta o rochie lungă. Acum, cînd în occident moda fustelor scurte face din nou ravagii, reapariţia unei rochii mai lungi de genunchi stîrneşte uimirea. Pentru liniştirea spiritelor, manechinul a explicat cu graţie şi umor că lungimea rochiei este ajustabilă şi că ea coboară odată cu termometrul. În momentul în care temperatura se va ridica, lungimea fustei îi va urma exemplul.

„...S-A ÎNTORS LA LOCUL FAPTEI"

Un antrepozit din Marsilia a fost călcat de hoţi. Pînă aici — nimic neobişnuit. Dar iată că apare cîinele „de serviciu", care cu lătrături puternice, ameninţă reuşita „acţiunii". Oameni miloşi, hoţii au înhăţat la repezeală cîinele şi l-au băgat într-un sac, iar la plecare, în graba mare, au luat cu ei şi cîinele, care ulterior s-a întors la locul faptei. Fireşte reconstituirea nu s-a făcut după declaraţiile cîinelui, ci ale hoţilor, care în cele din urmă au fost prinşi.

A 54

ataca Cehoslovacia. În discursuri nenumărate, Hitler reclama teritoriile sudeților, smulse, striga el, de la patria mumă germană. Întrebarea era cînd se va hotărî Führer-ul să treacă de la vorbe la fapte.

În seara zilei de 12 mai 1938, o nouă întîlnire capitală avu loc între agentul A 54 și ofițerii celui de-al 2-lea Birou cehoslovac. Întîlnirea se desfășură la frontieră, în apropiere de Neigeschrei. De acolo se îndreptă împreună spre jandarmeria orașului Louny. A 54 anunța un lucru extrem de grav : explozive intraseră clandestin în regiunea sudeților. La 22 mai, în ajunul alegerilor comunale, o acțiune concertată avea să izbucnească. În diferite orașe din nordul Boemiei fuseseră constituite depozite de arme clandestine. În momentul în care funcționarii partidului lui Henlein aveau să audă la radio-ul Reich-ului cuvîntul de ordine Amtsverwalter, urmau să proclame starea de alertă. Imediat, aveau să înceapă sabotajele, distrugerile căilor ferate, a drumurilor importante de comunicații și a podurilor, atacurile la posturile de frontieră și asupra santinelelor cehoslovace izolate. După care, la 22 mai, „germanii torturați" urmau să cheme în ajutor pe „frații lor din Reich". Formațiunile S.S. aveau să invadeze teritoriul cehoslovac în spațiul situat între orașele Desin și Pelina. Așadar, era ora H. Noaptea, guvernul cehoslovac, informat, hotărî să închidă frontierele. La 20 mai, starea de alertă era decretată iar la 21 mai, armata se găsea pe liniile de apărare.

HITLER DĂ ÎNAPOI...

În fața unei atitudini atît de hotărîte, germanii dădură înapoi. Fără îndoială, hotărîrea lui Hitler nu era încă definitivă. El nu voia decît să răspundă apelului sudeților. Și, dacă sudeții erau puși — și erau — în imposibilitatea de a trece ei înșiși la acțiune, Hitler prefera să aștepte. La 5 iulie 1938 avea loc o mare sărbătoare tradițională a sokolilor. Un mesaj urgent al lui A. 54 ajunse chiar la timp la Praga. Acesta anunța că explozive vor fi plasate sub tribuna oficială, unde aveau să ia loc autoritățile guvernamentale. În afara uciderii atîtor înalte personalități, se urmărea propagarea panicii în țară, facilitarea unei stări insurecționale în zona sudeților și, odată în plus, ușurarea invaziei lui Hitler. Serviciile cehoslovace găsiră, într-adevăr, explozibilii sub tribună, reușind să-i dezamorseze. La 12 septembrie, A. 54 veni la o nouă întîlnire pe teritoriul cehoslovac.

În timp ce cataclismul se preciza din ce în ce mai mult, Cehoslovacia se simțea tot mai singură, aproape abandonată de ceea ce altădată se numise „concertul națiunilor". Pericolele anunțate de A. 54 deveneau realitate. La Conferința de la München, Daladier, Chamberlain și Mussolini cedau lui Hitler 25 000 kilometri pătrați din Cehoslovacia și 3 milioane de locuitori ; precum și o mare parte din industriile importante din țară. Stîlpii de frontieră fură zdrobiți și, soldații hitleriști, aclamați de sudeții lui Henlein, intrară în ceea ce în ajun fusese un stat liber. Cehoslovacia repliată în limitele sale îngustate își îndrepta forțele. Europa se plecase în fața lui Hitler și din acel moment, Hitler considera că totul îi era permis. Pentru a face față, Praga conta din ce în ce mai mult pe agentul A. 54. Pe acest A. 54 despre care serviciul secret cehoslovac nu știa nimic. Mai tîrziu, după război, întrebat de Roger Gheysens, Bartik avea să răspundă „Nu doream să știm cine era. Ar fi fost prea periculos pentru el".

UN NAZIST CONVINS

Mai norocoși decît contraspionajul cehoslovac, noi știm azi cine era A. 54. Se numea Paul Thümmel. Se născuse în 1902 și fusese cîtva timp brutar. După care intrase în 1928 în Serviciul german de informații și aderase foarte devreme la partidul nazist. Carnetul său purta numărul 61 574 și avea dreptul de a se număra printre Alte Kämpfer — „vechii combatanți" pentru care Hitler a avut întotdeauna o predilecție mărturisită. I se decernase insigna de aur a partidului național socialist german, distincție excepțională și evident rîvnită. Deci, un adevărat nazist. Un nazist de primă oră. Un nazist convins. Din 1933 Thümmel era recrutat ca agent al spionajului militar. În 1934 era numit Haupt-V-Mann, pe lîngă centrala Abwehr-ului din Dresda. Aceasta era o funcție foarte importantă. „Cunoșteam toți numele și personalitatea lui Thümmel, va spune mai tîrziu Bartik. Cum am fi putut noi ști că el și A. 54 nu erau decît una și aceeași persoană ?" Pînă în februarie 1936, Thümmel a lucrat cu fidelitate pentru Germania nazistă. Și apoi, într-o zi, un plic albastru avea să ducă la Praga oferta sa. Apare o întrebare firească : pentru ce un nazist eminent, acest nazist atît de convins, ia brusc hotărîrea să trădeze? Cu siguranță, a existat un motiv de o mare gravitate. Și care este acesta ? Dacă ne amintim că, în prima scrisoare el cerea bani, am fi tentați să explicăm acest pas prin nevoia materială a lui Thümmel. Este adevărat că a primit bani mult timp. Dar, atenție ! Cînd, brusc, Hitler a rupt tratatele, Paul Thümmel continuă să-i informeze pe cehoslovaci și nu mai cere nici un ban. Deci explicația financiară nu mai ține. Dacă Thümmel a acceptat, la început, banii a făcut-o probabil pentru a putea fi luat în serios. El însuși spion, cunoștea psihologia serviciilor de spionaj. Cu siguranță că altul a fost motivul pentru care a acționat în acest fel. Dar care ? Este sigur însă faptul că, ceea ce va anunța de acum înainte, este mult mai important decît pînă atunci. Începînd din 1939 depășește stadiul informării tradiționale pentru a se înscrie la scara istoriei. La scară mondială. Pe pașaportul său figura acum numele de Paul Hans Steinberg.

La 11 martie 1939, Thümmel se va întîlni cu maiorul Frye, la bufetul gării din Turnov. Aici, în zgomotul trenurilor, al sticlelor și paharelor, Thümmel va formula, cu vocea sa calmă și lentă, actul de deces al unei națiuni. Boemia și Moravia vor fi invadate, la 15 martie. La aceeași dată, Slovacia va fi proclamată stat independent. Cînd maiorul

Frye plătește consumația, tremură. Ar dori ca informațiile să nu fie adevărate dar știe că tot ce spune A. 54 nu poate fi pus la îndoială. In aceeași zi, condus la Praga, Thümmel, va da detaliile pregătirii invaziei și ale invaziei însăși. Tulburări se vor produce, mai intii, la 12 martie in orașul Jihlava și, la 13 martie, in orașul Brno.

SE ANUNȚĂ MOARTEA CEHOSLOVACIEI

In aceeași seară, Frye dă raportul lui Moravek: este vorba de moartea Cehoslovaciei. Guvernul este anunțat imediat. In noaptea de 13 spre 14 martie, sint arse numeroase documente iar cele mai importante sint încărcate in lăzi și trimise la Londra. In acest timp, așa cum anunțase și A. 54, regimentele S.S. invadează intreaga țară, intră in Praga, iar in dimineața zilei de 15 martie, un comando al Abwehr-ului din Dresda invadează birourile serviciului ceh de informații. El primise ordin să colecteze arhivele. Dar nu se găsește nimic. Insuși amiralul Canaris sosește și caută. Din nou nimic! In sfirșit, cenușa documentelor arse este descoperită in curte. Nu mai exista Cehoslovacia, dar al 2-lea birou este salvat și, prin intermediul său, A. 54 avea să furnizeze aliaților informațiile sale. Și încă ce informații! A. 54, alias Paul Thümmel, alias Voral, alias Paul Steinberg, trăia acum la Praga. Nimeni nu bănuise niciodată, dintre superiorii săi, activitatea sa secretă in serviciul Cehoslovaciei. Dimpotrivă, urcase citeva trepte ale ierarhiei și devenise unul din marii patroni ai spionajului german, dirijind el insuși activitatea noii centrale a Abwehr-ului nu numai in zonele cehe, dar și in Balcani și Orientul Apropiat. In aceste condiții, nimeni nu se mira cind acesta colinda intreaga Europă.

La 3 august 1939, Paul Thümmel sosește la Haga, unde se intilnește cu maiorul Frank de la Serviciul cehoslovac de informații căruia ii inminează un raport detaliat in care anunța că decizia de invadare a Poloniei era definitiv luată. 50 de divizii erau pregătite să atace.

THÜMMEL A ALES

In Germania, planul de mobilizare era gata. Funcționarii poștelor și căilor ferate aveau să fie mobilizați incepind din 10 august. A. 54 trimitea codul textelor pe care urma să le trimită indată ce avea să cunoască data exactă a mobilizării. Anunța că va trimite, intr-o scrisoare, adresa unei tinere cehe, din Praga, prin intermediul căreia putea fi contactat. Pentru ea, Thümmel avea să fie doctorul Holm. O frază din raportul lui Thümmel suna astfel: „Fiecare document care cere arestarea de ofițeri cehi trece prin miinile mele; voi avea, deci, posibilitatea — nu intotdeauna, dar foarte adesea — de a-i avertiza la timp", Thümmel alesese deci, alesese frontul ceh. Și apare din nou intrebarea: de ce? Dacă la această intrebare nu putem încă răspunde, trebuie să constatăm că, punct cu punct, informațiile furnizate de Thümmel au fost tragic confirmate. Polonia a fost invadată. Franța a declarat război și Hitler n-a atacat-o. Pentru moment. Intre 25 și 27 noiembrie 1939, A. 54 il intilnește, din nou, pe Frank la Haga unde-i anunță că nici un atac impotriva Olandei sau Belgiei nu se va produce pină la sfirșitul anului. Anunță, de asemenea, pregătirea unei super-rachete care va exploda deasupra Angliei. Această rachetă va purta un nume celebru mai tirziu: V. 1. Din nou, Thümmel a văzut corect și in perspectivă. De aceea, Intelligence Service aprecia in mod deosebit, la acea vreme, informațiile lui A. 54. Agentul pare hotărit să bată continuu propriile-i recorduri. Printr-un mesaj in aparență anodin, publicat in „Narodni Politika" el anunță că invadarea Belgiei și Olandei a fost hotărită. Mesajul apare la 17 martie 1940. La jumătatea lui aprilie, Thümmel face cunoscut că pregătirile de atac spre Vest sint terminate. La 1 mai, la Haga, sosește o telegramă. Comanda de cocs nu va putea fi livrată pentru 12 mai. Ceea ce înseamnă că la 10 mai Germania va ataca Olanda. Și de data aceasta informațiile lui Thümmel sint corecte. Olanda este zdrobită sub bombe, invadată și ocupată. După o intrerupere provizorie a contactelor cu A. 54 — rețeaua condusă de Frank părăsise, evident, Olanda — se reia legătura cu Thümmel care, pentru prietenii săi din rezistența cehoslovacă, va fi, de acum inainte, Franta. Din nou, printr-un emițător clandestin informațiile furnizate de A. 54 pleacă spre Londra. Sint, toate, informații originale, remarcabile, unice. Cind valoarea este și mai mare ca de obicei, sint comunicate direct lui Winston Churchill de către președintele Beneš, in exil la Londra.

OPERAȚIUNEA BARBAROSSA

Sintem in toamna anului 1940. Franța este zdrobită. Ce se va intimpla cu Anglia? Din Londra mesaje presante sosesc pe adresa rezistenței cehoslovace: intrebați-l pe Franta, spuneți-i lui Franta etc. Și Franta anunță pregătirea invadării Marii Britanii, crearea de comandouri speciale, imprimarea de broșuri și afișe. El mai anunța că va fi smuls Portugaliei ducele de Windsor pe care Hitler vrea să-l facă regele Angliei. El anunță ocuparea Islandei. Imediat, englezii ocupă insula. A. 54 anunță că atacul impotriva Marii Britanii se va face la 15 septembrie. El va incepe printr-o operațiune aeriană de mare anvergură, apoi va avea loc debarcarea. Trimite chiar numele codului operațiunii: „seelowe". Nu se inșela decit parțial: citeva zile mai tirziu incepe marea bătălie aeriană a tuturor timpurilor, bătălia deasupra Londrei. La sfirșitul lui septembrie, Franta anunță: „invadarea este aminată". Dar, la 15 octombrie, face cunoscut că o altă operațiune este proiectată. Numele codului: Barbarossa. Hărțuit de intrebări despre sensul Barbarossei, răspunde la sfirșitul lui octombrie: este vorba de atacul impotriva Uniunii Sovietice. La sfirșitul anului 1940 Franta trimite o informație care și azi încă ne lasă stupefiați: Barbarossa va avea loc la 15 mai. Se știe că, dacă invadarea U.R.S.S. a inceput, de fapt, la 22 iunie, aceasta s-a datorat faptului că a trebuit reglementată soarta Greciei și Iugoslaviei. Dar, și in această parte a Europei, Paul

A 54

Thümmel a intervenit. Indată ce a aflat că Iugoslavia este amenințata a plecat la Belgrad unde s-a intilnit cu maiorul Fritcher. Acesta va anunța, imediat, serviciul iugoslav de informații care va zdrobi rețeaua Abwehr-ului. La 27 martie 1941, poporul se revoltă. Armata răstoarnă guvernul. Pactul de alianță cu Germania este rupt. Cine ar putea ști că toate aceste evenimente au fost rezultatul unei călătorii foarte discrete a unui anume Paul Thümmel? Acesta s-a intors la Praga și și-a reluat legăturile cu căpitanul Moravek pe al cărui cap se pusese preț. Moravek este arestat. Evadează și vrea să-l elibereze pe prietenul său Masin. Thümmel nu il aprobă deoarece consideră că viața lui Moravek este mai prețioasă, pentru rezistență. In această epocă trebuie să remarcăm, deci, că A. 54 s-a identificat complet cu cauza Cehoslovaciei libere.

Incepind din 18 mai, A. 54 trimite noi mesaje prin care anunță că Wehrmacht-ul inaintează spre est. Abwehr-ul nu se mai ocupă decit de U.R.S.S. Se formează agenții care vor administra teritoriile ocupate. Churchill ia foarte in serios informațiile lui A. 54 și-l previne pe Stalin, care fusese, in același timp, avertizat de Richard Sorge și Orchestra Roșie a lui Trepper. In ciuda acestei uimitoare convergențe el n-a crezut in atacul german. Thümmel și-a luat un nou nume de cod, René, și continuă să informeze și să răspundă la toate intrebările. La Londra se scrie: „ultimele informații ale lui René sint foarte bune". Dar cercul se strînge. La 27 septembrie 1941, Reinhard Heydrich, adjunctul lui Himmler, sosește la Praga. Rezistența este hăituită fără milă, sint reperate posturile emițătoare, se fac arestări, torturi, mulți sint impușcați. Se află că Moravek este in legătură cu un agent german foarte bine informat. Concluzia serviciilor lui Heydrich: trebuie găsit Moravek. Trebuie reperat agentul german. La 20 decembrie 1941, este găsită urma lui Moravek. O armată de polițiști il incercuiesc locuința. Moravek trage asupra comisarului și a polițiștilor, forțează cordonul și fuge. La 14 martie 1942, Moravek expediază un mesaj prin radio. „René grav amenințat. Gindiți-vă la securitatea lui. Poate trece in Elveția, in Turcia. Puteți simula o răpire cu familia sa?". De fapt, încă din 1939, Gestapo-ul bănuia că un personaj important al serviciilor secrete trăda. In decembrie 1939, un grup special fusese creat pentru depistarea lui avindu-l in frunte pe Willy Abdendschön. In toamna lui 1941, serviciile naziste arestaseră un rezistent ceh, colonelul Chouravy care nu putuse nega existența lui René. Dar, in ciuda torturilor, el nu dăduse decit o vagă descriere. Fusese bănuit un anume comandant Leidl. Acesta poseda, însă, un alibi de granit. În aprilie 1941, după ocuparea Iugoslaviei, in biroul atașatului militar fusese găsită copia unei scrisori anunțind că atacarea Iugoslaviei va incepe prin bombardarea Belgradului. Or, informația din Londra venea de la Praga, iar acolo planul atacului Iugoslaviei se afla intr-un seif al Abwehr-ului. Doar trei persoane aveau acces la seif: comandantul Abwehr-ului la Praga, adjunctul său și, in sfirșit, Haupt-V-Mann Paul Thümmel. S-a făcut verificarea. Primii doi lipsiseră in acel timp din Praga. Răminea, deci, Paul Thümmel.

PRIMELE BĂNUIELI...

Anchetatorul numărul unu, Willy Abendschön, rămăsese stupefiat. Paul Thümmel! Abendschön sucise și răsucise in zadar elementele raționamentului său, ajungea, intotdeauna, la Thümmel. Mărturiseste dubiile sale Berlinului, dar superiorii săi il admonestează. Abendschön innebunise? Să bănuiască un vechi nazist? Un militar decorat cu insigna de aur a partidului? Cum de nu-l acuza pe Himmler insuși? Furios, Abendschön trebui să renunțe. In acest timp, Thümmel locuia la parterul unei case liniștite din Praga, intr-un apartament confortabil in compania soției sale.

In noaptea de 4 octombrie 1941, un comando condus de Willy Abendschön atacă un post emițător clandestin instalat la periferia Pragăi. Sint găsite aici depeșe gata să fie transmise. In aproape toate este vorba de René. René anunță... După informațiile lui René... Analiza textelor dovedește că informațiile furnizate sint strict secrete și doar trei persoane le puteau cunoaște. Frank, noul Reichsprotektor, Geschke, șeful Gestapo-ului și Thümmel. Se revine deci la Thümmel! Complicată afacere! Thümmel este arestat, in biroul său, la 13 octombrie 1941, dar neagă cu inverșunare. Intervenții sosesc din Berlin, din partea partidului nazist. Arestarea lui Thümmel, camaradul lor, este scandaloasă. Thümmel este confruntat cu Chouravy care declară: „Nu, nu este René!"

Inspectorul Fleisher, din Gestapo, garantează, și el, pentru Thümmel. Furios, Abendschön trebuie să-l elibereze pe Thümmel.

La sfirșitul lunii ianuarie 1942, analizind procesul verbal al audierii a doi agenți englezi, Best și Stevans, Abendschön descoperă că un important funcționar german sosise la Haga in 1939, pentru a se intilni aici cu ofițerul cehoslovac, Frank Abendschön verifică. La acea vreme un singur membru al Abwehr-ului a fost trimis la Haga — Thümmel. Thümmel este arestat la sfirșitul lui ianuarie 1942. După lungi interogări, Thümmel, in sfirșit, vorbește. Mărturisește totul. Da, eu sint René. Dar sinteți pe cale să comiteți o mare greșeală. Adevărul este că m-am insinuat in rețeaua cehă. Toate arestările pe care le-a reușit Abwehr-ul sint rezultatul informațiilor pe care le-am cules. Cum se putea nega un astfel de lucru? Intr-adevăr, Abwehr-ul avusese succese incontestabile. Dacă aceste succese sint datorate lui Thümmel?

SEMNALUL DE ALARMĂ

In serviciile germane se infruntă două partide: cei care cred in Thümmel și cei care nu cred. Canaris insuși crede in el. In fața unei asemenea presiuni, Abendschön cedează, din nou. Thümmel este eliberat după ce i se smulge promisiunea că va ajuta la prinderea lui Moravek. Din acest moment Thümmel este supra-

vegheat zi și noapte. Într-o noapte reușește să scape de sub supraveghere și îl previne pe Moravek. Dovada este faptul că atunci cînd Thümmel îi trimite un mesaj lui Moravek, pentru a-l convoca, acesta nu vine la întîlnire. Abendschön ordonă lui Thümmel să-l convoace pe Moravek la el. Acesta refuză și-i dă întîlnire lui Moravek într-o stație de tramvai. Aici, reușește să-i păcălească pe îngerii lui păzitori și, cînd se întoarce anunță că Moravek nu va veni. De data aceasta, răbdarea lui Abendschön a ajuns la limită. La 20 martie 1942, el îl arestează pentru a treia oară pe Thümmel. Și Moravek este reperat într-un parc, este rănit și, în ultimul moment, se sinucide. Heydrich a cerut ca Thümmel să fie exclus din partidul nazist. Bormann și-a dat acordul. După Heydrich, „Thümmel a fost, probabil, cel mai bun agent al Serviciului cehoslovac de informații". Logic era acum ca Thümmel să fie judecat. În absența unei decizii a justiției, s-a hotărît internarea lui în închisoarea fortăreței din Terezin. Aici a fost aruncat într-o celulă figurînd în registru cu numele de: doctor Petr Tooman, probabil al 15-lea pseudonim al lui Paul Thümmel. Dar, pe acesta nu el și l-a ales. Deportați aruncați aproape morți de foame în celula învecinată aud pe cineva strigînd și răspund. Astfel, află că un anume Petr Tooman le era tovarăș de captivitate. Cînd acesta află că nu li se dă de mîncare le trimite linguri de supă printr-o fisură făcută în zid. Era calm, accepta înfrîngerea Germaniei. Îi plăcea să-l citeze pe Goethe: „Nu-l putem salva pe cel care se încăpățînează întotdeauna în efortul său". Captivitatea lui la Terezin a durat trei ani. La 20 aprilie 1945, Petr Tooman a dispărut din celula sa. Heinrich Jöckel va mărturisi: „Petr Tooman a fost împușcat, la 27 aprilie". Alții afirmă că, înainte de a muri, fusese supus, o săptămînă în șir, la torturi.

DE CE ?

Aceeași întrebare: de ce? Răspunsul nu este deloc ușor de dat. Cazul lui Paul Thümmel este foarte complicat. Și, dacă la început fusese pur și simplu dator? Și, dacă propunînd și furnizînd cîteva informații, căutase doar un mijloc comod de a rambursa această datorie? Și, dacă, încetul cu încetul fusese prins de joc? Este o explicație! Dar nu este evidentă. Sigur, Thümmel era un nazist de primă oră. Dar ororile viitorului nu erau fatal înscrise în speranțele începutului. După venirea lui Hitler la putere opozanții fuseseră aruncați în închisoare... În localurile Gestapoului sălile de tortură funcționau fără încetare... Fuseseră deschise primele lagăre de concentrare, Dachau între altele. Și, dacă Thümmel s-a gîndit că se înșelase? Și, dacă puțin cîte puțin, considerase că pentru a elibera țara sa de Hitler și de hitleriști trebuia să ajute lumea liberă să învingă Germania hitleristă? Omul care a preferat să-și piardă viața decît să-l predea pe prietenul său Moravek; omul care, înfometat el însuși, a hrănit cu propria supă pe cei mai înfometați decît el, acest om nu putea avea motive josnice. Astăzi, la Terezin poate fi vizitată celula unde Thümmel a fost închis trei ani înainte de a fi trimis la moarte. Trei ani în compania secretului său.

ALAIN DECAUX

DIVERSE

CARE PE CINE

Polițistul care îl aresta pe Powell Ralph în vîrstă de 17 ani în Montreal (Canada) a fost impresionat de aspectul unei mașini vechi, construită din bucăți și a luat el însuși loc la volanul acestui improvizat vehicul pentru a-l conduce la comisariatul cel mai apropiat unde i-a aplicat o amendă pentru faptul că a condus cu frînele slabe. Acest fapt nu l-a împiedicat pe Powell să se plîngă împotriva polițistului, care a condus autoturismul său pînă la comisariat tot cu frînele proaste și în plus fără permisiunea sa. Cele două cazuri urmează să se judece la un tribunal care va trebui să hotărască.

„IMPORTANT E SĂ NE APĂRĂM"

Pe marea autostradă de la sud-est de Kansas City trecătorii vedeau adesea cu stupoare la volanul unui autoturism de culoarea roșie o ființă ce nu se poate descrie, avînd o față înspăimîntătoare; unii afirmau că este vorba de un scafandru, alții — mai cu fantezie — se gîndeau la un extraterestru. În fapt este vorba de o încîntătoare profesoară care poartă o mască de gaze pentru a filtra impuritățile din atmosferă. „Știu că aceasta îmi face un cap bizar" — a declarat automobilista Mary Ann Beaty — „dar impuritățile din aer ne pot îmbolnăvi și important este să ne apărăm !"

FANTOMELE FAC GREVĂ !

O fantomă care făcea deliciul castelului Shepton Mallet din Somerset (Marea Britanie — țară vestită în rîndul turiștilor amatori de senzații tari pentru castelele sale bîntuite de fantome), aparținînd unei femei decapitate în 1680 — după cum susține prospectul pentru turiști — a ales libertatea. De cîtva timp „fantoma" refuză să-și mai facă apariția, spre disperarea celor veniți să-și petreacă o noapte de groază la castel... și a firmei de turism, care-și vede clientela împuținîndu-se. Se pare că la baza acestei dispariții stă o cauză cum nu se poate mai pămîntească. „Fantoma" ceruse o suplimentare de tarif pentru munca de noapte plus primă de periclitate (pentru escaladări periculoase) care nu i-a fost acordată, și atunci a intrat în grevă.

UN FURT MACABRU *)

Faptul s-a petrecut într-un vagon de clasa a treia al unui tren de noapte care circula cu luminile stinse, strecurîndu-se în beznă. Oameni şi bagaje se amestecau alcătuind un pachet compact, mişcat permanent de trepidaţii. Întunericul desăvîrşea mizeria. Din cînd în cînd se aprindea cîte un chibrit pentru ca vreun călător sau altul să-şi poată găsi piciorul prins sub trupul contorsionat al vecinului.

Pe o bancă de lemn, nu reuşea să aţipească. Ar fi dormit, dar durerea ei era prea mare. În braţe ţinea un copil bolnav. Puiul de om scîncea de febră şi durerile lui creşteau. Călătorii, întinşi pe podeaua vagonului, treziţi din cînd în cînd, încercau să se sucească, dar fără folos. Copilul femeii îi deranja, dar din ce în ce mai rar, pînă ce a tăcut definitiv. Murise! S-a instalat o linişte desăvîrşită, linişte de mormînt. Nimic nu mai mişca. Singura fiinţă trează era doar mama copilului, cu el în braţe în mijlocul acestei tăceri. Plîngea înăbuşit şi nu dorea să-şi trezească tovarăşii de drum. Ce era să facă?

A gîndit, a judecat lucrurile şi cu o hotărîre cu adevărat spartană a decis.

Printre oamenii care sforăiau pe bănci şi sub bănci a săvîrşit ceea ce gîndea: a golit valiza de lucruri, bruma ei de avere, le-a aruncat pe fereastra vagonului şi în loc a pus corpul încă cald al copilaşului.

A aşezat apoi valiza în plasa de bagaje şi, îndurerată, şi-a reluat locul pe bancă. Îşi terminase treaba...

Nimeni din tren nu va fi necăjit! Nici o compătimire nu-i va repara durerea, iar la capătul drumului îşi va îngropa copilul! Şarpele de fier înainta spintecînd întunericul, ducînd printre atîtea dureri şi drama unei mame.

Dar drama nu se termină aici:

Într-o gară mică de pe această linie lungă, cînd s-a trezit ziua, mama îndurerată a făcut o îngrozitoare constatare. Cineva îi furase valiza.

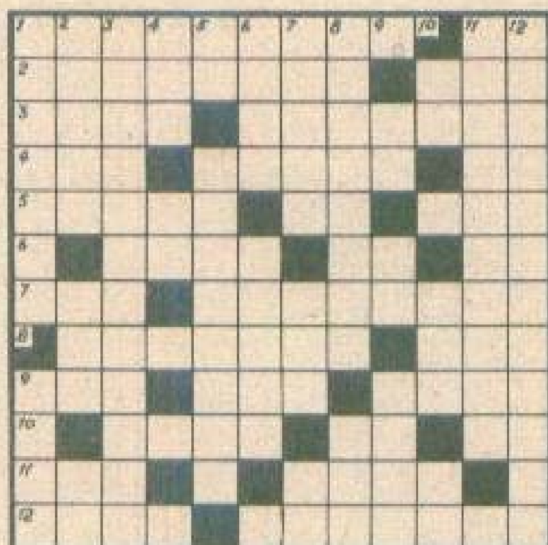
Disperarea abia atunci i-a pătruns în inimă. Ca o leoaică căreia i s-a furat puiul, se uita în jur. Căuta hoţul, pe cel ce-i furase ce avea mai scump. Nu-i păsa de singura ei avere, de lucrurile aruncate din tren. Voia copilul, trupul neînsufleţit al copilaşului, căruia doar cu cîteva luni în urmă îi dăduse viaţă.

Dar trenul fugea înainte şi nimeni nu înţelegea disperarea unei mame.

Singurul, care, poate, o înţelegea era doar hoţul, fiindcă la rîndul lui, s-a ales cu o decepţie îngrozitoare.

F. URSEANU

*) *A fost comis între Feteşti şi Bucureşti în ultima noapte a celui de al doilea război mondial.*



CALIGRAFICĂ

ORIZONTAL: 1) Transcriere dintr-o limbă străină — Materie primă pentru condeiele antice. *2)* Descriere — Articol scurt! *3)* Chemare verbală sau scrisă — Veche placă de scris. *4)* Praf de... şters — Corectură — Într-o notă oarecare! *5)* Scriere istorică pe ani — Carte de succes — Comandanţi turci. *6)* Însemnare — Numeral — Curs! *7)* Particulă onomastică anglo-saxonă — Formular pentru scrieri oficiale. *8)* Vechi scrieri istorice — Într-un cuvînt: a fi! *9)* Trecute în notes! — Recif mijlociu! — Păstrează secretul scrisorilor. *10)* Variantă la „a scrie" — Plural (abr.) — Dînşii. *11)* Poftă de joc în scrierile lui Ion Creangă — Producţie gazetărească. *12)* Exprimat — Dicţionar.

VERTICAL: *1)* Scrieri savante — Listă de acte. *2)* Pictor clasic rus, autorul tabloului „Zaporojeni scriind o scrisoare sultanului Ahmed al III-lea" — Înscris cu valoare juridică — Pepene! *3)* Poet clasic român care a scris „Epistolă Marelui Logofăt I. Văcărescu" (1810—1888). *4)* Literă arabă şi turcă — Schiţate în bloc! *5)* Notă veche — Poprire. *6)* Vorbesc în gura mare — Îşi scriu unul altuia. *7)* Listă de greşeli tipografice — Paza contra incendiilor (abr.) — Ultima literă din alfabet. *8)* Scrieri pictografice... moderne — Nepotul penei de scris. *9)* Locul sigiliului (abr.) — Cununi! — Spaţiu mioritic. *10)* Ia înapoi! — Chenar acvatic — Rece! *11)* Arta de a scrie corect. *12)* Specialist al scrierii în cifre.

Dicţionar: AGI, EAD, DAL.

DORU BĂNCULESCU
Baloteşti